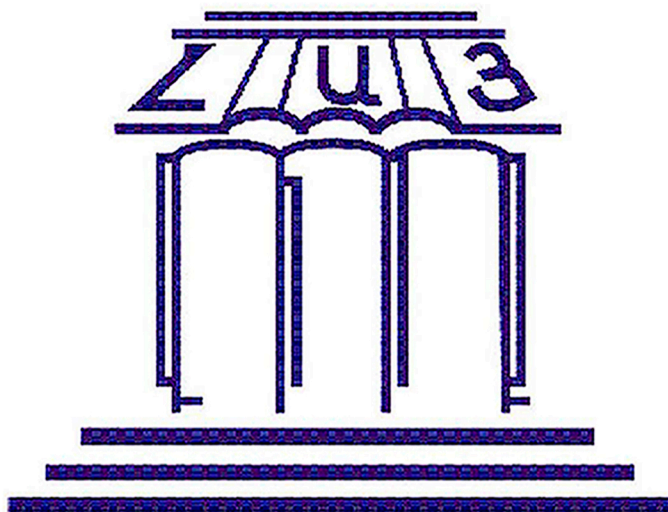

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

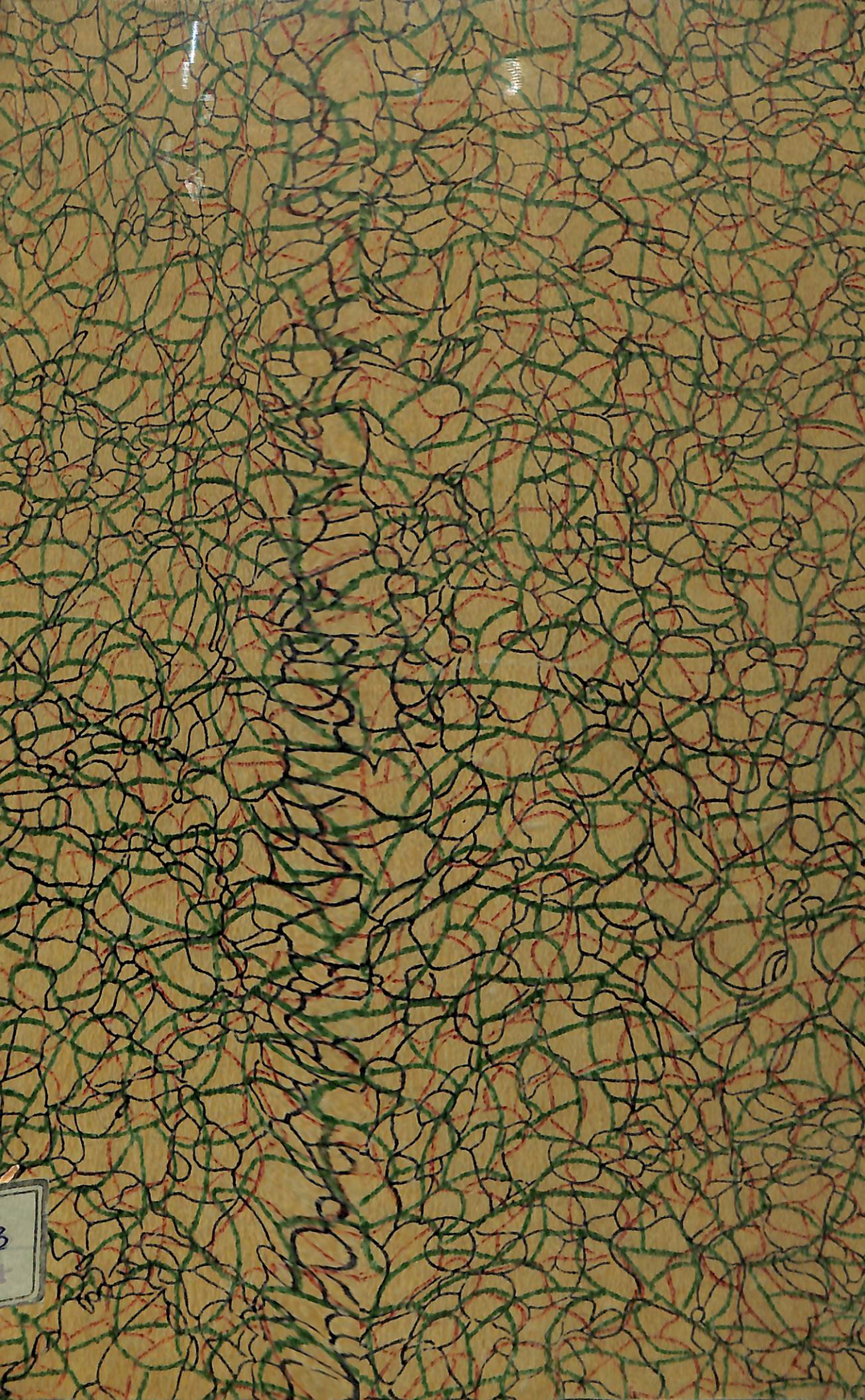
պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Պաշտօնական. — Տոբ. Լ. Է. Կիլեզեան. — Ե. Բացախեան. — Հ.
Տէպաղեան. — Զ. Գալեմբեարեան. — Սանսիվաս. — Անդրանիկ. —
Տոբ. Մ. Յովսէփեան. — Ա. Տէր Մարկոսեան. — Յ. Ծովիկեան.
— Ս. Տէր Պաղտատեան. — Ս. Բարեջանեան. — Հ. Տէր Մար-
կոսեան. — Ն. Գ. Սեւուկեան. — Կ. Սիրալ. — Սօնա. — Մ.
Մալխասեան. — Ս. Շիրվանեան. — Ա. Զաֆոյեան. — Մ.
Գազաննեան. — Ա. Պունիզանեան. — Ա. Ճաֆէրեան. —
Ն. Զուլնեան. — Յ. Մուրատեան. — Է. Յ. Գամպուր-
եան. — Տֆթ. Պէնտէր. — Ս. Սնար. — Ամերիկահայ
Մամուլ. — Կոչ Ս. Առաջնորդ Հօր.

614.88

Z-24

Հրատարակութիւն
ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
Յ ու ն ի ս 1925

31 MAY 2013

619.88

Հ-24

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍՔ

Հանրության բաղձանքին ընդառաջ երթալու եւ Հայաստանի Հիւանդանոց-Մայրանոցի հանգանակային շարժման զարկ տալու առաջադրութեամբ, հրատարակութեան կը յանձնենք ներկայ ժողովածուն, յուսալով՝ որ ան՝ իրեն վերապահուած դերը պիտի կատարէ եւ Ամերիկահայոց ուշադրութիւնը պիտի կեդրոնացնէ Հայաստանի վերաշինութեան վրայ, որուն սատար հանդիսանալ՝ ամէն զգայուն Հայու եւ պարտաճանաչ քաղաքացիի աւագ պարտականութիւնն է:

Եթէ մեր ակնկալութիւնները որոշ չափով իրականանան, լիովին վարձատրուած պիտի համարենք զմեզ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Յունիս, 1925

Նիւ Եօրք, Ն. Ե.

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆՔ

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Կ. Խ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՅԱՐԳՈՅ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ, 24 Մարտի, 1925 թ.

1921 թիւի վերջերին խորհրդային Իշխանութիւնը կեանքի կոչեց Հայաստանի Կարմիր խաչի Ընկերութիւնը, նրա վրայ դնելով Հայաստանի ազգաբնակչութեան բժշկական եւ նիւթական օգնութեան ձեռք կարկառելու մեծ պարտականութիւնը:

Իր գոյութեան երեք տարիներէ ընթացքում ունենալով խորհրդային Իշխանութեան բարոյական եւ նիւթական լիակատար աջակցութիւնը, Հայաստանի Կարմիր խաչի Ընկերութիւնը իր ոյժերի չափով նպաստել է ժողովրդի բարեկեցութեան, մասնաւորապէս նրա առողջական գոյութեան բարելաւման գործին:

Հայաստանի զանազան վայրերում, մասնաւոր նրա հիւանդութեամբ տառապող մանրում, սիրուած են Կարմիր խաչի տրոպիքական կայանները, բժշկական կայանները, բուժական կայանները պարբերաբար շրջում են նրա կազմած թուղիկ բժշկական խումբերը, որոնք զգալի դեր են խաղում մեր երկրի առողջական վիճակը բարձրացնելու գործում, պաշարելով ժողովրդական այնպիսի ազդեցիկ դէմ, ինչպիսին են մալարիան, վեներական ախտերը, տէքստուր, քոսը եւ այլն:

Կարմիր խաչի ուղղորդութիւնից չլին կարող վերադառնալ անհուշտ մեր Հանրապետութեան բազմաթիւ մերկ ու բոկոտն որբերը, որոնք միջազգային պատերազմին կորցնելով տուն, տեղ, բնակարան ու ազգականներ, այսօր խնամուած են Իշխանութեան կողմից: Այս ուղղութեամբ եւս Կարմիր խաչի Ընկերութիւնն արել է հնարաւորը, կազմելով եւ իր ծախսով պահելով մի մանկատուն:

Բացի կառավարութեան գրամական սիւտեմատիկ օժանդակութիւնից, որին արտադրութեամբ է պետական հարկերի մասնազրու-

մով, որոնք ստացուած են թէ Հայաստանի եւ թէ Անդրկովկասեան մարտաբով, ինչպէս նաեւ զանազան այլ նպաստներէց, Հայաստանի Կարմիր խաչի Ընկերութեան գործունէութեան անկասկած դարձնել են տուել այն նուիրաբերութիւնները, որ Գլխաւոր Վարչութիւնն ստացել է եւ ստանում է արտասահմանեան մեր Մասնաճիւղերից: Մասնաւորապէս Սմերիկայի մէկ կեդր. Վարչութիւնը եղանակով գործունէութիւն է յայտնաբերել այդ ուղղութեամբ, որի հասցրած օգնութիւնը բաւական խոշոր է եղել Ընկերութեան միւս մուտքերի համեմատութեամբ:

Սակայն չափազանց մեծ է կարեւր եւ խիստ նուազ մեր նիւթական հնարաւորութիւնները:

Անցիաբում տարիներ շարունակ պատերազմների եւ ազգամիջեան կոտորածների վայր դարձած մեր երկրը, Կարմիր խաչի առաջ եւս դրել է մի շարք պահանջներ, որոնց բաւարարման համար միջոցներ եւ ջանքեր պէտք են: Մասնաւորապէս անհրաժեշտ է արմատախիլ անել զանազան տարախիւղիկ եւ վարակիչ հիւանդութիւններ, որոնց ճիւղաններու տարածումը է ազգաբնակչութեան որոշ տոկոսը:

Միւս կողմից դեռ տարիներ շարունակ շաղիւղ, խնամատար եւ հոգատար վերաբերմունք է պահանջուում մեղանից, Հայաստանում գտնուած եւ հետուններից եկող որբութիւն, որ հազարների է հասնում այսօր եւ որի սրտ, մեծացնելու, կարգաւորելու ու խնամելու գործն այսօրուայ մեր ամենակարեւոր անելիքներից մէկն է անպայման:

Ունենալ հզօր, ծաղկած, անտեսապէս հաստատուն աշխատաւորական մի Հանրապետութիւն, առողջ, կորովի եւ ամբողջաբարձր — այս է մեր խորհրդային Հայաստանի Աշխատաւոր ժողովրդի միակ ցանկութիւնը, այս խնդրին է ահա փարած խորհրդային Իշխանութիւնը, որ մեծ եղանակով ու կորովով տանում է մեր երկրի վերածնութեան գծուարին ու մեծ գործը: Սրա իրականացում է նուիրած իր ամբողջ ոյժերը, նաեւ Հայաստանի Կարմիր խաչի Ընկերութիւնը:

Քաջ գիտակցելով իր վրայ յօժարակամ վերցրած ծանր ու պատասխանատու պարտականութիւնները, Հայաստանի Կարմիր խաչի կարող անհուշտ անտեսել, որ իւրաքանչիւր նուիրաբերութիւն կամ օգնութիւն, որ արւում է Կարմիր խաչին անունով, ունի միայն մէկ նպատակ — նպաստել երկրի ազգաբնակչութեան կարիքներին, օգնել Հայաստանի վերակազման գործին: Մենք չենք կասկածում որ այս դադափարն է միակ ազգակը բոլոր նուիրաբերողներին, լինեն նրանք երկրի ներսում թէ երկրից դուրս:

Այս գիտակցութիւնն է, որ էլ աւելի զըմբարացնում է Կարմիր խաչի Գլխաւոր Վարչութեան գործը, պատասխանատու դարձնելով նրան ամէն մի նուիրաբերութեան եւ հանգանակութեան, որ կատարւում է Կարմիր խաչի անունով, նրանց իրենց նպատակին յատկացնելու նուիրաբերողի կամքի եւ ցանկութեան համաձայն օգտաւորելու համար:

Այս խնդրում սակայն Գլխաւոր Վարչութիւնը հաւատացած է, որ դադութեան գործութիւնը բաւարար է: Այն ժամանակ, երբ արտասահմանեան բազմահազար հայութեան մէջ գոյութիւն ունին եւ գործում են Կարմիր խաչի անունից բազմաթիւ Ընկերութիւններ, Հայաստանի Կարմիր խաչի Ընկերութիւնը փաստօրէն ճանաչում է եւ ունի հինգ Մասնաճիւղ — Նիւ Եօքքի, Փարիզի, Աթէնքի, Մարսէյի եւ Թափրիզի, որպէս Հայաստանի Կարմիր խաչի Մասնաճիւղեր: Մնացած բոլոր «Կ. Խաչերը» որոնք գործում են զազութեանում «Հայ», «Հայկական», «Հայաստան» եւ այլ անունների տակ, ոչ մի առնչութիւն չունեն Հայաստանի Կարմիր խաչի Ընկերութեան հետ եւ աշխարհում հանդիսանում են միանգամայն օտար եւ անհարազատ կազմակերպութիւններ:

Մեզ համար կասկածից դուրս է, որ թէ Հայաստանի Կարմիր խաչի Մասնաճիւղերի գոյգրնթաց եւ թէ այլ վայրերում գոյութիւն ունեցող «Կարմիր խաչերը», որոնք միմեկի աջօր հրաժարում են մտնել Հայաստանի Կարմիր խաչի Ընկերութեան մէջ, ոչ այլ ինչ են, եթ ոչ հարկաւորային Հայաստանի հակառակորդ տարրերի միմի կազմակերպութիւն, որ շահագործման են ենթարկուել իրենց կուսակցական կառավարների համար Հայաս-

տանի Կարմիր խաչի անկուսակցական եւ ժողովրդական անունը: Այդ տեսակէտից ցաւալի է արձանագրել, որ դեռ եւս կան գաղութական աշխատաւորութեան մէջ այնպիսիներ, որոնք անձամբ լինելով Հայաստանի իրական կացութեանը, գոհ են գնում նման կեղծիքների, իրենց լուսաներն անգիտակցաբար նուիրելով Հայաստանի Կարմիր խաչի կառավարների համար օտար մարմիններին: Հայաստանի Կարմիր խաչի Գլխաւոր Վարչութիւնը անհուշտ չի կարող արտասանմանեան Հայութեան ուշադրութիւնը չդարձնել իր անունն այսպէս շահագործողների վրայ: Նա չէ կարող չզգուշացնել բոլոր նրանց, որոնք այս կամ այն նուիրատուութիւն անելիս, յոյս են տաւում «որ իրենց խնայած լուսան գնում է Հայաստան կամ ծախսւում է նրա յարակից կարիքների համար»:

Հայաստանի Կարմիր խաչի Գլխաւոր Վարչութիւնը բացարձակօրէն եւ վճռականօրէն յայտնում է, ի լուր բոլորի, որ բացի Նիւ Եօքքի, Փարիզի, Աթէնքի, Մարսէյի եւ Թափրիզի Կարմիր խաչի կազմակերպութիւններից, որոնք հանդիսանում են Հայաստանի Կարմիր խաչի Ընկերութեան Մասնաճիւղերը, մնացած բոլոր Կարմիր խաչ անունը կրող կազմակերպութիւններն ինքնակոչ եւ երկրի հետ ոչ մի առնչութիւն չունեցող մարմիններ են եւ որոնց գործունէութեան համար Հայաստանի Կարմիր խաչի Ընկերութիւնը ոչ մի պատասխանատուութիւն չի վերցրել եւ չի վերցնում իր վրայ: Հայաստանի Կարմիր խաչի Ընկերութիւնը կոչ է անում բոլոր նրանց, որոնք համակուած են Հայաստանի ազգաբնակչութեան օգնելու վսեմ գործով, կտրել իրենց յարաբերութիւնները այդ անհարազատ հաստատութիւնների հետ, պոյֆօքի եւ անգործութեան ենթարկել նրանց եւ կազմակերպել Հայաստանի Կարմիր խաչի Մասնաճիւղ — նախապէս ստանալով Գլխաւոր Վարչութիւնից անհրաժեշտ ցուցմունքներ եւ նրանակցներ: Գլխաւոր Վարչութիւնը չի յապաղիր անմիջապէս ուղարկելու անհրաժեշտ նիւթեր, ինչպէս նաեւ իր գործունէութեան մանրամասն անդեկադիրը, որ մօտից կը ծախօթացնի մեր կատարած աշխատանքների հետ:

Այսպիսով հնարաւոր կը լինի կենդանի կապ հաստատել մայր երկրի հետ, համաձայնեցնելով մեր բոլոր մարմինների գործունէու-

թեանը եւ Հայաստանի չքաւոր աղգարնակութեան դործը զենի հաստատուն ու կազմակերպութեամբ հիմունքների վրայ, որ կազմում է Հայաստանի Կարմիր խաչի Ընկերութեան Գլխաւոր նպատակը: Այսպիսով միայն մենք կարողացած կը լինենք կատարել մեր բաժին-պարտականութիւնները խորհրդային Հայաստանի շէնքանշնայի եւ շինարարութեան վսեմ դործին:

Հայաստանի Կ. Խաչի Գլխաւոր վարչութեան նախագահ՝ Բժ. ԿԱՄԱՐԱՎԱՆՍ
Պատասխանատու Քարտուղար՝
Բժ. Վ. (անընթերցելի)
Գործերի վարիչ՝ Մ. ԱՂԱՎԷՐՏԻ

Ներկայացնելով Հայաստանի Կարմիր խաչի Գլխաւոր վարչութեան Շրջաբերական-նամակը, Կեդր. վարչութիւնն կոչ կ'ընէ Հարաւային Ամերիկայի, Գանատայի եւ Միացեալ Նահանգներու Հայերուն, որպէս զի անդամագրուելով Ամերիկայի Պետական Հայ Կարմիր խաչին, աջակից լինին մեր գործունէութեան, ինչպէս նաեւ Հիւանդանոց-Մայրանոցի հանգանակութեան:

Ի Դիմաց Ամերիկայի Պետական Հայ Կ. Խաչի Կեդր. վարչութեան
Ատենադպրուհի՝ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՏԷՊԱՂԵԱՆ
Ատենապետուհի՝ ԵԻՏՈՒՄԻ ՔԱՅԱՆԵԱՆ
Ընդհանուր Ներկայացուցիչ
Բժ.ՇԿՈՒՀԻ ԼՈՒՍԻ Է. ԿԻՒԼԷՋԵԱՆ

Մայիս 1, 1925
Նիւ Եորք, Ն. Ե.
Հասցէ՝

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՏՈՒՄԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Հանրենակիցներ,

Հայաստանի Կարմիր խաչի Ամերիկայի հաստատման Կեդրոնական վարչութիւնն՝ համաձայն ընկերութեան Չորրորդ Պատգամաւորական ժողովի որոշման եւ Հայաստանի Կարմիր խաչի Գլխաւոր վարչութեան թերագրութեան, մասնաւոր գոհունակութեամբ կուգայ ծանուցանել, թէ Նիւ Եորքի մէջ կազմուած է «ՀԱՅՏԱՐԱՐ ԶԻՒՆԴԱՆՈՅՇ ԵՐԵՆՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ» որուն գործնականումն են:

Տիար Արշակ Գարակէօգեան՝ Ատենապետ,
Տիար Առոտ Թիրեաֆեան՝ Գանձապետ,
Բժ. Ս. Տէր Պաղտատարեան՝ Քարտուղար
Եւ Տիկին Արշակ Գարակէօգեան, Բժշկուհի
Լ. Է. Կիւլեգեան, Տիկնայք Մ. Ճէլալ, Ե. Քա-
ցախեան, Ե. Մէրախեան, Տիարք Ն. Կիւմիշ-
կերտան, Օ. Տօնէլեան, Յ. Թօփալեան, Պ. Թէ-
ֆիբեան, Յ. Համալեան, Պատ. Խ. Կ. Պէմնէ-
եան, Բժ. Մ. Յովսէփեան, Տիարք վահան
Քիւրքեան, Ս. Սնարեան, Թ. Սմարեան եւ
Ս. Էֆմանեան:

«Կեդր. Հանգանակիչ Յանձնախումբը» շուտով հրապարակ պիտի դառնա առանձին կոչով մը հրաւիրելու համար Ամերիկայի Հայութիւնը՝ համագաղութային հանգանակութեան մը՝ յօդուտ Հայաստանի Հիւանդանոցի շինութեան, որուն պէտքը առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի Հայաստանի ժողովուրդի առողջութեան պահպանման եւ բարօրութեան տեսակէտէն:

Ձանց ընելով մի առ մի թուել հիւանդանոցներու դերն ու բարիքները՝ Հայաստանի նման միջավայրի մը մէջ՝ ուր ընդարձակ ճահճանքով զոյութեան պատճառաւ հիւանդութիւնները յաճախազէտ են, եւ ուր՝ մասնաւորապէս մայրանոցի (մաթերնիթի հասփիքը) եւ բժշկական խորհրդատուութեան համար հաստատութեան մը պէտքը կը չեղուի, Ամերիկայի Պետ. Հայ Կ. Խաչի կողմէ այս պահանջներուն ընդառաջ երթալու համար, կը յանձնարարենք մեր մասնաճիւղերուն, որպէսզի կազմ ու պատ-

Կ Ո Չ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՒՆԴԱՆՈՅՇ ԵՐԵՆՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Հայրենակիցներ,

Մեր բաղձալարչար ժողովուրդը դարերէ ի վեր կաշկանդուած ստրկական շղթաներով, կը հեծէր անոր երկաթեայ ծանրութեան տակ: Այսօր, իրերու դուրսիւնը փոխուած է շնորհիւ Հայ ժողովուրդի զոհարելութեան: Նա՝ ձեռք բերած է իր ազատութիւնը եւ ժաջան աշխատութեամբ նուիրուած է Հայաստանի վերաշինութեան եւ վերածնութեան գործին, որ աննախընթաց երեւոյթ մըն է ընդհանուր ազգաց պատմութեան մէջ:

Այո՛, չորս տարիներէ ի վեր, մեր դիւցազնական ժողովուրդը ի սպաս դրած է իր երկաթեայ բաղաւթները, վերաշինելու եւ վերակերտելու Մայր-Հայրենիքը, որ ամենուս սեփականութիւնն է: Նա՝ գոհունակ սրտով եւ լի հաւատքով կը հերկէ հողը, կը չորացնէ ճահճանքները, կը փշթէ ժայռերը, արուեստական ջրբանցքներով կ'ոռոգէ հողերը, տուններով եւ գիտութեան տաճարներով կը զարգարէ գիւղերն ու քաղաքները, որպէսզի կեանք եւ կենսունակութիւն տայ մեր հայրենիքին. — ա՛յն հայրենիքին, որ դարերով Հայ ժողովուրդի ազատատենչ բաղձանքներու վառարանը հանդիսացած է:

Ամերիկահայ գաղութը, որպէս մի բեկորը Մայր-Հայրենիքին, նուիրական պարտքեր ունի անոր հանդէպ, զորս չի կրնար անտեսել, առանց մեղանշելու իր խղճին եւ քաղաքացիական պարտականութեանց դէմ:

Արդարեւ իրերու բերումով, Ամերիկայի Հայ գաղութը չկրցաւ մինչեւ ցարդ կատարել իր օժանդակութեան լիովին բաժինը, եւ մասնակից լինիլ Հայաստանի վերաշինական գործին, որ յառաջ կը տարուի անգուլ ջանքերով ու զերմարդկային գոհողութեամբ: Սակայն, մնալ անտարբեր, այլեւս ներքին չէ՝ այս դաժնութիւն համար, որ առատաձեռնութեամբ տը-

րատա զանուին ենթարկուելու համար «Կեդրոնական Հանգանակիչ Յանձնախումբի» հրահանգներուն եւ նախաձեռնութիւն ստանձնեն իրենց սեղանին վրայ կազմակերպելու «Տեղական Խառն Յանձնախումբեր» որպէսզի սերտորէն գործակցին Կեդր. Հանգանակիչ Յանձնախումբի եռանդուն ջանքերուն:

Կոչ կ'ընենք Գանատայի, Միացեալ Նահանգաց եւ Հարաւային Ամերիկայի մեր հայրենասէր գաղութներուն, որպէս զի սիրալոյս մասնակցին Հայաստանի հիւանդանոցի շինութեան հանգանակութեան, լիակատար յաջողութեան առաջնորդելու համար այս խառն կենսական ձեռնարկը, որ Նոր Աշխարհի ցան ու ցբիւ Հայութեան կողմէ եղբայրական գուրգուրանքի կենդանի յիշատակարանը պիտի լինի՝ Հայաստանի նուիրական հողին վրայ:

Բոլոր նուիրատուներու ցանկը պիտի ուղարկուի Հայաստանի Կարմիր խաչի Գլխաւոր վարչութեան, յերեւան:

Կեդրոնական վարչութիւնն վստահ՝ Ամերիկահայ առատաձեռնութեան վրայ, կը հաւատայ թէ մեր գաղութի զոհարելութեան ջրհորհիւ, շուտով պիտի աւարտի առաջադրուած \$45,000-ի հանգանակութիւնը, եւ մենք՝ անհուն երջանկութիւնը պիտի ունենանք հիմնելու Հայաստանի Հիւանդանոց-Մայրանոցը, որ իրեն յաւերժական կոթող մը դարուց ի դարս պիտի պանծացնէ մեր գաղութի նուիրումը՝ յօդուտ Մայր Հայրենիքի վերաշինութեան:

Ի դիմաց Պետական Կարմիր խաչի
Ամերիկայի Կեդր. վարչութեան
Ատենապետուհի՝ ՏԻԿ. ԵԻՏՈՒՄԻ ՔԱՅԱՆԵԱՆ
Ատենադպրուհի՝
ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՏԷՊԱՂԵԱՆ
Ընդհ. Ներկայացուցիչ
Բժ.ՇԿՈՒՀԻ ԼՈՒՍԻ Է. ԿԻՒԼԷՋԵԱՆ

Հայ Կ. Խաչի Կեդր. վարչութեան հասցէն է՝
Daughters of Armenia, Inc.
P. O. Box 228, Mad. Sq. Sta.
New York, N. Y.

Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Միերանոցի հասցէն է՝
Daughters of Armenia, Inc.
206 E. 26th St., New York, N. Y.

ւաւ ուրբին, կարօտեալին, կամաւորին, զաղ-
թականին եւ ուրիշ հանգանակութեանց առթիւ:

Ուրախ ենք յայտնելու՝ թէ Հայ Կարմիր
Խաչը, որ Հայաստանի Կարմիր Խաչի Ամերի-
կայի հատուածն է, համաձայն իր ստացած թե-
րադուրթեանց եւ կրկնակի յանձնարարու-
թեանց, որոշած է Հայաստանի մէջ ՀԻԻԱՆԻԱ-
ՆՈՅ-ՄԱՅՐԱՆՈՅ մը հաստատել, որպէս զի
ան՝ ծառայէ Հայաստանի ժողովուրդի բարօ-
րութեան, առողջութեան պահպանման եւ հի-
ւանդութեանց բարձման: Այս ուղղութիւնով
Պետական Հայ Կարմիր Խաչի Կեդրոնական
Վարչութիւնը «Պաշտօնական Յայտարարու-
թեամբ» մը հաղորդեց իր առաջադրութիւնը եւ
ծանոյց Կեդր. Յանձնախումբի կազմութիւնն
ու յանձնառութիւնը:

Այս նպատակին համար, Ամերիկայի Պե-
տական Կարմիր Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը ար-
բամազրած է արդէն \$4,000-ի գումար մը, եւ
առաջարկած է Հայաստանի Հիւանդանոցի Շի-
նութեան Կեդրոնական Հանգանակիչ Յանձնա-
խումբին, որպէս զի բազմապատկէ զայն, յո-
գուտ առաջադրուած ձեռնարկի իրագործման:

Քաջայայտ լինելով հիւանդանոցներու ար-
տակարար օգտակարութիւնը, Կեդր. Հանգանա-
կիչ Յանձնախումբն յօժարութեամբ յանձն ա-

ռաւ օժանդակել եւ աջակցել Պետական Կարմիր
Խաչին, որպէս զի օր առաջ իրականանայ այս
ազգօգուտ ձեռնարկը:

Արդ, ներկայիս՝ Կեդր. Հանգանակիչ
Յանձնախումբն կոչ կ'ընէ Ամերիկահայ գա-
ղութի բոլոր խաւերուն, ընկերութիւններուն,
կազմակերպուած մարմիններուն եւ քաղաքա-
կան բոլոր հոտանքներուն, որպէս զի ամէն դա-
ղութի մէջ կազմակերպելով «Տեղական Հան-
գանակիչ Խաւն Յանձնախումբ» մը, անմիջա-
պէս գործի սկսին եւ ընթացք տան հանգանա-
կային շարժման:

Կեդր. Հանգանակիչ Յանձնախումբն լիա-
յոյս է որ այս կոչը սրտազին արձագանգ պի-
տի գտնէ Գանատայի, Միացեալ Նահանգներու
եւ Հարաւային Ամերիկայի գաղութներուն մէջ,
եւ ամէն Հայ անհատ առատաձեռնութեամբ պի-
տի մասնակցի Հայաստանի Հիւանդանոց-Մայ-
րանոցի Շինութեան հանգանակութեան:

Գոհութեամբ կը հաղորդենք, թէ Կեդր.
Հանգ. Յանձնախումբն ստացած է բազմաթիւ
հայերու կողմէ դրամական խոստումներ, զորս
պատշաճ պատեհութեամբ պիտի հրատարա-
կենք լրացրութեան միջոցաւ:

Օ'ն ուրեմն, գէպի գործ, գէպի պարտակա-
նութիւն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻԻԱՆԻԱՆՈՅ-ՄԱՅՐԱՆՈՅԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Նախագահ
ԱՐՇԱԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ

Քարտուղար
ԲԺ. Ս. ՏԵՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գանձապետ
ՄԻՀՐԳԱՏ Յ. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

ՏԻԿ. Ա. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ, ԲԺՇԿՈՒՀԻ Լ. ԿԻԻԼԷԶԵԱՆ, ՏԻԿ. Մ. ՃԷԼԱԼ, ՏԻԿ. Ե. ՔԱՅԱՆ-
ԵԱՆ, ՏԻԿ. Ա. ՀԱՄՄԱԼԵԱՆ, ՏԻԿ. Է. ՄԷՐՏԻՆԵԱՆ, ՏԻԱՐ Ն. ԿԻՄԻԻՇԿԵՐՏԱՆ, ՏԻԱՐ
Օ. ՏՕՆԷԼԵԱՆ, ՏԻԱՐ Յ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ, ՏԻԱՐ Պ. ԹԷՔԻՐԵԱՆ, ՏԻԱՐ Յ. ՀԱՄՄԱԼԵԱՆ, ԲԺ.
Մ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ, ՊԱՏ. Խ. Կ. ՊԷՆԷԵԱՆ, ՏԻԱՐ Վ. ՔԻՐԻՔԵԱՆ, ՏԻԱՐ Ս. ՄԱՐԵԱՆ,
ՏԻԱՐ Ս. ԷՔՄԱՆԵԱՆ, ՏԻԱՐ Թ. ՍՄԱՐԵԱՆ:

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

Կեդր. Հանգանակիչ Յանձնախումբին հասցէն հետեւեալն է, որուն ուղղուելու է ամէն
քրքակցութիւն.

MATERNITY HOSPITAL FUND COMMITTEE OF ARMENIA

P. O. Box 133, Mad. Sq. Sta., New York, N. Y.

Նուիրատուութեանց եւ դրամական առաժմանց պարագային, չէֆերը գրուելու են
M. H. TIRYAKIAN-ի անունով, որ Կեդր. Յանձնախումբին Գանձապետն է:

ԿԻՆԸ ԻՐ ՏԱՌԱՊԱՆՔԻՆ ՈՅԺՈՎ

Գրեց՝ ԲԺՇԿՈՒՀԻ ԼԻԻՍԻ Է. ԿԻԻԼԷԶԵԱՆ

Դժբախտութիւնը իր օգուտներն ունի ը-
սած է զերման իմաստասէր Շուքէնհաուր:
Նոյն սկզբունքն ու փիլիսոփայութիւնը ունե-
ցած են ամէն դարու առաջնորդներ: Մովսէս
ու մարգարէներ, Պուտոտ, Յիսուս եւ վերջին
խաճախներու բոլոր խորհող փառքերը ըսած
ու կրկնած են նոյնը թէ, տառապանք ու ցաւ
ազնուացնող ու ստեղծագործող ոյժեր են:

Թէ տառապանք ու ցաւ տիեզերական ե-
ղած են, եւ թէ մարդու ծագումն ի վեր ա-
մէն սեռի ու դասակարգի մարդ առաւել կամ
նուազ չափով տառապանքի բաժակէն ըմպած
է, ճիշտ է, սակայն այն տառապանքն ու ցաւը
որուն ենթարկուած է իդական սեռը, ոչ իր
նմանն ու ոչ ալ չափը ունեցած է պատմու-
թեան մէջ:

Անողորմ բնութիւնը եւ անողորմ այր մարդը,
առաջինը ցեղին մայրութեան բեռը, իսկ երկ-
րորդը ցեղին ծառայութեան բեռը կնոջ ուսե-
րուն վրայ ընդունցած, բնած ու տարած են
դայն:

Այսպէս, ամէն դարու մէջ կը դառնան կի-
նը իրաւագուրդներու սահմանագիծը: Միջին
Դարուն զղեակներու մէջ բանտարկուած, իսկ
18րդ դարուն սկզբներն ու արուեստականու-
թեան շրջանին սալօններու մէջ արգելափակ-
ւած անհոգի եւ անբուն էակ մը որ փաղաքուշ
եւ առով իսկ նուաստացուցիչ ակնարկութիւն-
ներով կ'որակուի, ինչպէս տկար ափօք, փո-
փոխական, գեղեցիկ սեռ, եւայլն եւայլն: Ա-
սոնք վիճակներ էին որոնց այր մարդն ինքն իսկ
ենթարկած էր կինը, զոր սակայն անբարեխը-
ճութեամբ կը ծաղրէր: Եթէ հազուադէպ բա-
ցառութեամբ կը հանդիպինք քանի մը զար-
գացած, հեղինակաւոր եւ իշխանութեան տէր
կիներու, աոնք արժէք չեն ներկայացներ
ընդհանուրի անսակէտէն, որովհետեւ ամենու-
րեք ու ամէն շրջանի կինը կը դառնան հալա-
տակ եկեղեցիի անբնական ու անիրաւ օրէնք-
ներուն եւ ստորնացնող սովորութիւններուն:

Կինը սիրած է, հայրենիքի մը ծառայած
է եւ կամ զԱստուած պաշտած է, այնպէս ինչ-
պէս այր մարդը եւ անոր շինած օրէնքը, կամ
անոր բաղձանքները ցոյցացնող եւ նուիրագոր-
ծող կրօնը հրամայած են որ ընէ:

Բժշկուհի Լ. Է. ԿԻԻԼԷԶԵԱՆ

Մինչեւ 18րդ դարու վախճանը ուրեմն՝
կինը չէ որ իր պատմութիւնը շինած է, այլ այր
մարդը կնոջ պատմութիւնը շինած է այնպէս,
ինչպէս որ ինք ուղած է:

Կնոջ ազատագրական շարժումը իր ծնունդը
ունեցաւ 18րդ դարու վախճանին, ընդհանուր
ազատութեան, հաւասարութեան եւ եղբայ-
րութեան սրբաբարէն վերջ, երբ մարդկութեան
անիրաւուած մեծ զանգուածը իր սեռակիցնե-
րու հիմնած կեղծ խորաններն ու հաստատու-
թիւնները խորամակն, ճանչցաւ ազատութիւ-
նը եւ ըմբռնեց անոր արժէքը: Ֆեմինիզմը իր
աճումը ստանալով արուստութեան վարկածէն բնորո-
նեց, սակայն բնաշրջական շարժում մը պէտք
էր որ վարկածէ տարբեր բանի մը վրայ հիմ-
նուած ըլլար, աւելի խոշոր ոյժի մը վրայ, ա-
ւելի զօրաւոր մղում ու թափ տալու համար
շարժումին: Այդ պահետի ոյժը՝ դարերու ըն-
թացքին կարօտութեան, ճշուած զգացմանե-
րու եւ տառապանքի պատրաստած ոյժն էր
կնոջ սրտին մէջ ամբարուած, որ երբ անգամ
մը արտայայտուեցաւ անհատական ազատու-
թեան ծնունդով, արագօրէն 19րդ դարուն իր
պատանակութեան եւ երիտասարդութեան շրջ-

Հանր թեճակոխեց, իր առջեւ բանալ տալով հաւասար պատեհութեանց բոլոր դռներն, մաքաւելով մանաւանդ նոր ծնող ոյժին, իր տընտեսական անկախութեան սպառնացող երեւոյթին՝ հարտարարութեամբ յառաջացնող զփուսութեանց դէմ եւ անոնց յաղթելով:

Այսպիսի խորհողութեան ու զգացումներու խռովալոյզ փոխազդեցութեան մէջէն թ ուրեմբն որ երեւան եկած է մեր ներկայ կեանքը, հազիւ մէկ դարու մէջ, սակայն դարերու դաժան երկունքով մը պատրաստուած ու զօրացած, եւ կիներ իրենց լման չափահասութիւնը կ'ապրին այսօր:

Գիտակից կիներ, դոյութիւն ունեցող ոյժերու մեծագոյնը, ամէն կարելին կ'ընէ եւ կը դարձնէ խոր արմատ դրած բոլոր մոլութեանց հիմերը խախտելու համար:

Ոչ միայն այսչափ, այլ զօրաւոր նկարագրով եւ յամառութեամբ կը քայլէ դէպի որոշ նպատակակէտ, դէպի հաւաքականութիւն, դէպի մեծ ամբողջը եւ կ'զգայ թէ որքան որ ձգական եւ Գոական թուականներուն անհատականութեան պէտքը կարեւոր էր, նոյնքան եւ տւելի կարեւոր է այսօր ծառայութեան պէտքը, ձեռք բերուած անհատական ազատութեան ստաւելութիւններով, յառաջացնելու համար մարդկութեան միութիւնը: Կիներ այսօր կ'ըզան թէ մարդկութեան արագան կը գտնուի ոչ թէ անհատականութեան, այլ հաւաքականութեան մէջ: Այս երջանիկ արագան ասանց նոր հիգիւրու ինքնին պիտի չգայ, սակայն նորանոր ցուերու մէջէն է որ պիտի ծնի նոր ու երջանիկ ապագան եւ քաղաքակիրթ աշխարհի կիներ՝ այսօր գիտակցօրէն եւ հաճոյքով ինքզինքնին կ'ենթարկեն նոր երկունքներու ճիշտ նոյն գիտակցութեամբ եւ հաճոյքով որ կին մը ինքզինքը Ֆիդիքական մայրութեան երկունքին կ'ենթարկէ, վստահ թէ ցաւը, գերազոյն ցաւը միայն, կ'ստեղծագործէ եւ ցաւով ստեղծագործող կիներ է որ աշխարհի տուած է սէրերու ամենագործալիցը, մայրական սէրը:

Կիներ Ֆիդիքական մայրութեան չափ եւ անկէ ալ աւելի հոգեկան մայրութեան ընդունակ են եւ աշխարհ այսօր կ'ընդ ընկերակցութեան եւ գործակցութեան պէտքը կ'զգայ աւելի քան երբեք:

Դարերով արեւէն զրկուած, հաշմանդամ, ագէտ եւ անհոգի՝ այսօր սակայն կիներ իր լման գեղեցկութեամբ ու վեհութեամբ կը կերտէ ընկերութեան, ազդին ու մարդկութեան կեանքը: Յարգա՞նք անհատական ազատութեան ընձեռած միջոցներով հաւաքական գործակցութեան առաջնորդող ռաճիկրայ կիներու յիշատակին: Թեթեւ հողիով մը չէ որ փառքի այս էջերէն եւ այդ փառքը տառապանքով ծնող ագնիւ ու մեծ հողիներուն մօտ ուխտագնացութեան մը անմիջապէս յետոյ կ'ստիպուինք աւանատեան ըլլալ Ամերիկահայ կնոջ ցուցադրած թոյլ, անտարրեր, տակաւին այլ մարդու լմանած կամքին գերին ու 18րդ դարու արուեստականութեան ենթակայ կացութեան: Շատ քիչ բացառութեամբ, տակաւին հայ կիներ չէ որ կը գործէ հոս հայրենիքի անունով: Այր մարդն է որ կիներ իր կուսակցական, ընկերային եւ անհատական շահերուն գործիքը կ'ընէ եւ իր ուղած երեւոյթով, հագուստով ու անունով քաղաքակիրթ ու զարգացած երկրի մը մէջ հայ կնոջ դարաւոր փառքը կ'արտատուէ, նոյն ժամանակ Ամերիկահայ այլ մարդուն զարգացումի չափանիշը տալով օտարներուն:

Այս արուեստականութեան, ազխութեան եւ քմահաճ գերութեան այնքան անձնատուր եղած ու կուրօրէն կապուած են Ամերիկահայ կիներուն մէկ մասը որ նոյն իսկ ազգային ու միջազգային օրէնքները ու անոնց տուած իրաւասութիւնները թեթեւօրէն կ'անտեսեն միմիայն ի շահ փոքրամասնութեան մը:

Կարմիր թաշը տառապանքէն ծնած է ու տառապանքով ծնած է: Մարդկային թշուառութեան հետ խորհրդաւոր կերպով մը կապուած կանացի սէրը յղացած եւ երկունքով ու աշխատանքով ծնողարեւած է զայն: Այս գեղեցիկ երեւոյթը ազդերու կեանքէն բխած ու միջազգային ամուր ու որոշ օրէնքներով նուիրագործուած է: Ուրիշ կերպով մօտենալ անոր՝ դաւել կը նշանակէ անոր գեղեցկութեան ու մեծութեան:

Ամերիկահայ կիներ հաւաքաբար որարտի գիտակցի այս կացութեան ու դարմանել չարիքը:

Աժան սէրերը գեղեցկութիւն ու մեծութիւն չեն կարող ծնիլ: Սկսելու ենք գիտակցիլ

մեր ներքին ոյժերուն: Գիտակցաբար ցաւին ու տառապանքին վարժեցնելու ենք ինքզինքնիս: Իմաստութիւն, գիտութիւն եւ մեծ նկարագիր կը ծնին միայն ու միայն ցաւէն: Փոխանակ հոսանքէն քշուելու տէր դառնա՞նք կացութեան եւ ստեղծենք հայ կնոջ իրական պատմութիւնը, հոգ չէ թէ այն կը լինի պարզ՝ բաւական է որ լինի հարազատ: Հայաստան այս տեսակ մայրերու զոհարելութեանց կ'ապասէ:

Իսկայ եւ ներշնչում սոսկ երեւակայական բառեր չեն: Անոնք հսկայ ոյժեր են, այնքան զօրաւոր եւ այնքան բնական որքան բնազդը: Մարդկային կեանքի ծագումէն ի վեր անոնք առաջնորդած են շարունակական յառաջացման, միայն թէ անոնց վրայ հսկելու է իմացականութիւնը որպէս զի իտէպլին եւ ներշնչման զօրութիւնը չստատի կեղծ գաղափարականներու համար: Կնոջ Ֆիդիքական կազմը եւ կենսաբանական պահանջները անսահման բնազդական սիրոյ աղբիւր են, այս բնական աղբիւրէն կը բխի պարտականութեան զգացումն ու մտածումը որուն ազդեցութիւնը կ'առաջնորդէ գիտակցութեան: Գիտակցինք մեր ներքին ոյժերուն եւ յարգենք տառապանքի՝ ստեղծագործ ոյժը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ
ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԿԻՆԸ

Դրեց՝ ՏԻԿ. ԵԻՏՈՒԹՈՒ ՔԱՅԱՆԵԱՆ

Ազատ Հայաստանի վերաշինութիւնը չորս տարեթի ի վեր սկսած է, եւ մեղուածան աշխատութեամբ, ու կարելի է ըսել նաեւ, անսալթաք յաջողութեամբ յառաջ կը տարուի, այնպէս որ աստիճանաբար կը փոխուին ժողովուրդին կեանքի գծնդակ պայմանները եւ անոր քայլերը կ'ուզուին դէպի գիւրաւեցութեան ճամբան:

Արդարեւ, մեծ սիրտանք է մեզ, արտասահմանի Հայոցս համար, տեսնել Հայ կառավարութիւն մը, որուն անձնուէր ջանքերուն եւ զերազոյն զոհողութեանց միակ շարժառիթն է ժողովուրդին Ֆիդիքական զոյութեան

ՏԻԿԻՆ Ե. ՔԱՅԱՆԵԱՆ

պահպանութիւնն եւ անոր բարոյական ու մշտաւորական դաստիարակութեան զարգացումն ու յառաջդիմութիւնը: Այս անաղմուկ ու անձանձիր աշխատանքի փառաւոր արդիւնքներն էին, որ այնքան մեծ յոյս եւ խորունկ վստահութիւն ներշնչեցին թրտատահմանի ամբողջ հայութեան անխաբ: Այսօր Ամերիկայի Հայ գաղութին մէջ չկայ կազմակերպութիւն մը, մեծ ու փոքր, քաղաքական կամ հայրենակցական, բարեփրական կամ կրթական, որ բաժին մը վեր չտոնէ այս գիւցազնական գործունէութեան մէջ: Նոր Արարիկը, Նոր Խաբրեղ, Նոր Մալաթիա, Նոր Սեբաստիա, համալսարան, մատենադարան եւլն. եւլն. ամէնքն ալ գեղեցիկ, շինարար գործեր, որոնց ձեռնարկած են տղամարդիկ, վերականգնելու համար հայրենի կործանած տունը եւ ուժեղացնելու համար աւերած մայր հայրենիքը, հոգ չէ թէ ան հազարաւոր մղոններով հեռու ըլլայ:

Երբ այսպէս, Հայ տղամարդը ցոյց կուտայ իր ոյժն ու կորովը հայրենի վերածնունդին հանդէպ, հետաքրքրական չէ՞ գիտնալ, թէ ի՞նչ բաժին կ'ստանան Հայ կիներ այս փառաւոր գործունէութեան շրջանին:

Ամերիկայի մէջ, Հայ կիներ երբեք անմասն չէ մնացած ազգային ուսէ շարժումի մէջ, ըլ-

լայ ան մարդասիրական կամ կրթական, եկեղեցական կամ նոյն իսկ քաղաքական, որոնց իր ըմբռնած չափով, իր աջակցութիւնը բերած եւ օգտակար հանդիսացած է: Ան, հակառակ իր բարեկեցիկ ու հանգստաւէտ վիճակին, վայրկեան մ'իսկ մտահան չէ բրած դանոնը՝ որոնց կեանքի տխուր բաժինը եղած է հալածանք եւ տառապանք հայրենի հողին վրայ եւ յաճախ ալ անկէ դուրս: Այդ զգացումէն առաջնորդուած չէ՞ր միթէ, որ ատոր տարիներ առաջ, ան՝ հիմը դրաւ Հայ Կարմիր խաչին, եւ անոր թեւերուն տակ համախմբեց միեւնոյն զգացումներով տողորուած Հայահիններ ու կազմակերպեց այս մեծ ընկերութիւնը Հայ կիներու, որ այսօր իր գործունէութեան օգտակարութեան շնորհիւ մէկ ճիւղը կը կազմէ Հայաստանի Պետական Կարմիր խաչին, վայրէջումով անոր վստահութիւնն ու համակրութիւնը:

Ամերիկայի Հայ Կարմիր խաչը, տառապանքներն ընթացքին, լոկի ու անաղմուկ գործունէութիւն մը ունեցած է, որուն արդիւնքը կը հասնի մօտ 100,000 տղարի, առանց հաշուելու հազարաւոր հակ զգեստեղէններուն առաքումը, որ, պաշտօնական մարմիններու վկայութեամբ իսկ, օրհնութիւն մը եղած է զաղթական չքաւոր ժողովուրդին համար:

Ինչպէս ծանօթ է, վերջին արիւնոտ տարիներու ընթացքին, Հայաժանքի մասնուած Հայութիւնը, անլուր թշուառութիւններու մրրիկէն քշուած կորաքամակ թափուած է Հայաստանէն մինչեւ Միջագետքի անջրդի անապատները, այդ հրակէզ աւաղումներէն մինչեւ Տաւրոսի սարաւանդները, Հայէս, Երուսաղէմ, յետոյ Յունաստան եւ անոր օտար ու անհրապոյր կղզիները: Ամերիկահայ Կարմիր խաչը քայլ առ քայլ հետեւած է այս աղէտալից կարաւանին եւ իր միջոցներուն ներած չափով հայթայթեր է զեղ ու դարման անոր առողջութեան պահպանման օգնելու համար, նոյն իսկ բացեր է հիւանդանոց Հայէսի մէջ, ուր բուսական թուով կեդրանացեալ հայութիւն է դառնում: Տուր է հագուստ, կօշիկ անոր մեղկութիւնը ծածկելու համար, նաեւ դրամ տեղական պայմաններու ստեղծած անմիջական զոտարութիւնները հարթելու եւ տանելի վիճակ մը ստեղծելու համար: Բայց բանի որ Հայութիւնը, այս ահաւոր հանգա-

մանքներու ներքեւ, չէ կարողացեր հաստատուն դրութեամբ իր գոյութիւնը ապահովել, այդպէս ալ Ամերիկայի Հայ Կարմիր խաչը չէ կարողացեր իր գործունէութիւնը կեդրոնացնել ունէ ձեւի տակ:

Ձիւղադարէն անմիջապէս վերջ, երբ վերադարձը Հայութիւնը Միջագետքի անապատներէն Կիլիկիա վերադարձաւ ու հոն սկըսաւ հաստատուել, իբր ապահով վայր մը Դրանասական կառավարութեան հոգաւորութեան ներքեւ, Հայ Կարմիր խաչն ալ յարմար առիթ սեպեց կեդրոնացնել իր ոյժերը եւ հաստատել հիւանդանոց-դարմանատուն մը, որուն միջոցաւ կարող պիտի ըլլար մատուցանել այն ծառայութիւնը՝ որուն նկրտած էին իր ջանքերը տարիներէ ի վեր, այսինքն ապաստան ու բժշկական խնամք հայթայթել ծնող մայրերու եւ նորածին մանուկներու, որոնց առողջական վիճակէն կախում ունէր Հայ ցեղին պահպանումը եւ յաւերժացումը: Այս նպատակի իրադրութեամբ համար քուէարկեց 4000 տղարի հիմնադրամ մը եւ խանդավառ գործունէութեան մը սկսաւ իրականացնելու համար իր առաջադրութիւնը:

Երբ այսպէս Հայ Կարմիր խաչը իր ուժերն ու գործունէութիւնը կեդրոնացնելու համար լուրջ ջանքեր կ'ընէր, անդին Կիլիկիոյ քաղաքական հորիզոնը թուի ամպերով կը մըթաղնէր եւ հետզհետէ սարսափեց կը դառնար, այնպէս որ Հայ Կարմիր խաչը ստիպուեցաւ իր գործունէութիւնը կասեցնել եւ սպասել զէպքերու ընթացքին:

Պատահեցաւ սպասուած դժբախտութիւնը, Կիլիկիոյ մէջ ապաստան գտած տարագիր հայութիւնը անգամ մըն ալ ցրուեցաւ աշխարհի չորս ծագերը եւ Ամերիկայի Հայ Կարմիր խաչին նախառնակը մնաց միայն թուղթի վրայ ծրագիր: Յետոյ վրայ հասաւ Իզմիրի ահաւոր աղէտը, Հայ Կարմիր խաչը անգամ մըն ալ ստիպուեցաւ հետեւիլ փախստական ժողովուրդին քայլերուն, եւ անոր անմիջական սխտերուն դճալով տալով, չափով մը ամօքել դժբախտ կացութիւնը: Սակայն եւ այնպէս, այն դամարը որ յատկացուած էր հիւանդանոց-դարմանատան մը շինութեան իրեն հիմնադրամ, անձեռնմխելի մնաց: Այս պայմաններու տակ անգործնական էր խորհիլ կեդրոնացումի մասին,

հետեւաբար Հայ Կարմիր խաչը հարկադրուած հետեւեցաւ զէպքերու ընթացքին ծառայութեան խորունկ ու անասան ողբով:

Այս վայրէջումներ երկար չտեւեց, Հայ կիներ տեսաւ որ իր փայտաշառ քաղցր ակնկալութիւններուն մէջ չէր խարուած: Խորհրդային իշխանութիւնը որ Արեւմուտքի մէջ այնքան մոռալ զոյններով կը ներկայացուէր եւ որու չուրջ այնքան նախապաշարուածներ կուտակուած էին, մուտ դուռ Հայաստան իր հետ բերելով խաղաղութիւն ու ապահովութիւն: Դադրեցան ներքին ու արտաքին կռիւներ, հետզհետէ հասցաւ սպառնալիքը, կառավարութիւնը՝ եռանդով փարեցաւ վերաշինութեան գործին, ներշնչուելով ժողովուրդին ճշմարիտ շահերէն ու նպատակակէտ ունենալով անոր ազատ բարդաւճումը, բարօրութիւնն ու երջանկութիւնը, եւ այսօր Հայութիւնը հրճուանքով յառած է իր աչքերը վերածնունդի շքեղ արշալոյսին որ կը բացուի Արարատի գագաթէն:

Ի՞նչ յիշի, թէ քրիստոնեայ Եւրոպան, Ամերիկան իրենց գոնեւր ամուր կերպով փակած են հուրէն ու սուրէն փախչող, անտուն հայութեան աղջեւ, մենք ունինք փոքրիկ Հայաստան մը, ուր խաղաղութիւնը կը տիրապետէ եւ եղբայրական սէրը իրերափառ հոգեպետ կապելով կ'ամրապնդէ ժողովուրդին փոխ-յարարեութիւնները: «Մէկը ամէնուն, ամէնքը մէկուն համար», ալ է կարգախօսը Խորհրդային Հայաստանի, որ այսօր պատերազմէն աւերեալ ունէ երկրէ աւելի արագ կը վերականգնի ու կը ծաղկի:

Այսօր հայաժանքի հայութիւնը, ամէն կողմէ կը դառնայ զէպի Հայաստան՝ իր հայրենիքը, վերաշինական աշխատանքին լծուելու համար եւ Ամերիկայի Հայ Կարմիր խաչն ալ, հետեւաբար, իր ոյժերը սիրալոյսով կը տանի կեդրոնացնելու հոն եւ ստանձնելու իր արժանի բաժինը վերականգնումի այս ընդհանուր ջանքերուն մէջ, գործադրութեան ղեկավար այն ծրագիրը, որով հիւանդանոց-դարմանատուն մը պիտի հաստատէր Կիլիկիոյ հայաշատ քաղաքներէն մէկուն մէջ:

Ինչպէս բոլոր քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ ամենամեծ կարեւորութիւն կը արուի նորագոյն մեթոդներ գործադրելու եւ տարախորիկ հիւանդութեանց ու ախտերու ծաւալումն

արգելելով առողջ ու առողջ սերունդ մը հասցնելու համար եւ այս նպատակաւ բազմաթիւ հաստատութիւններ կը հիմնուին, այնպէս ալ մեր փոքրիկ Հայաստանին մէջ հիւանդանոցներու կարեւորութիւնը անվիճելի հարց մըն է եւ պէտքը՝ խիստ շատ զգալի, եւ այդ ուղղութեամբ ամէն ձեռնարկ սիրով ու համակրութեամբ կ'ողջունուի պետութեան կողմէ: Ահա այս ստիպողական պահանջին ընդառաջ կ'երթայ Ամերիկայի Հայ Կարմիր խաչը յանձն առնելով հիւանդանոց-մայրանոց մը կանգնել Հայաստանի մէջ, ուր մասնաւորաբար պիտի խնամուին մայրեր՝ իրենց ծննդաբերութեան շրջանին եւ նորածին մանուկներ: Մեծ է այսպիսի հաստատութեան մը պէտքն ու վարեւորութիւնը Հայաստանի մէջ: Հոն պիտի պաշտպանուի մայրերու եւ նորածիններու առողջութիւնը կեանքի ամենախափուկ մէկ շրջանին մէջ եւ այսպէս պիտի ապահովուի քաջակամ ու կուրծի սերունդի մը պատրաստութիւնը:

Այս մեծ ու կարեւոր ձեռնարկին իրենց յօժարակամ աջակցութիւնը բերած են Նիւ Եորքի առեւտրական հրապարակին վրայ ծանօթ եւ ժողովուրդին անվերապահ վստահութիւնը վայելող անձնաւորութիւններ, սիրուած մտաւորականներ եւ յարգուած զէպքեր, որոնք համակրութեամբ ընդունեցին գաղափարը եւ արամադրեցին անոր իրենց աջակցութիւնն ու ծառայութիւնները:

Ուրեմն, ո՞ր Հայ կինն է որ պիտի չուզէ իր մասնակցութիւնը բերել այս մեծ գործին եւ իր անունը լծորդուած տեսնել այս գեղեցիկ ու ներշնչող ձեռնարկին:

Մարդասիրական այս մեծ հաստատութիւնը, որ Ամերիկայի Հայ կնոջ նախաձեռնութեամբ պիտի կառուցուի Հայաստանի ծոցին մէջ, ալեւառ Մասիսի ստորոտը, զարբու հուրովութիւն մէջն ցոյց պիտի տայ Ամերիկայի Հայ իդալկան սեփին արիական ողին, զոհաբերութեան աստիճանաշարի, սէրն ու խանդաղատունը զէպի հայրենի երկիրը եւ պիտի յաւերժացնէ իր անունը սերունդէ սերունդ եւ նաեւ Հայ կնոջ հայրենասիրական մեծ ողին մարմնաւորող այդ կոթողը, ներշնչարանը պիտի ըլլայ աւելի մեծ եւ աւելի հայրենասէր կիներու Ռիտմֆիլտ Բարք, Ն. Ճ.

ԱՄԵՐԻԿԱՆԱՅ ԿԻՆԸ

ԵՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ՏԻԿ. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՏԷՊԱՂԵԱՆ

Անժառանգի իրողութիւն մըն է, որ ազգի մը յառաջդիմութեան, երջանկութեան եւ բարգաւաճման հիմը, անոր անկախութիւնը հարստութիւնը, կը գտնուի իր քաղաքացիներու առողջութեան մէջ: Շատ իրաւամբ ըսուած է՝ «Առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ»: Այս սկզբունքը իտրապէս ըմբռնած էին հին Յոյները, որոնք ամէն միջոց կը գործադրէին առողջ, առօրին եւ չարքաշ քաղաքացիներ ունենալու համար: Յունական արձանագործութիւնը որոշակի կ'աղաղակէր ասիկա, որովհետեւ ան կը ներկայացնէ միայն առողջ, կայտառ ու պարզ գեղեցկութեամբ անդրիններ ու արձաններ:

Ներկայ դարու «քաղաքակիրթ» ժողովուրդները ճանչնալով Ֆիդէլիական առողջութեան կարեւորութիւնը, մարմնամարզական եւ առողջապահական մեծ հաստատութիւններ հիմնած են այդ նպատակաւ: Յիշատակութեան արժանի են Նիւ Եորքի րազմաթիւ եւ րազմապիսի մարզարանները, բուժարանները եւ հիւանդանոցները, որոնք նուիրուած են առողջութիւնը պահպանելու եւ հիւանդութեանց դէմ պայքար մղելու: Այս տողերը գրի առնուած պահուն, հանդանակութեան մեծ շարժում մը կայ Նիւ Եորք քաղաքին մէջ «Մէտիքլ Սէնթրը» մը հաստատելու համար:

Այս իրողութեան քաջ գիտակցելով նաեւ Ամերիկահայ Պետական Կարմիր Խաչը, իր բաւարար ջանքերը ի սպաս դրած է նպատակաւ համար Հայաստանի ժողովուրդին առողջութեան: Անոր ուղարկած նպաստներուն շնորհիւ Էջմիածնի մէջ հաստատուած է բժշկական մը՝ երեք որոշ բաժանմունքներով: Կայուն հիւանդանոց, գիտական եւ հետազոտական աշխատանոց ու շարժական բուժակայան: Ապահովարար ան պիտի ընէ աւելի մեծ ձեռնարկներ, եթէ իր նիւթական միջոցները ներեն:

Հաստատուած է՝ թէ մանուկներու մահահանգիստ մեծ տոկոսը կը պատահի երբ անոնք

ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՏԷՊԱՂԵԱՆ

տակաւին բոլորած չեն իրենց առաջին տարին: Անոր պատճառը շատ պարզ է. մանուկ մը, ամէնէն աւելի խնամքի եւ գիտական սնուցման ու տածման կը կարօտի երբ մէկ տարին լրացուցած չէ: Նոյնը ճշմարիտ է նաեւ այն մանկամարդ մայրերուն համար, որոնք կը պատրաստուին մայրութեան, եւ սակայն, առողջապահական օրէնքներու անտեղեակ լինելով՝ կը վտանգեն իրենց առողջութիւնը եւ յաճախ՝ կեանքը:

Ահա, այս մահերը արգիլելու եւ մեր ժողովուրդի առողջութեան գործը հաստատ հիմնելու վրայ դնելու առաջադրութեամբ, Ամերիկայի Պետական Հայ Կարմիր Խաչը Հիւանդանոց-Մայրանոցի Կեդր. Յանձնախումբի գեղարվարութեամբ բացած է \$15.000-ի հանդանոցի կառուցման մրցանքը:

Ամերիկահայ կիներ, այսօր շատ յատկաւ կ'ըմբռնէ հիւանդանոց-մայրանոցներու սէտքը, որովհետեւ ան՝ գիտէ թէ անոնց վերապահուած է կարեւոր դեր մը մեր ժողովրդի վերածնութեան մէջ: Ապացուցուած է թէ այն անհատներ ու ժողովուրդներ կը յառաջդիմեն, որոնց առողջական կացութիւնը նախանձելի գիւրբ մը մէջ կը գտնուի:

Չկայ աւելի ահաւոր թշնամի մը քան հի-

ւանդութիւնը, եւ աւելի աղէտաւոր վիճակ մը քան առողջապահական միջոցներու չգոյութիւնը կամ անբաւականութիւնը: Հիւանդութիւններ եւ համաճարակներ աւելի մեծ աւերներ կը դորձեն քան սպառնալիքները: Այս պատճառաւ, քաղաքակիրթ ազգեր այժմ կը ջանան ոչ թէ հիւանդութիւնը կամ համաճարակը սկսելէն վերջ անոր դէմ պայքար մղելու, այլ գանձեր կանխելու ու արգիլելու առողջապահիկ պայմաններով:

Երէկ, ազգային ինքնապահպանման համար պայքար մղեցինք, որպէս զի ապահովենք մեր գոյութիւնը: Այսօր, երբ շնորհիւ Խորհրդային Հանրապետութեանց Միութեան, Հայաստանի աշխատանքական պետութիւնը կը վայելէ անդորրութիւն, մեծ եւ աւագ պարտք մը կը ծանրանայ արտասահմանեան զաղութներուն վրայ, այն է՝ զօրացնել Հայաստանի վերաշինական աշխատանքը: Նպատակով անոր առողջութեան բարելաւման եւ պահպանման:

Յոյները, ինչպէս շատ մը պարագաներու, ինչպէս իրենց հայրենեաց վերածնունդի ջանքերուն մէջ կրնան գեղեցիկ օրինակ մը հանդիսանալ մեզ: Անոնց զաղութները նիւթական շոգոյութեանց շնորհիւ, Յունաստանի ի վիճակի դրին իր անտեսական եւ քաղաքական զարգացումն ու բարգաւաճումը ապահովելու: Այլապէս, ան պիտի մնար աննշան երկիր մը, որում ըլլալով իր հողին սակաւութիւնն ու աղքատութիւնը:

Ամերիկահայ Պետական Կարմիր Խաչը, որ քաջ ըմբռնած էր վերագործելու ճշմարտութիւնները, երբեք չվարանեցաւ իր անվերապահ աջակցութիւնը ընծայելու Հայաստանի Կարմիր Խաչին եւ օգնելու անոր գնահատելի գործունէութեան:

Տարակոյս չկայ, որ այս ըմբռնումով ան՝ պիտի քալէ նաեւ ապագային, իր քաղաքացիական պարտքը կատարելու համար իր հանրապետութեան հանդէպ: Ան քաջ գիտէ թէ, «չկայ իրաւունք առանց պարտքի»:

Իրերու այս նպատաւոր լոյսին առնթքը, ցաւալի է տեսնել որ Ամերիկահայոց մէջ կը գտնուի տիկիներու խմբակցութիւն մը, որ մոռնալով իր դերն ու պաշտօնը, եւ պետականութեան զաղափարը չփոխելով փուսակցական

նախասիրութեանց հետ, կամ աւելի ճիշտ, պարզ համակերպողի դերն ստանձնելով, իր ամուսնոյն կամ եղբոր քմահաճ կամայականութեան կ'ենթարկուի, մերժելով ճանչնալ Հայաստանի Կարմիր Խաչին հեղինակութիւնը, եւ կը յամառի չահագործել Հայաստանի Կարմիր Խաչի ժողովրդական անունը...:

Մեր պատմութիւնը լի է Վեդրնախոյս եւ անջատողական դէպքերով եւ դէմքերով: Ուրախալի երեւոյթ մըն է սակայն, որ Հայաստանի ներկայ վարիչները չորս տարուան իմաստուն գործառնութեամբ եկան ապացոյցներ տալու հաւաքական գործակցութեան եւ շինարար քաղաքականութեան մը հնարաւորութեան մասին: Տարակոյս չունինք որ մեր ժողովուրդն ալ, որ աշխարհադրական, տեղական եւ ցեղային անխուսափելի պայմաններու հետեւանքով պետական կեանքի փորձառութիւն չունէր, տակաւ առ տակաւ պիտի ըմբռնէ այս ամէնը, եւ ասիկա դրաւական է լուսաշող վաղուան մը փթթումին, որուն նորածագ չողերը կեանքի եւ յոյսի ճրագը վերակենդանացուցին մեր տխրամած սրտին մէջ:

Յարգա՞նք քո շինարար աշխատանքին, ո՛վ լո՛ւրջաբար Հայրենիք: Յարգա՞նք քո ժողովուրդիդ որ արիւնի, նախճիրի ու աւերի մէջէն, որպէս փրկելի կը վերապրի վեր բնակելով ժողովուրդներու եւ դասակարգերու հաւասարութեան հաւատոյ հանգանակը եւ արդար աշխատանքի վեհ սկզբունքը:

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՏԷՊԱՂԵԱՆ

Ուէրք Նիւ Եորք, Ն. ձ.

Մայիս 19, 1925

XX

Առողջ մայրեր կրնան ծնունդ տալ առողջ մանուկներու եւ առողջ մանուկներով կը կազմուի առողջ ազգ մը: Առողջ ազգեր միայն կրնան տէր ու պաշտպան ըլլալ իրենց իրաւունքներուն:

XXXX XXXX XXX

Հայ Կարմիր Խաչը Հայաստանի մայրերուն ու նորածններուն անունով կը դիմէ քեզ, Հիւանդանոց-Մայրանոցի մը շինութեան համար: Կատարէ՛ պարտքը:

ԶԱԽԻՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Գրեց՝ ԶԱՐՈՒՀԻ Մ. ԳԱԼԵՄՔԵԱՐԵԱՆ

Կեանքիս մէջ պիտի չմոռնամ վերջին ճամբորդութեանս միջոցին, հանդարտ Ատանացի աղջիկը, որ ուրիշ որբուհիներու մեծ խումբի մը հետ, Իտալիա կը տարուէր Հայ Կաթողիկոսականութեան ներքեւ:

Շողենաին մէջ չա՛տ չա՛տ էր որբուհիներուն թիւը. իրենց մէջ կեանքի գիտակցութեան հազիւ բացուող ծաղիկէն, մինչեւ սոստանանալու տարիքին հասած աղջիկներ կային, եւ այս Ատանացիներն անոնցմէ էր:

Թուի, չորցած աղջիկ մըն էր ան, աւելի տղեկ, եւ այդ աղջկութիւնը չեղտելու համար, անշուշտ իրենց դերն ունեցած էին ահաւոր սարսափներ, յուզումներ, կարօտներ, վախեր ու տանջանքներ: Անոր ամէն շարժումներուն մէջ, նայուածքին ու հայուազիւտ ժպիտին, թեւերը սրտին վրայ խաչաձեւած խեղալուն եւ լուիկ ու մնջիկ իր գնացքին մէջ, անբնական երկկողմնաբան, մանաւանդ յանկարծակիի գալու վարանքը կար, ինչ որ աւելի կը շեշտուէր, իր մասը աչքերուն երբեմն մշտաշարժ ու արագ կողմնակի նետած ակնարկներովը:

Միւսները քիչ կամ չատ վարժուէր էին իրենց ճակատագրին, թոյնունքներու պէս խումբ խումբ կը թափէին նաւուն կամրջակին, կողերուն ծայրը սողին կամ անդին, կը խօսակցէին, կը խորհրդակցէին, մեծերը պղտկիներուն հոգածութեամբ զրազած, ուրիշներ նոր երկիրներ, նոր հողեր տեսնելու հետաքրքրութենէն յարուած: Արդէն կային մէջերնին՝ որ չէին խօսեր հնազոյն յիշատակներու վրայ, եւ Պոլիս անցուցած իրենց վերջին քանի մը տաք իններու գրուածքներ կը պատմէին, որբանոցներու մէջ կամ առժամանակեայ որդեգրութեանց եւ ծառայութեանց շրջանին: Ոմանք սրտի ցաւով կը բաժնուէին Պոլսէն, իրենց մայրենի երկրէն վտարուած ու որբացած, տաժանի աքսորներէն հիւժած, Պոլսոյ Հայ բնակիչներէն մէջ գտնելով ապրուի շրջանակ, մայրենի գուրդուրանք, վարժուելով քաղաքակրթութեամբ ու նորացած միջավայրներու՝ սկսած էին սիրել եւ բնորոշել Պոլիսը իրենց իրեն երկրորդ հայրենիք մը, եւ յան-

ՏԻԿ. ԶԱՐՈՒՀԻ Մ. ԳԱԼԵՄՔԵԱՐԵԱՆ

կարծ արմատախիլ ըլլալ եւ նորէն օտար ափերու վրայ նետուիլը ծանր կուգար իրենց սրբտին:

Ասոնք ամէնը վարժուէր էին սիրել իրենց որբանոցները իրեն մայրենի տուն, կապուել էին իրենց ընկերուհիներուն, նախնաւորութիւններ ունէին ուսուցչուհիներու, խնամակալ տիկնանց եւ գիրենք հիւրընկալող տուններուն մասին, եւ իրենց ամբողջ ցաւը ձգել լաժնուրին էր այդ նոր կեանքէն:

Շատ անդամներ կ'երթայի պատիլ իրենց մէջ, ու նոր խօսքով մը սիրտ տալ անոնց: Նաւաղեալ որբանոցներու սրտով մարդ մը, առաջին յուսոյ առաւօտէն իսկ ազատութիւն տուաւ որբուհիներուն նաւուն վերի եզերքները երկելու եւ հոն առանց աղմուկի նստարաններուն եւ աթոռներուն իրաւունքը բաժնելու առաջին կարգի ուղեւորներու հետ, որոնք հազիւ տասնեակ մը կը կազմէին որբուհիներու թափառումը: Ատիկա գեղեցիկ առիթ մը եղաւ ինձի համար աւելի մօտէն շփուելու իրենց հետ եւ կերպով մը, քանի մը օր եւս շարունակելու որբերու բարոյական հոգածութիւնս, սիրտ սրտի, ձեռք իրենց ձեռքերուն մէջ:

Նախորդ այցելութեանս Ամերիկա, թեւեւ պէտք եղածէն աւելի համոզում գոյացու-

ցեր էի՝ թէ կիները մանաւանդ որբան մօտ ապրին տառապող մարդկութեան, նոյնքան ուժգին կ'զգան իրենց մարմինը վրայ անոնց կոտորածով վերքին տաժանը: Աշխարհի միւս կիսագունտի այս երջանիկ հայութիւնը իր ունեցած առատ գրամէն, դուցէ իր աւելորդէն կուտայ որբացածին, սովորութեան մը պէս, ինչպէս երբեմն Պոլսոյ հայութիւնը կուտար իր բնորոշութեամբ սովորութիւն գաւառի գարոցներուն, սովետներուն, որբերուն: Բայց երբ իրեն մէջ ունեցաւ զանոնք, իր գիրկը, իր սիրտը բացաւ հաղարաւոր այրիացածներուն, անթիւ որբերուն, սեղանակից ընկելով զանոնք իր գաւառներուն հետ, ամէն կիւն վերք մը կը գտնէր իր ձեռքերով զարմանելու, ամէն մայր ունէր արցունք մը խառնելու որբին արցունքին, իր սրտին ամէնէն թանկագին գործը կը թափէր մեղմացնելու անոնց ցաւը, հակելով անոնց թշուառութեան վրայ: Այսպէս խղճահարած կ'զգայի հողիս, ապրելով հետու եւ ովճիւնսին ահաւոր տարածութիւնը տակաւ աչքերուս տըջեւէն հեռացուցած ըլլաւ գուցէ տանջուած դէմքերու կսկիծը:

Այսպէս զիպուածով ու անակնկալօրէն ինքզինքն գտած նորէն որբերու այս խումբին մէջ, նոր նոր յիշողութիւններ կ'արթնային մտքիս մէջ, անոնցմէ սմանց եղեւն ու նախահիւրը կը լիչէի, ուրիշներուն արկածները, տարազութեան պարագաները: Ատանացի աղջիկը ուրիշ տուն երբեք տեսած ըլլաւ չէի գիտեր, սակայն իր յուս ու ինքնամփոփ հանգարտութիւնը ուշադրութիւնս գրաւած էր: Մեր շողենաւը Իզմիրի բացերը երկու օր կանգ առաւ: Ամէն մարդ, մեծ ու պզտիկ, հետաքրքրութեամբ շատ բաներ ունէր այդ սպասման երկու օրերուն: Դեղեցիկ արեւը Միջերկրականի ամէն ծայրերը աղամանդ ու ոսկի փոշի կը ցանցէր, հակառակ որ Դեղեմբերի վերջին օրերուն մէջ էինք: Գարունի ոգեւորութիւն կար ամէն կողմ, Իզմիրի պատերազմի աղէտէն դեռ միացող աւերակները մէկ կողմէն, նաւերով մեր շողենաւը սրտազիւ փոխադրութիւններ, աղմուկ, ճամբորդներուն մէջ միջատակներ կ'արթնայէին, ոմանք անապատի պատմութիւններէ, եւ ուրիշներ, ովկիանոսի միջատակներէն բաներ ունէին իրարու ըսելիք:

Մինակ Ատանացի աղջիկն էր որ յուս ու

անխօս, նաւուն վարի յարկը, անկիւն մը կը ծկուած, թեւերը խաչաձեւ ծայրած սրտին վրայ կը նայէր, իր անհունօրէն տխուր նայուածքը յանկարծ անորոշ տարածափի մը պէս գինքը դիտողին վրայ յառելով:

Այդ աղջիկներուն մէջ յաւ ձեռագործ գիտողներ կային, մասնագէտներ կեռասեղի հիւստածքներու: Անոնք, անուշ ու անձնուէր աղջիկ մը, զոր երեք ամիս հիւրասիրած էի Պոլիս մեր տունը, եւ յետոյ իր վրայ հիւժախտի տաժին նշանները երեւան եկած էին, Բրինժիւրայի Հայ Կ. Սահի Արաքինարանը տարած էին գինքը, հիմա կաթողիկ վարդապետի մը հոգածութեան առարկան էր, որ գեղեցիկ առիթ մը նկատուէր Իտալիա մեկնող որբուհիներու հետ զրկելու զայն: Բնական էր որ մասնաւոր տկարութիւն մը ունենայի անոր մասին, եւ ինք քովէն չէր կրնար գաւառի, իրեն հետ անցած օրերուն վրայ կը խօսէինք, միեւնոյն տեսն ուզեր էի օդաւոր իր ձեռագործի տեսքներէն: — Տիկին, բաւ, իմ գիտցածս բան մը չէ, Սրբուհին, սա վարը նստած աղջիկը հիւստի օրինակներ գիտէ, բայց տարօրինակ աղջիկ է, վեր չի գար, ուղեցի ձեր քով բերել, խօսեցայ ձեր վրայ, բայց շատ կոշտ է ու կոպիտ, մայրենի բնութիւն ունի, չի խնդար, եւ իրեն հարցում ընտելներ կը վերադառնէ:

Միւսներն ատեն վար վազեց, ու տեսայ որ հինգ վայրկեան վերջ Ատանացին իր ետին ձեռքով վեր կը բարձրանային սանդուխներէն:

Սեւ մողին հիւսքը անխնամօրէն ետին ձեռքով, իր անձին բացարձակապէս անփոյթ, աչքերը զրկեց վար խոնարհած, երբ իմ դիմացս կեցաւ, անունը հարցուցի: — Սրբուհի, բաւ, կտրուկ ձայնով մը, իր անհարկ տրիստութեան նայուածքը վրաս սեւեւելով, որուն մէջ յաւանական համակերպութեան ու անվերջ յուսահատութեան ցաւը կը գալարուէր: Անմիջապէս զգացի որ իրեն ուրիշ հարցում ընելու իրաւունքը չէր տար ինձի, ուստի կարելի եղած զուտութեամբ, զրկեց առանց նիւթէն շեղելու, խնդրեցի որ կեռասեղի մը օրինակը ցոյց տայ:

Այդ միջոցին կողովի մէջ մանր պատուներ վաճառող մը, իր նաւակով մօտեցեր էր մեր նաւուն, եւ աղջիկները իրենց քով ունեցած

քանի մը դրամներով գնումներ կ'ընէին: Պըզ-տիկ մը վաղեց Սըրուհին քով ու անոր ծունկերուն զարնելով — Բուրիկ, ինծի դրամ տուր, ես ալ պտուղ պիտի գնեմ, ըսաւ:

Սըրուհի առանց խօսելու, վզէն հաստ առաւանով կախուած ու սրտին վրայ պահուած ձերմակ կառէ ծրարիկ մը հանեց եւ քանի մը արծաթ դրամ՝ դրաւ քրոջը ափին մէջ, յետոյ ինքզինքին դալով՝ իրբեւ թէ նուիրական բան մը սղծելու յանդանքին մէջ գտնուէր, ձեռքերուն մէջ դուռեց ծրարը, զաղտագողի եւ յանցաւոր ակնարկներ նետելով շուրջը եւ յետոյ ամենայն զգուշութեամբ նորէն սրտին վրայ հանգչեցուց իր թանկագին բեռը:

Իր շարժումները ի՞նչպէս ի՞նչպէս մատներէն ինծի՝ թէ բոլոր իր թախծութիւնները, իր մտաւեհումները, իր բոլոր խորհուրդները նուիրուած էին այդ թանկագին ծրարին, զոր սըրութեան մը պէս կը պահէր իր սրտին վրայ:

Երբ ըսի թէ սորված էի օրինակը, ոտքի ելաւ Սըրուհին, եւ առանց ուշադրութիւն րնելու շնորհակալութեանս ու քանի մը սիրուն խօսքերու, իբր թէ համը հիւանդ մը եղած ըլլար, վարանքով ու անխօսուկ, քայլերը բընազգորէն տարուեցան նաւուն սանդուխներէն վար: Անոր հեռանալէն վերջ, Անժէլ մօտեցաւ ինծի եւ հազիւ լսելի ձայնով մը — Տեսա՞ք, Տիկին, բոլոր գաղանիքը այդ ծրարին մէջ է, երէկ գիշեր աղջիկ մը անոր քունէն օգտուելով ուղած էր բանալ քսակը, բայց Սըրուհին ընդօստ արթննալով՝ ուժգին ապտակեր է գինջը. ամէնքը կը հարցնեն այդ ծրարին մասին եւ ինք կը կոտի ամէնուն հետ:

Ես որ աղէկ աւտումնասիրած եմ ջարդերէն տղատած ու անապատներէն անցած որբուհիներուն հոգեբանութիւնը, ինծի համար գիտաւր չեղաւ հասկնալ՝ թէ ուրիշ շատ մը իրեն տալիկից աղջիկներուն պէս, տարագրութեանց չըջանին մայր գարձածներէն մէկն էր Սըրուհին, ու այդ թանկագին բեռին պարունակութիւնը գիտցեր էի՝ թէ արտի կապանք մը, իր կեանքին հետ գորտաւոր կապ մը ունէր: Ի՞նչպէս չըմբռնել սրտագին եւ հոգեկան խորհուրդները որոնցմով պաշարուած էին այդ գիտաւրին պէս հոգիները: Ծրարիկը, որուն մէջ կը պահէր նաեւ իր պղտիկ խնայողու-

թիւնները, ի՞նչպէս կապը չըլլար իր վզին, քանի որ իրեն պէս ուրիշներ ալ տեսած եմ, ակամայ մայր գարձած աղջիկներ, որոնք ընդհանուր հրամանի մը վրայ, թուրքին տունը ձգեցին իրենց արգանդին պտուղը, եւ սրտաբեկ ու տրտում, եկան որբանոցներու մարդակին տակ, անոնց յիշատակը սրտին մէջ եւ պատկերը սրտին վրայ: Նիւ Եորք

XX

ՍԱՐԴՈՒՐԻՍԻ ԿՏԱԿԸ

(ՈՒՐԱՐՏԱԿԱՆ ԼԵԳԵՆԴ)

Սարդուրիս՝ արքան երկրին հալդիի, որդին հօգը Արգիստիսի, հօգը արքան, Բիանա երկրի արքան, արքայից արքան, որ բնակում է Տոսպ քաղաքում, առում է:

«Ռուսա՛ս, որդի արքային Սարդուրիսի, եթէ խելացի ես, եթէ իմաստուն ես, հասկացիր այն կտակիս միտքը»:

«Հասկացիր միտքը, որ քեզից առաջ կար, ու քեզանից վերջ էլ պիտի լինի»:

«Ես՝ Ուրարտուի արքայ, Ուրարտուի հըգոր արքան Սարդուրիս, առում եմ»:

«Ես տալի անքիւ պատերազմներ, անեղ պատերազմներ, որ ժամանակ մարդու ուղեկը իմ կառքերիս փոշու հետ, փոշի դարձած, երկինք բարձրացաւ»:

«Ես չ'տուի անքիւ պատերազմներ, անեղ պատերազմներ. ժողովուրդս տուաւ անքիւ պատերազմներ, անեղ պատերազմներ, որ ժամանակ իր եւ իր նմանի ուղեկը կառքերիս փոշու հետ երկինք բարձրացաւ»:

«Ամէն քաղաւորներից ես տուրք առի. ես՝ Սարդուրիս արքան, իմ կառքերիս քաղաւորներ եւ իշխաններ լծեցի...»

«Ես չ'լծեցի իմ կառքիս քաղաւորներ եւ իշխաններ: Ժողովուրդս լծեց իմ կառքիս քաղաւորներ եւ իշխաններ»:

«Ես լիառատ նոխարեամբ խրախմանքներ արեցի եւ Ուրարդու արեւի տակ հասունցած

խաղաղի քաղցր գինու մէջ, ասորական ու բաբելական աղջիկներ, մինչեւ իրենց կուրծքը լող եկան»:

«Ես խրախմանքներ չ'արեցի: Իմ ժողովուրդը արեց խրախմանքներ եւ ասորական ու բաբելական աղջիկներ, շուշանագեղ մաքուր քեանք, մինչեւ իրանց կուրծքը լող եկան ուրարտական գինու մէջ»:

«Ես Ուրարտուի քշնամիների քաղաքները կրակով այրեցի. նրանց ժողովուրդները գերութեան վարեցի»:

«Ես չ'այրեցի կրակով Ուրարտուի քշնամիների քաղաքները: Ժողովուրդս այրեց կրակով Ուրարտուի քշնամիների քաղաքները եւ նրանց ժողովուրդները գերութեան վարեց»:

«Ես իմ աստծուն, հալդիի երկրի ասործուն, տաճարներ կառուցի. ես իմ ժողովուրդին, հալդիին փառքի տաճարներ կառուցի»:

«Ես իմ աստծուն տաճարներ չ'կառուցի: Իմ ժողովուրդը իմ աստծուն, իրան, հալդիին, կառուց փառաց տաճարներ»:

«Ես շինեցի պալատներ վիմափոր, հրաշք գործեր դարերի դիմաց»:

«Ես չ'շինեցի վիմափոր պալատներ, հրաշք գործեր դարերի դիմաց»:

«Իմ ժողովուրդը, Ուրարտու վարպետներ շինեցին վիմափոր պալատներ, հրաշք գործեր դարերի դիմաց»:

«Ես բաց արի ջրանցքներ իմ երկրում, ուղիք ոռոգեցին Ուրարտու դաշտերը: Ու նրանցով բոքուած իմ երկրի արգանդում, առաւելութիւն արգասաւորեց հալդիի երկնքի աստղերի քաղմութեամբ»:

«Ես բաց չարի ջրանցքներ իմ երկրում: Իմ ժողովուրդը բաց արեց ջրանցքներ, որոնք ոռոգեցին իմ երկիրը: Ու իմ երկիրն արգասաւորեց Ուրարտու աշխատանքի քրտինքի կաթիլների աստաւութեամբ»:

«Ես ես հպարտ իշխան Սարդուրիս, որ անքիւ երկրների տիրեցի, ապրեցի յալդուրիսներին փառք ժողովուրդիս հետ եւ պարտութիւններին ախարիսներ ժողովուրդիս հետ»:

«Ես ես մեռնում եմ այժմ, որդի, Ռուսա»:

— Բայց ապրում է ժողովուրդս: Հասկացիր միտքը կեանքի ու փառքի, գաւի ու մահի...:

«Սարդուրիս, որդի Արգիստիսի, հօգը արքան, մեծ արքան, արքայից արքան, Բիանա երկրի արքան, որ մեռնում է, առում է իր որդուն Ռուսապին»:

«Հասկացիր իմեդ քեզ: Եթէ հասկացար իմեդ քեզ մեծագոյն իմաստունն ես:

Համաչիր քեզ, որ ոչինչ ես, չնչին: Համաչեցի ինձ, որ ոչինչ էի, չնչին:

Համաչիր քո նմանը, ժողովուրդը, որ հըգորագոյնն է: Համաչեցի ժողովուրդը եւ մեծացաւ եւ դարերի դիմաց իմ փառքը, իմ ժողովրդի փառքը, դարերի փառքը գրեցի իմ երկրի ամենաբարձր ապագաների մակտին, որոնց դէմ միայն ձեր ժամանակը պիտի հետաւայ»:

«Որդի, Ռուսա, քո հայրը Սարդուրիս, հօգը արքան, Մեծ հալդիի արքան, երկրների արքան մեռնում է...»

— Բայց ապրում է Ուրարտուն»:

ՍԱՆՍԻՎԱՍ

Բնասուն

XX

ՀԵՌԱԳԻՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵՆ

Պետական կարմիր հաշի Ամերիկայի կեդր. վարչութիւնը հետեւեալ հեռագիրը ստացած է:

Մայիս 20, 1925, Երեւան

Հայ կարմիր հաշին, Նիւ Եորք.

Հայաստանի կարմիր հաշի Գլխաւոր վարչութիւնն իր ջերմ ողջոյններն է յայտնում ձեզ եւ Հայաստանում Հիւանդանոց-Մայրանոց կառուցանելու նպատակով ձեր կազմակերպած կեդրոնական հանգանակիչ յանձնախումբին: Կր յուսամք՝ որ արձագանգ կը գտնի Ամերիկահայութեան լայն խաւերում, որոնք խոր գիտակցութեամբ կը տան իրենց առատաձեռն նպաստները:

Գլխաւոր վարչութեան Նախագահ

ԲԺ. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ

ԶԻՆՈՒՈՐԷՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ

1925, Մայիս 4, Ֆրէզնո, Գալիֆ.

Պատուարժան Կեղր. Վարչութիւն
Պետական Կարմիր Սաշի, ի Նիւ Եորք,
Յարգելի անդամներ,

Ապրիլ 26 թիւ Զեր նամակը եւ կոչը ստացած եմ: Կը շնորհաւորեմ զՁեզ, Զեր այս խիստ ազգօգուտ ձեռնարկին համար, եւ կը յուսամ թէ հայ ժողովուրդը գոնէ այս անգամ պիտի գիտնայ զնահատելի Զեր ծառայութեան արժէքը:

Անցեալին մէջ մեր ցեղին գլխին իջած բոլոր դժբախտութիւնները մեզի դուռը ըլլալով, պէտք է որ այլեւս մենք մեր ուժերուն գիտակցութիւնը ունենանք եւ օժանդակենք մեր բոլոր ուժերով ազգային բարենպաստական ձեռնարկներուն յաջողութեան: Հիւանդանոց-Մայրանոցը հայ ժողովուրդին համար օրհնեալ հաստատութիւն մը պիտի ըլլայ, ուր ցեղին զաւակները պիտի խնամուին եւ հոսակ տունէն ծառայելու իրենց համայնքին եւ հայրենիքին:

Մեր աչքերուն առջեւ է Կ. Պոլսոյ Այդ. Հիւանդանոցը իր անցեալ եւ ներկայ բոլոր ծառայութիւններով: Եթէ օտար հոգի մը վրայ կամ պետութեան մը հովանիին ներքեւ այդ հաստատութիւնը կըցուց իր օգտաւոր ծառայութիւնը մատուցանելու ցեղին, հապա ո՞րչափ մեծ պիտի ըլլայ արժէքը Հայաստանի հոգին վրայ կատուցած Հիւանդանոց-Մայրանոցին:

Ես ալ իմ ձայնս Տիրացր Սրբազանի եւ Վարչութեան կոչին կը միացնեմ այն վստահութեամբ եւ յոյսով թէ ամէն Հայ կ'զգայ իր պարտականութեան գիտակցութիւնը այդ հաստատութեան հանդէպ: Ես ալ հայ ցեղի զաւակներէն մէկը ըլլալով կ'ողբեմ իմ պարտականութեան բաժինը բերելու Զեզ: Այս առթիւ կը ներգիտեմ տառը (10) տօրարի փոքր նուէր մը, մաղթելով Զեզ յաջողութիւն եւ ոյժ:

Զերդ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ

ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ ՊԵՏԱԿԱՐՄԱՆ ՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

1916ը համաշխարհային պատերազմի ամենաառաւել շրջանն էր: Ազգեր վիթխարի մենամարտի մը բռնուած՝ դիչեր ցերեկ զօրք ու ռազմամթերք կը փոխադրէին պատերազմի ճակատները: Երկաթուղիներու ամէն վաւոն զործածութեան մէջ կը գտնուէր: Բնականաբար այսպիսի պարագաներու տակ ոչ-զինուորական զործառնութիւնները երկրորդական տեղ կը գրաւէին: Ասիկա աւելի զգալի էր Ռուսաստանի մէջ, ուր երկաթուղիներ քիչ են:

Հայաստանի մէջ, որ հացահատիկի համար դուրսէն ներսուած ցորենէ կախեալ է, հացի պակասութիւն կար, իսկ շաքարը հագուազիւտ նիւթ մը դարձած էր: Այդ միջոցին Հայաստան տապաւնած էր Թուրքիոյ զազանային ճիւղաներէն ճողորմած 300,000 զաղթականութիւն մը: Բնակարանի եւ սնունդի պակասութիւնը, առողջապահական պայմաններու անգոհացուցիչ վիճակը, առաջ բերած էին այլազան հիւանդութիւններ, բնաւոր տիֆը մանաւանդ ահաւոր համեմատութեանց հառած էր: Տրամադրելի բոլոր հիւանդանոցները լեցուն էին հիւանդներով: Ճիշտ այդ օրերուն ես էջմիածին ժամանեցի եւ հոն վարակիչ հիւանդութիւններու ընդհանուր բժիշկի պաշտօնին կոչուեցայ: Հետաքրքրական ու միանգամայն սրտաւնդիչ էր տեսնել որ ինչպէս հարիւրներով հիւանդներ ստակայի ախտերու դէմ կը մաքառէին, ահա կը յաղթէին եւ հակառակ իրենց ծիւրած ու վտիտ մարմիններուն օր ըստ օրէ կը վերստանային իրենց առողջութիւնը: Այս հիւանդանոցներէն մին կը կոչուէր Երախաներու հիւանդանոց: Փոքրիկներէն շատերը հիւանդութեան գէժ պայքարելով յաղթական դուրս եկել էին ու այժմ ապաքինումի ու կազդուրման շրջանին մէջ կը գտնուէին: Օր մը բաւ սովորականին հիւանդանոցի շրջանը ընկու դաջի, հինգ հօգիւ բազկացած փոքրիկներու պատգամաւորութիւն մը դիմաւորեց զիս եւ անոնց պատգամաւոր ինձ մօտեցաւ ըսաւ.

— Բժիշկ մենք չենք կրնար թէյ խմել: Ռուսիոյ մէջ թէյի զործածութիւնը ընդհանրացած է եւ ընկալեալ սովորութիւն մըն է:

«Ինչո՞ւ համար թէյ չէք կրնար խմել տըղաս», հարցուցի ես:

«Փոքրիկ կտոր մը շաքար կուտան մեզի, պատասխանեց, առով թէյը անհամ է եւ մենք չենք կրնար խմել»:

«Շատ լաւ տղաս, ըսի, տեսնեմ թէ ի՞նչ կրնամ ընել այդ մասին»:

Այդ օր պարենաւորումներու տնօրէնին դաջի, բացատրեցի իրեն՝ թէ շաքարը որքան կարեւոր էր այդ ապաքինող տղայոց համար իբրեւ սնունդ:

«Ի՞նչ կրնանք ընել պըն. բժիշկ, ըսաւ, դիտէ՛ք թէ ո՞րքան դժուար է շաքար ձարելը»:

«Կը հասկնամ ձեր գրութիւնը, պատասխանեցի, եւ երբեք ալ չեմ կրնար գձեղ մեղադրել, սակայն պէտք է միջոց մը գտնենք որով կարելի

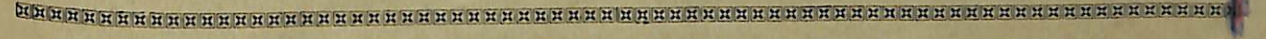
լըլայ այս փոքրիկներու քիչ մը աւելի շաքար հալթայթելը»:

Միջոցը անմիջապէս միաբնակեալ: Կարելի չէ՞ր որ հիւանդանոցներու պաշտօնեաները կամ մաւորապէս զրկուէին իրենց յատկացուած շաքարէն ու յատկացուէին զայն այս փոքրիկներուն:

Այդ իրիկուն ժողովի մը հրաւիրեցի հիւանդանոցներու պաշտօնեաները, եւ իրենց բացատրեցի եղելութիւնը: Բոլորս ալ միահամուռ որոշեցինք մեզի բաժինը ընկած շաքարը յատկացնել Երախաներուն:

Միւս օրը երբ հիւանդանոց այցելեցի, ուրախ ժպիտ մը կը ցոլար պզտիկներուն երեսներուն վրայ: Շաքարը ստացել էին:

ՏՕՔԹ. Մ. Մ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ
Նիւ Եորք

ՄԱՅՐԱՆՈՅ ՀԻՒՆԴԱՆՈՅԸ ԵՒ ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ

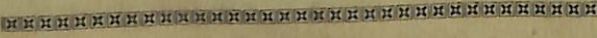

«ՀԻՒՆԴԱՆՈՅ—ՄԱՅՐԱՆՈՅԻ» ԴԵՐԸ

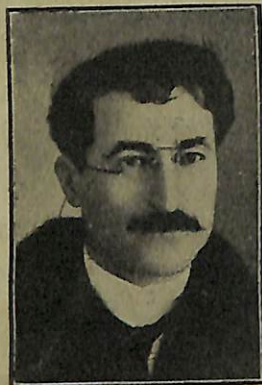
Գրեց՝ ՏՕՔԹ. Ա. ՏԵՐ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Մեր մէջ քիչեր ճշգիւ կ'ըմբռնեն դերը «Հիւանդանոց-Մայրանոց»ներու, այն պատճառով որ հայ ժողովուրդին ստուար մասը տըղիտութեան կամ պարագաներու բերումով, զրկուած է չիման մէջ ըլլալէ քաղաքակիրթ ու զարգացեալ ժողովուրդներու հետ: Այսօր իսկ, այս ժողովուրդին մէջ, որուն քաղաքակիրթութիւնը ամէն օր կը յառաջդիմէ միշտ շէպի կատարեալը, չկայ շարժում մը որ այնքան ուշադրութիւն եւ հետաքրքրութիւն կը գրաւէ, որքան մանուկներու առողջութիւնը: Արդհետեւ մանուկներն են որ վաղուան ժողովուրդները պիտի կազմեն, մանուկներն են, որոնց ֆիզիքական առողջութեան պաշտպանութեան կախում ունի ցեղին պահպանումն ու տեւականութիւնը, կեանքի դժուարին պայքարին մէջ: Հետեւաբար, այս ժողովուրդը իր բոլոր կազմակերպուած ուժերով մա-

նուկներու առողջութեան շարժումին կը նուիրէ իր ջանքերուն լաւագոյնը, որպէս զի այս շարժումին ընդհանրացումովը տայ մաքրութեան ու առողջութեան զաղափարը անոնց, որոնք կը չալկեն մանուկներու հոգաւորութեան մեծ ու ծանր բեռը իրենց ուսերուն վրայ: Այս շարժումին կարեւորութիւնը չեղտելու համար, Ամերիկայի վարչական պաշտօնեաներէն սիրուած ու յարգուած գէժ մը, Մր. Հուվըր, կ'ըսէր իր բանախօսութեան ընթացքին. — «Թող չգտնուի մէկ հատ մանուկ, որ ծնած չըլլայ լաւագոյն ու առողջաբար պայմաններու մէջ, որ բնական չըլլայ առողջապահիկ շրջապատի մը մէջ, թող չգտնուի մէկ հատ մանուկ, որ տառապի սնունդի պակասէն, որ տապաւն չըլլայ բժշկական ուշադիր խնամատարութիւն, եւ որ չտանայ նախնական հրահանգներ առողջապահութեան ու առողջութեան վերաբերութեամբ»: Ասիկա մանկան մը իրաւանց «արարտադրանք» է (պիլ աֆ րայքս) որուն իրականաբար վճարումը կը պահանջէ աւելի իր մօրմէն, իր հասարակութենէն: Մանուկը ժողովուրդի մը ապագայ միաբն է, իր

Հիւանդանոց-Մայրանոցներ պէտք են Հայաստանի, որպէս զի նորածիններ որք եւ մայրեր որդեգորիկ չմնան:

ՏՈՒՔԻ Ա. ՏԵՐ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

պաշտպանութեան համար նուիրուելիք զինուորական ոյժն է: Եթէ անոր մարմինը տկար է, անունդը պակաս է, տկար է այդ ժողովուրդին — ցեղին մարմինը, միտքը եւ հաւաքակալութեան ուժը... Այս տեսակէտէն դիտելով ու դատելով, ուրեմն հիւանդանոց-մայրանոցի մը դերը կը հանդիսանայ շատ կարեւոր, շատ կենսական: Հոն է որ կինը կ'ստանայ իր հրահանգները եւ իր դատարարականութիւնը իրրեւ մայր, մանկան մը աճումն ու դարգացումը բնական ու առողջապահ իր պայմաններու տակ պահելու եւ յառաջ տանելու համար: Հոն է պարճելու որ մայրն իսկ կ'ստանայ իր առողջութիւնը, իր ուժը, կազմութիւնը եւ պատրաստուելու համար յաջորդ յղութեան:

Հայաստանի մէջ կառուցուած «Մայրանոց-Հիւանդանոց» մը, ուրեմն, այս կրկնակ տեսակէտէն մեր ցեղային առողջութեան պաշտպանութեան համար օրհնարեր ազգակ հաստատութիւն մը պիտի ըլլայ, որուն մէջ ծնող ու խնամուող մանուկները մեր վաղուան «Արի-Արանց»ներն են...

Այս հաստատութեան կառուցման նպատակով սեւէ նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւն, ուրեմն, պիտի նպաստէ պատրաստութեան մեր ասպարայ հայրենիքի մեծ ուժերուն, որոնց ուսերուն վրայ պիտի կանգնի եւ հիմնադրի տեսական ու յաւերժական Հայաստանի հոյակապ շէնքը:

Բրավիտէն, 4 Մայիս 1925

ՄԱՅՐԱՆՈՑ – ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց ՏՈՒՔԻ Յ. ԾՈՎԻԿԵԱՆ

Ազգի մը մեծագոյն եւ ամենատեսական հարստութիւնը, զայն բաղկացնող անհատներու առողջութեան ու անոր թուական բնականոն աճման մէջ կը գտնուի:

Այսօր աշխարհի բոլոր չաղաքակիրթ ժողովուրդները իրենց յաւագոյն ոյժերն ու մեծագոյն զոհողութիւնները կը զործածեն հանրապետական, մատուցական ու նոյն իսկ ռազմական յաջողութիւնը կախուած է հանրութեան առողջական վիճակէն:

Շատ ու անհաշիւ ծննդարեւութիւն ունեցող ժողովուրդները չեն որ թուականապէս կ'աճին աշխարհ, այլ անոնք՝ որոնք իրենց ամբողջ աշխատանքը կը թափեն ծնունդներու թիւը միշտ մահուան թիւերէն վեր պահելու, արգիլելով այն ամէն հիւանդութիւններն ու համաճարակները, որոնք բաղժաթիւ կեանքի կը հնձնեն, եւ միեւնոյն ատեն ժողովուրդին մէջ տարածելով առողջապահութեան տարրական օրէնքները:

Հանրային առողջութեան պահպանման համար թափուած ջանքերուն մէջ մեծագոյն տեղը կը բռնեն աշխարհ մանուկներու ծննդեան ու առողջութեան կենսական հարցերը:

Մանուկներու առողջական խնդիրը անոնց ծնելէն յետոյ է որ կ'սկսի: Անիկա ունի աւելի բարդ ու հիմնական պայմաններ, որոնց մասին պէտք է մտածել սեւէ քաղաքակիրթ համայնք, եթէ կը փափաքի իր առողջական մահադատը բարձրացնել, եւ իր թուական համեմատութիւնը անխախտ պահել, իր գոյութեան պայքարը աւելի յաջողութեամբ կարենալ յառաջ տանելու համար:

Ուսէ ժողովուրդի ապագան կախուած է անոր նորագոյն սերունդին ֆիզիքական վիճակէն ու մշակութիւն մակարդակէն: Իսկ նոր սերունդին ֆիզիքական կազմութիւնը մասնաւորապէս, կախում ունի անոնց մայրերուն առողջութենէն եւ գիտակցութենէն:

Առողջ զաւակ ծնանելու համար սեւէ մայր պէտք է որ նախ ինք առողջ ըլլայ: Իսկ զաւակ մը մեծցնելու համար մայրը պէտք է տիրացած ըլլայ այն բոլոր ծանօթութիւններուն եւ կերպերուն, որոնք անհրաժեշտ հիմը կը կազմեն յաւագոյն հոգատարութեան:

Մանուկներու առողջութեան հարցը կ'սկսի նոյն իսկ անոնց ծնողաց ամուսնութենէն առաջ: Երկու ամուսնեւոր առողջական վիճակն է, որ կը վճռէ նաեւ անոնց արտադրած սերունդին առողջական վիճակը: Ասիկա հարց մ'է սակայն, որ կը կարօտի անանձին ուսումնասիրութեան եւ խորհրդածութեան:

Հոս միայն պիտի ծանրանանք սա կարեւորագոյն խնդրոյն վրայ, թէ ազգեր ու ժողովուրդներ ամենախելացի գործը կը կատարեն, եթէ նոր սերունդի առողջութեան մասին մտածել սկսին ոչ թէ անոնց ծննդեան թուականէն յետոյ, այլ ճիշտ այն ժամանակ, երբ սաղմը կ'սկսի բոյն դնել կնոջ արգանդին մէջ:

Մանուկը ամբողջ ինը ամիս բանտարկուած պիտի մնայ իր մօր արգանդին մէջ, իրը մակաբոյժ ազդելով անոր արիւնին մատակարարած սնունդով: Ու շատ բնական է, որ անիկա առաւել կամ նուազ չափով ենթակայ պիտի ըլլայ իր մօր բոլոր հիւանդութիւններուն, եւ պիտի փնտռուի այն բոլոր յոռի սովորութիւններէն եւ վատնաւոր քայլերէն, որ անդիտակից մայր մը, ապիտարար կ'անէ իր յղութեան միջոցին:

Ահաւասիկ հոս է, որ երեւան կուգայ Մայրանոց-Հիւանդանոցի մը անհրաժեշտութեան ամենաառաջին ու կենսական պատճառը:

Մայրանոց-Հիւանդանոցը այն հաստատութիւնն է, ուր մայրութեան գոնաւորն ու սրբազան արուեստին սկսելու մօտեցող կիներ պիտի կրնան վայելել խնամք ու ստանալ այն բոլոր ծանօթութիւններն ու վարժութիւնները, որոնք պիտի օգնեն անոնց, յաջողութեամբ կատարելու իրենց մայրական պարտականութիւնները:

Չկայ ուրիշ սեւէ հաստատութիւն, որ կարենայ յաջողութեամբ գլուխ հանել այս նուիրական գործը, որքան պիտի կրնայ ընել Մայրանոց-Հիւանդանոց մը:

Հոս է, որ մայրութեան մօտեցող կիներ պիտի գան ենթարկուելու պարբերական քննութեան: Այս նախաձեռնարկներու քննութիւնները յաճախ ունին իրենց կեանք փրկող հրա-

ՏՈՒՔԻ Յ. ԾՈՎԻԿԵԱՆ

շալի արդիւնքները: Եթէ մայրութեան պատրաստուող կին մը ունի սեւէ գազանի եւ անծանօթ հիւանդութիւն, այս քննութիւնները խիստ փրկարար դեր կը կատարեն:

Բանի քանի թշուառ մայրեր, որոնք զոհ կ'ընեն Փրանկախտի գաղտնագոյի յարձակումներուն, փրկուած են անմիջական դարմանումով եւ ստանկով նաեւ փրկուած են այն անմեղ մանուկները, որոնք առանց այս դարմանումին պիտի ծնէին Փրանկախտաւոր, հետեւաբար թշուառ:

Ձրան Կար օրինակ մ'է միայն: Անոր կարգին կրնանք չարել ուրիշ հիւանդութիւններ, որոնց դարմանումով յաճախ կարելի կ'ըլլայ փրկել թէ մօր եւ թէ մանկան կեանքը, եւ ապահովել անոնց տեսական առողջութիւնը:

Ծննդարեւութեան հետեւանքով մահացած մայրերու թիւը խիստ ահաւոր է: Ասիկա ամօթ մ'է մարդկային քաղաքակրթութեան համար, եթէ նկատի ունենանք սա ճշմարտութիւնը, թէ այդ մահերու մեծամասնութիւնը արդիւնք է պատճառներու, որոնք շատ գիւրութեամբ դարմանելի են:

Այս մահերու մեծամասնութիւնը արդիւնք են սրտի ու երկկամուրնի հիւանդութեանց, մօր կազմական անկանոնութեանց եւ որ աւելի

ԲԺ. Ս. ՏԵՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Այն բախումները, որ ներկայումս տեղի կ'ունենան հին և նոր հատկացողութիւնների մէջ կանանց հարցի մասին, առաւելաբայն նրա հատուկ են այն ազգերի մէջ, որոնք նահապետական միջոցառումներ տակաւ առ տակաւ դուրս գալով՝ մտնում են ներկայ կարգերի միջոցառումներ:

Նահապետական աշխարհահայեացքը շատ զգուշացնում է հաշտում ներկայ քաղաքակիրթ գրութեան պահանջների հետ կանանց նկատմամբ և կոտորելով ձգնում է կառուցած մնալ իր աւանդական սովորութիւնների. դա մի տրամա է, որ մասնատորացէս Հայ ազգի նահապետական դասերի մտայնութեան և հոգեբանութեան մէջ կատարում է խիստ սուր կերպով, առ հասարակ մեր գաղութներում:

Այդ հասարակութեան մէջ մտայնութիւնը, չարտնակելով պահպանել իր նահապետական հայեացքները, ընդհանրապէս անդիտակ է մընացել այն հասարակական և տնտեսական բարձր դերի մասին, որ խաղում է կինը այժմ քաղաքակիրթ հասարակութիւնների մէջ: Այդ տեղ կինը դրսւում լինելով արդէն տնտեսական որոշ աշխատանքային խնդիրներով, ձեռք է բերել նաեւ հասարակական գերակատարութեամբ որոշ հանգամանք, որ շատ աւելի

բեղմնաւոր է յարմարում քան նոյնը կատարւած տղամարդու կողմից: Արդէն իր բնագոյով, իր ֆիզիքական ու հոգեկան աշխարհով կինը մայր է:

Իրրեւ աշխարհի՝ հոգատարութեան, խնամատարութեան և բնագոյային պահանջների մէջ կինը արեւել է համարել աւելի պատրաստւած քան տղամարդուն:

Դէպի մանուկը, դէպի հիւանդը, նա ցոյց է տալիս մէկ տառնձին կարեկցութիւն, որից զուրկ է տղամարդը, իրրեւ մայր նա պիտէ նաեւ թէ ինչ է մայրական երկունքը և իզձը, սկսած յղութիւնից մինչեւ երեխայի աճումը: Այդ բնատուր հարստութիւնը պատկանում է միմիայն կնոջ և նա է առանձնապէս, որ ոչ միայն ըմբռնում է, այլ և իր կանացի էութեան ամբողջ դրութեամբ նոյնպէս զգում է, թէ ի՞նչ սուրբ, բայց և միանգամայն չարչարալի բաժին է իրան հասած բնութիւնից. — երկունքը մանկան ծնունդը:

Նա գիտէ իր փորձառութեամբ, թէ որչափ մեծ, պատասխանատու և ծանր են այն խնամքները, որ պահանջում է մայրը և նորածինը, այդ ապագայ մարդը:

Ահա հենց այդ մայրերի համար է, այդ նորածին ապագայ մարդու համար է, նրանց գոյութեան, նրանց առողջութեան համար է, որ մեր Սորհրդային Հայաստանը, ապահովելու համար Հայ Ժողովուրդի գոյութիւնը, բազմաթիւ քաղաքներում ու վայրերում հիմնում է հիւանդանոց մայրանոցներ. նկատելով այդ իր առաջին շինարար պարտականութիւններից մէկը, և ահա ինչո՞ւ մենք յորդորում ենք գաղութահայ կանանց դուրս գալ իրանց նահապետական նեղ ու աւանդական միջոցառումից, ճանաչել իրանց հասարակական պարտականութիւնը դէպի մայր հայրենիքը, բացարձակ կերպով նետել հրապարակ, բաղելով ամէն հայ դուռ, չարժեք ամէն հայ սիրտ և իրանց մայրական օգնութեան ձեռքերը պարզել դէպի իրանց նմանների, որ այսօր հազարներ են մեր սիրած Հայաստանում: Դա է իրանց հասարակական առաջին պարտականութիւններից մէկը, և զրանով ապացուցում է նաեւ, որ կինը հասարակական աստիճանում ունի մի յատուկ դեր, որ աւելի բարձր է և անմրցելի է քան տղամարդունը: Գոհունակու-

թեամբ պէտք է յայտարարենք, որ այն հայ կանայք, որոնք իրանց ներքեւ են Պետական Հայ Կարմիր Խաչի մեծ դորձին, արդէն ցոյց են տալիս պայծառ արդիւնքներ և գործունէութիւն:

Ամէն կերպ յոյս ենք տածում, որ իրանց, այդ անխնայ քոյրերին, կը դայ կը միանայ ամէն հայ քոյր, աշխարհով կատարելով իրենց վեճ պարտականութիւնը դէպի Սորհրդային Հայաստան:

ԲԺ. Ս. ՏԵՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ՏՈՒԹ. ՍԵՐԱՏ ԲԱՐԵՉԱՆԵԱՆ

ԿԱՏԱՐԵՆՔ ՄԵՐ ՊԱՐՏԲԸ

Երէկ մեր օտար բարեկամներն ու մեր ազգակիցներն իսկ կը մեղադրէին մեզ որ մենք ազգովին իրատես ու հեռատես չենք եղած ու չենք կրցած քաղաքական պատահութիւնները զոտաւորել ի նպատակ մեր դատին: Այդ երէկը անցաւ իր արեւնոտ առկայի շատ թեւալորիչ փորձառութիւններով ու մենք կ'ապրէինք այսօր: Եթէ առանց մոռնալու երէկը, ըմբռնելու բուն նշանակութիւնը այսօրուան, հարկ կը մնայ՝ պնդելու որ պէտք է աշլեւս սթափիլ ու փարիլ հոգեով ու սրտով այն բոլոր ձեռնարկներու որոնք գուշակապէս իրանց կանգնեցնում են ու արժանի մեր աջակցութեան, առանց կանգ առնելու ներքին զգուշացումներից ու առաջին անգամ միջոցառումներից: Այս կերպով է որ կարելի կ'ըլլայ զորոնականապէս ծառայել հայրենիքին ու միեւնոյն ատեն ազատ մնալ մեր խղճին ու ազգին առջեւ անտարբերներու մեղադրելով դիրքին մէջ մնալու անփառունակ դատաւարութիւնէն:

Այսօր վերջապէս ունինք հայրենիք մը որ չորս տարի է ի վեր իր խաղաղութիւնը դրած՝ կը շարունակէ գիտական ու տնտեսական բարեկաւումի ու վերաշինութեան բնական ճամբուն մէջ և սկսած է առիթներով մեր ամէնուն ուղղութիւնն ու գործողութիւնը: Ծուռով արտասահմանի մէջ ցերեցան ու աննպատակ արտասահմանի մէջ ցերեցան մեր տարադիր ազգակիցները պիտի փութան համախմբուիլ հոս որ ազգին բուն մարմինը կայ ու կը մնայ հաստատ իր ինքնուրոյնութեան մէջ: Հետեւա-

բար, իրատեսութիւնը ինքնին բաւարար պէտք է ըլլայ հարկադրելու մեզ որ որ առաջ կապուինք այդ ազգ-մարմնին ու բերենք մեր բաժինը ոչ թէ անոր համար որ ձիւտ այս պահուստ կը կարօտի մեր ամէն տեսակ աջակցութեան, այլ որովհետեւ իր հարազատ դաւակները մայր Հայաստանի պարտաւոր ենք տալու մեր գերագոյն զոհադրութիւնը որ իր իրաւունքն է:

Այսօր, Հայաստանի մէջ, պէտք ունինք ի մէջ աշխարհ, ազգային Հիւանդանոց-Մայրանոցի մը: Ամերիկահայ Պետական Հայ Կարմիր Խաչը իր յարմարագոյն մարմինը, ստանձնած է այս խնդիրը ներկայացնել Ամերիկահայութեան ու կը ձգտի զանազան միջոցներով անոր պէտք եղած գումարը ապահովել: Իրականութեան մէջ, Ամերիկահայութիւնը, լաւ ևս անոր պարտաճանաչ մասը, տարիներ է ի վեր իր հայրենասիրութեան զրական ապացոյցը տուած է արդէն, ամէն անգամ որ ազգագուշակ մը ներկայացուած է իրեն, և երբ կարմիր Խաչը հիւանդանոց-մայրանոցի մը պէս հիմնական ու յոյժ կարեւոր պէտքով մը հրապարակ կ'ընէ, անշուշտ պէտք է հաւատալ թէ պիտի չգոռուի ունէ գիտակից ու ազգասէր հայ որ թերանայ իր պարտականութեան բաժինը կատարելու մէջ, հանգէպ հայ մայրերու, որոնց ծննդաբերութեան ամենափափուկ շրջանին տրուելիք բժշկական խնամքով ու հոգատարութեամբ ապահովուած պիտի ըլլայ իրենց ու նորածիններուն կեանքը: Երկիր մը որ տակաւին նոր ազատագրուած է բնութեան կապանքներից ու արագօրէն կը ջանայ վերա-

կանգնել, կարելի է ակնկալել որ օժտուի մի քանի տարուան մէջ այն բոլոր առաւելութիւններով ու դիւրութիւններով զորս կրցած են ապահովել քաղաքակիրթ ազգեր դարերու ընթացքին միայն: Բնականաբար անիկա զուրկ է բաւարար թիւով բժիշկներէ, ուսեալ ու փորձառու մանկաբարձ ու դայակներէ ու մեր ապագայ սերունդին մայրերը ձգուած են մեծ մասամբ բնութեան եւ կամ ինքնակուրս ու առաջ մամիկներու խնամքին: Հետեւաբար հոն յաճախագէտ չեն տեսնել ծննդաբերական փափուկ շրջանին մայրերու կորուստը, արդիւնք սղիւտութեան, ներքին վարակման կամ ներուժի եւ շատ անգամ այլ մայրը կամ նորածինը վնասուած կը մնան յաւել միեւնոյն պատճառներով:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Կարմիր թաշի շուրջ անցեալին շատ խոստած ու շատ պրտած է, բայց մտքերու վրայ պէտք եղած չափով ազդեցութիւն չէ թողած: Այսօրուան Հայ Կարմիր թաշի սակայն, մեր մէջ պէտք է ունենայ այն նշանակութիւնն ու ժողովրդականութիւնը որ յատուկ է ազգերու, որոնք ունին իրենց պետական կազմը:

Կարմիր թաշի ծառայել համայն մարդկութեան ծառայել բոլոր է, իսկ Հայ Կարմիր թաշին ծառայել բուն իսկ Հայութեան ծառայել կը նշանակէ, այն Հայութեան որ հակառակ անասելի ազդաներու, հակառակ զինք արիւնի եւ աւերի մէջ խեղդելու գիհնական փորձերուն դեռ կայ ու կը շնչէ եւ զինք վերականգնող ձեռքերու պէտք ունի: Զեռքեր փափուկ, անկեղծ ու անհաճախողի, որ քնքոյշ հոգածութեամբ պատեն իր վէրքերը ու խնամեն հայ մանուկը, հիւանդը, անտէր, անպաշտպան զօրախոնները, որոնք աւաղ տակաւին այնքան ստուար թիւ մը կը ներկայացնեն Հայ ազգին մէջ:

Ահա զայն կազմող բաւերուն նշանակութիւնը: Կարմիր, դեղեցկութիւն, ամօթխածութիւն, որու բոցեղէն լեզուն սրաշտեցին մեր նախնիքը: Այդ Կարմիրը երբ կը շագկապուի

Հիւանդանոց-Մայրանոցի մը հաստատութիւնը հիմնական ծառայութիւն մը պիտի ըլլայ մայր հայրենիքին, քանի որ անով կարող պիտի ըլլանք պիտակցորէն օգնութեան հասնել հայ մայրերու իրենց սրգեծնութեան երկունքներուն մէջ ու պիտի ապահոված ըլլանք թէ մայրերու եւ թէ նորածիններու կեանքն ու առողջութիւնը: Անոնք են որ պիտի կազմեն ապագայ սերունդը ու միեւնոյն ատեն ծնողքը Հայ ազգին: Ամերիկահայութիւնը այս գիտակցութեամբ բնդատալ պէտք է երթայ Կարմիր թաշի այս ձեռնարկին ու վստահ եմ թէ կամաւոր նուիրատուութիւններով իսկ պիտի յաջողի այս գործը:

ՏՈՒՐԹ. ՍՄԻՐԱՏ ԲԱՐԵՋԱՆԵԱՆ

ՏԻԿ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ՏԵՐ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Թաշի հետ, կ'ունենայ մի տարբեր նշանակութիւն, ան կը դառնայ զոհողութեան, սիրոյ, արիւնի նշան:

Իսկ թաշը, որուն առջեւ միլիոններ կը խոնարհին այսօր, ինչ էր դարեր առաջ — անարգանքի սիւնը Հոռութեան կայսրութեան օրով, սարսափելի գործիք մը որուն վրայ կը

բաւէր եղեռնագործը իր մեղքը, անիկա զոհուանք միայն կ'ազդէր:

Եւ ահա եկաւ Ան որ սիրոյ, զոհողութեան մարմնացումն էր եւ փոխեց թաշին դերը աշխարհի պատմութեան մէջ: Ան նպատակի զոհն եղաւ եւ անարգանքի սիւնին դամուելով այդ սարսափի սիւնը դարձուց պաշտամունքի աստղիկայ մը:

Ան գործնականօրէն ցոյց տուաւ թէ ճշմարիտ սէրը, ճշմարիտ զոհողութիւնը արիւնի կը պահանջէ: Այդ օրէն ահա, թաշը օծուած կամաւորապէս թափուած այդ մաքուր կարմիր արեան կաթիլներով, դարձաւ անմահ սիրոյ եւ զոհողութեան կաթոլ մը:

Այսօր բոլոր անոնք որ կը հաւաքուին Կարմիր թաշի այդ սիւնին տակ, նուիրումի, դուրսի եւ սիրոյ անգիր ուխտն է որ կ'ընեն: Հայ ցեղը որչափ պէտք ունի այդ նուիրումին եւ հայ որբը այդ գութին:

Հայ Կարմիր թաշը կազմակերպութիւն մըն է որուն ծառայել, օժանդակել իրենց պատիւ ու պարտք է պէտք է համարեն ամէնքը, հարուստ թէ աղքատ, տղէտ կամ ուսեալ: Ան չանադիր կ'ըլլայ զորացնելու ցեղին Փիղիքահան կենսունակութիւնը եւ Փիղիքական կենսունակութիւնը կը տանի ցեղ մը մտաւորական եւ հոգեկան բարձրութեան: Առողջ միտք առողջ մարմնոյ մէջ: Ով որ աննկատ կը թողու ալս փեմ գործը եւ չանտար պարտականութեան մեղմ բայց ազդու ձայնին, ան կը զրկէ ինքզինքը ճշմարիտ Հայ մը կոչուելու արժանիքէն:

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ՏԵՐ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Փրավիտէն, Բ. Ա.

ԿԻՆԸ ՑԵՂԻ ՄԸ ՆԵՐՇՆՁՈՒՄՆ Է

Տարիներ առաջ, Պրիճուօթըրի պետական վարժապետանոցին ընդունելութեան սրահին մէջ, տեսայ դեղանկար շրջանակի մը մէջ ամփոփուած Ա. Հէնրի Լուիզի հետեւեալ խմատալից խօսքը. «ԿԻՆԸ ՑԵՂԻ ՄԸ ՆԵՐՇՆՁՈՒՄՆ Է»:

Արդարեւ, կիներ մարդկային ընկերութեան մէջ հզօրացոյց գործածն է, որ վարագործին ետեւ լսելի իր դերը կը կատարէ, սակայն դա-

ՏԻԿԻՆ ՆՈՒՐԻԶԱ Գ. ՍԵՌՈՒԿԵԱՆ

րեր կը պատմեն անոր մեծագործութիւնները: Անոր իւրաքանչիւր խօսքն ու գործքը, ընկերութեան հոգիին վրայ կ'արձանագրուի անշրնջելի կերպով եւ զայն կ'առաջնորդէ դէպի բարին կամ դէպի չարը, դէպի ազնուացումն կամ դէպի վատթարացում:

Կիներն է քաղաքակրթութեան յմակը եւ մղիչ ոյժը: Քննէ՛ հին ժողովուրդներու պատմութիւնը իր բոլոր ելիւնջներով, հետազօտէ ներկայ ընկերութեան կարգ ու սարքերը եւ իսկոյն պիտի համոզուիս որ ճշմարտութեան՝ թէ մարդկային ազգի պատմութեան ամէն մէկ էջն ու տողը, բոլոր յեղաշրջումները ուղղակի կամ անուղղակի կ'ունենաւ ազդեցութեան արդիւնք են, եւ անմիտելի իրողութիւն է որ բոտ երեւոյթին տկար ու նկուն այս սեռն է որ մեծագոյն դերը կը կատարէ նկարագիրներ կերտելու մէջ ու կը վարէ մարդկութեան ճակատադէրը:

Կնոջ անխուսափելի ազդեցութեան շրջանակէն ազատ մնացած չեն ամէն դարու եւ ամէն ազգի մարդիկ, նախապատմական դարերէն մինչեւ մեր օրերը, վայրենի ու բարբարոս ժողովուրդներէն սկսեալ մինչեւ քաղաքակիրթ ու յուսալորեալ ազգերը:

Այնպէս կը թուի թէ պատմութիւնը այդ մարդուն զործերուն արձանագրութիւնն է,

Հասկանալի է, որ կը շինէ պատմութիւնը, բոլոր քաղաքակրթութեանց մէջէն — Ասորական, Եգիպտական, Հելլենական, Հռոմէական եւ Քրիստոնէական — կնոջ մը դէմքն է որ կը փայլի ու կը տիրապետէ:

Ան է որ կը մղէ մարդկութիւնը վսեմ գործերու, անդիմադրելի ոյժ մըն է որ իր ետեւէն կը քաշէ կը տանի մարդկային սերունդները, ոչ մէկ ազգ ու ժողովուրդ կրցած է անոր ազդեցութեան առջեւ տեղի չտալ:

Տկար է այն ու դիւրարեկ, բայց ունի անընկճելի կամք, արդարութեան բուռն կիրք, եւ յաճախ ինքն է որ կը սպառնայ բռնութիւնը, կը խորտակէ տգիտութեան կուռ չղթները:

Վայրագ բնութիւնները, անտալ բարքերը եւ անզուսպ մոլութիւնները կը սանձուին, կը մեղմանան անոր սրբարար ազդեցութեամբ:

Կինը կարող է ամէնէն անուղղայ եւ մոլութեամբ անձն իսկ սիրաշահիլ, նա կարող է քարացած սրտերն անգամ կակզցնել՝ երբեմն միակ ժպիտով կամ նայուածքով:

Անիկա կեանքի մարտար քիմիագէտն է՝ որ կրնայ ամէնէն կոշտ ու աններդաշնակ նկարագիրներն իսկ տարրալուծել եւ անոնցմէ կերտել բոլորովին տարբեր ու ազնիւ յատկութիւններով օժտուած նոր էակ մը: Կինը երբ իր սուր պաշտօնին գիտակցութեամբ գործէ՝ մարդկային ցեղի երջանկութեան պակաս եւ բարքութեան պակասը հրեշտակն է:

Ընդհակառակը՝ երբ ան ճշմարիտ գաւախարակութիւնէ գուրկ մնայ ու չյարմարի իր գիրքին, բնկերութեան մեծագոյն աղէտն է. երբ ան իր վսեմ կոչման գիտակցութիւնը չունի՝ ապակեանի տարր մըն է. խորտակիչ գոյութիւն մը, բնկերութեան կենսունակութիւնը ձեռն ապակաւորած մը...:

Բանաստեղծն իրաւամբ բացած է.

Ո՞վ դրախտաբոյս լոյսն եւ յոյսն է մեր յարկին — Կին

Ո՞վ է գոհարն երջանկութեան պակսին — Կին

Ո՞վ է այն՝ որու սիրովն հոգիք բռնկին — Կին

Ո՞վ է այն՝ որու քնոց մէջ գտնենք գերկին — Կին

Ո՞վ է այն՝ որու քնոց մէջ գտնենք գերկին — Կին

Ո՞վ քշնամին է մեր պատուին, քսակին — Կին

Ո՞վ մերք պարգեւ, մերք պատուհաս մ'է կրկին — Կին

Ո՞վ է այն՝ ոյր ձեռքով գահեր խորտակին — Կին

Ո՞վ մատնէ զմեզ դժոխոց վառ կրակին — Կին

Ո՞վ մատնէ զմեզ դժոխոց վառ կրակին — Կին

Երկինք օրհնէ՝ կինը՝ որ ան կարող ըլլայ իր ճակատագրական ու նախաինամական դերը կատարել գիտակցօրէն եւ խղիմսութեամբ:

ՆՈՒՐԻԶԱ Գ. ՍԵՒՈՒԿԵԱՆ

Պրինտօքք. Մէսս.

XX

Կ Ա Ն Ձ Ը

Մեր դրան շեմքին, սրտէն վիրաւոր Ո՞վ է կը տփայ. քոյրի՛կ, այս գիրքը. Ու բո՛ւքն է կատարած, մե՛նքն է տեսնող... — Մեծ ցաւիդ մեռնիմ, իմ անուշն աղբէր:

Են երբան մագերն՝ բուքէն հոգմավար Ո՞րի հէզ լանջն է կը քանդուի այդպէս. — Քու հոգուն մատաղ, տառապած իմ մայր, Ես ի՛նչ սեւ օրի հասած գտնեմք քե՛զ...

Կայծակ-քրի պէս սո՛ւր ու քափանցող Ի՞նչ է որ պատուէ դո՛ւն ու պատուհան. — Ա՛յ անբախտ ճագեր, անտո՛ւն, անձնո՛ղ, Է՛ն ձեր խուլ լա՛ցն յաւիտեանական...

Շէնշող ու գուարք մի ողջ աշխարհ կա՛յ — Ձեր առջեւ գոց է ամէն սիրտ ու դուռ. Օձին ու վագրին մի բոյն ու քոջ կա՛յ, — Դո՛ւք էք Էս բուքին բողբոջած դունէ դուռ:

Եւ հագա՛ր ձայնով դո՛ւք մեզ կը կանչէք Անքամին մարդու հատուցման սիրով. Ու հագա՛ր ցաւով դո՛ւք մեզ կը տանջէք Մի նոր աշխարհի չֆնաղ սլափերով...:

Կ. ՍԻՏԱՆ

ՀԱՅ ԲԱՆԱԿԸ

ԵՒ

ՀԱՅ ԿԻՆԸ

(Նուիրում՝ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՏԻԿԻՆՆԵՐՈՒՆ)

Պետութեան մը առողջ ու առողջ գոյութիւնը, անոր բարգաւաճումն ու յառաջդիմութիւնը, բախտն ու զօրութիւնը կապուած է երկու հրաշագործ ոյժերու հետ:

Քաջարի Զինուորը եւ Պարտաճանաչ Կինը, Հայրենիքի մը ազատութիւնն եւ վերագործնումը կերտող լուստառու ջանակիրներն են, որոնք զիրար կը լուսաւորեն ու կը լրացնեն:

Շնորհիւ Հայ գինուորին, Հայ կամաւորին դիպաղնական նուիրումներուն, Հայ կընտը եւ Հայ մօր անսահման եւ դերբնական զօհողութիւններուն, անհետացած են այսօր բոլոր ճնշումները եւ ազատ Հայաստան խաղաղութիւն եւ ազատութիւն կը վայելէ:

Բաժնիքի լուսափառ տեսիլքներուն մէջէն ընդնշմարուած, մեր միլիոնաւոր նահատակներուն դարերէ ի վեր ողբերգած հայկական վերածնութիւնն է որ կը վայելէ այսօր: Անոնց մաքուր եւ բոսորափայլ արիւնը խորհրդանշող կարմիր դրօշն է որ կը ծածանի այսօր արեւմտ Մասիսի գլխին, ու մենք՝ բախտաւոր միկաներն ենք այս պատմական յեղաշրջման, այս ցանկալի վերածնութեան... եւ սակայն ե՛նք ու պիտի մնա՞նք արժանի յաջորդներ, արժանի աւանդապահներ, մեր իսկ ազատութեան ու երջանկութեան համար, նահատակուող եւ սղձակեղուող անձնուէր հերոսներուն եւ հերոսուհիներուն:

Անոնք յափշտակուած լուսաշող տեսիլքներէ եւ անմահական ներշնչումներէ, պայքարեցան եւ զոհուեցան անընկճելի արիւթեամբ, արհամարհելով բանտ ու աքսոր, կապանք եւ չլթայ, զուլումն ու իր անանուն բոլոր տանջանքները...:

Հին-նախապատմական շրջանէն մինչեւ մեր օրերը՝ Հայ քաջերը, գինուորներն ու կամաւոր գիւղացիական հերոսութեամբ կուրծք տուին թշնամիին յարձակումներուն... Աւարաբէն մինչեւ Արարա, Կովկասի ձիւնապատ

ճակատին եւ Կիլիկիան անմատչելի բարձունքներու վրայ անհաւատար կռիւ մղեցին մեր ցեղի արդար դատին սաշտապանութեան համար, մինչ անդին տարագրութեան փշոտ ճանապարհին վրայ եւ անապատի կիզիչ խորշակներուն ներքեւ, անյուր նախառնքներու ենթակայ Հայ կինը, Հայ մայրը, վստահ ցեղին կտրիճներուն նուիրումին, յափշտակուած անոնց մարտնչումներով, սրբազործուած անմեղութեամբ եւ հրեշտակային բերկրութիւնով, մահուան քաղցրութիւնը ապրեցաւ:

Այո՛, Հայ գինուորը իր կեանքը եւ Հայ կինը իր երջանկութիւնը զոհեց՝ այն հաստատ հաճողութեամբ որ իրենց բաղձանքները սիրալի յաջողութեամբ մը պիտի պատկուին:

«Ազատութիւն կամ մահ» այս ըմբռնումով ողբերգուած՝ շարունակեցին իրենց սրբապան սպարտականութիւնը մինչեւ վերջին շունչ՝ սեւեռած իրենց վերջին նայուածքները Արարատի վեհապահն բարձունքին...:

Հայաստան ունի այսօր իր որոշ տեղը արեւին տակ, նիւթական ոյժ, անտեսական զարգացում եւ յատուկ մշակոյթ:

Հայ բանակը եւ Հայ գինուորը կաղմ ու պատրաստ՝ պահապան հրեշտակի մը արթնութեամբ կը հսկեն ու կը զուգուրան Մայր Հայրենիքին վրայ:

Ի՛նչ կ'ընէ Հայ կինը, կ'արդարացնէ՞ իր գոյութիւնը, իր անունին արժանի, իր կոչումին գիտակցութիւնովն է որ հրապարակ իջած է, թէ՛ հոսանքէն բշուած, կուրօքէն առաջնորդուած, կիրքերէ տարուած, խմբակցութիւններու քմայքէն, պատահական հովերէ բշուած կը ցուցադրէ իր սնափառ էութիւնը:

Եկած է ժամանակը որ Հայ կինը անդրադառնայ պահ մը իր իսկ սխախտութեան, պահանջկոտ ըլլայ ինքնիրեն նկատմամբ, քննադատէ իր գործունէութիւնը, գտնաւորուի հոստատու եւ անկեղծ զգացումներով... ապաւինի իր իսկ սեփական ներքին ոյժերուն, եւ կնոջ յատուկ նախանձախնդրութեամբ փրկէ իր իսկ արժանապատուութիւնը իր ձեռքով:

Մենք հարատուութիւնով կը յիշենք Ե. Դաւութ Հայ կինը, Աւարաբէն դաշտին վրայ, կըստող քաջերու կողքին: Անոնք՝ պերճաւոր գլխոներ, «Տիկնայք փափկասունք», թողով իրենց գրգռներով ու գգուանքով իր կեանքը:

կուրծքերնին թշնամիին հարուածներուն պար-
զեցին: Անոնք հիմնադիրները, յառաջադասե-
րը եղան Հայ Կարմիր Խաչին: Նոր դարու պատ-
մութիւնը անսահման դրուատիքով կը յիշէ
Նիօթէմս Նայրիկէի անունը որպէս հիմնա-
դիր Կարմիր Խաչի, ի հարկէ յարգանք այն
ազնիւ կնոջ, եւ սակայն կ'արժէ պաշտանքով
յիշել Սաբայրի հերոսահիները եւ այն բոլոր
Հայահիները որ թեւ ու թիկունք եղան Հայ
բաջերուն...:

Բայց մենք քանի որդի դարու Հայ կի-
ներս, իսկական ժառանգորդներն ենք անցեա-
լի փառքերուն...: Այսօրուան մեր կեանքը
ի նշտէս պիտի վերջանայ... վաղուան պատ-
մութիւնը ի՞նչ վճիռ պիտի տայ այսօրուան
Հայ կնոջ...:

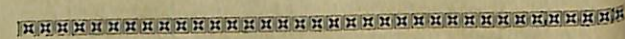
Մենք կը տեսնենք որ միլիոնաւոր ժողո-
վուրդներու իշխող հսկայ կառավարութիւննե-
րու կողքին, մէկ բանակ եւ մէկ Կարմիր Խաչ
գոյութիւն ունի, մենք կը տեսնենք որ անտե-
սական եւ քաղաքական տեսակէտով մեզմէ
անհունապէս աւելի զարգացած ու հզօր ազգե-
րու կիներ ո՛րքան եռանդուն փարուժ մը տե-
նին զէպի հայրենիք եւ պետութիւն...: Ո՛ր-
քան առատ, ինքնարուդիս եւ մշտանոս նուիր-
ումներ ունին զէպի հայրենիքի պաշտպան
գիւնուորն ու զրօշակը: Կառավարական եւ
պաշտօնական թափօրներու շարքին՝ Կարմիր
Խաչահին խորհրդանշող զրօշին վրայ չքեղ
տառերով արձանագրուած է «Ամենամեծ կինը
աշխարհի մէջ»:

Ի հարկէ Կարմիր Խաչէն զատ կան շատ մը
որբախնամ, բարեգործական ու կրթական
կանացի ընկերութիւններ, անոնք ալ արժանի
են յարգանքի, եւ սակայն ինչո՞ւ Կարմիր Խա-
չահին կը արօք բացառիկ պատիւ... որով-
հետեւ Կարմիր Խաչահին գթութեան, սիրոյ
եւ բարեգործութեան հետ միասին նոյնքան
նուիրական ու կենսական պարտականութիւն
մը ունի կառարկիք, այն է վաստակել եւ
աւելցնել ու կեանքը, ոյժն ու խանդը բանակին,
գիւնուորին, որ պաշտպանն է հայրենիքին:
Ահա հոս է իր մեծութիւնը եւ իրաւամբ Կար-
միր Խաչահին կը կոչուի «Աշխարհի մեծա-
զօյն կինը»:

Օ՞հ, որեմն, Հայ կին, թօթափէ՛ հին-
ցած ու մաշած մտայնութիւնները, բանդէ

բեղ բաժնող սրտուարը, ոգեկոչէ՛ դիւցազնա-
կան ոգին փառապանծ ցեղիդ եւ ինչպէս արեւ-
ածադիկը արեւին՝ դարձուր սիրտդ ու հո-
գիդ Մայր Հայաստանին, աղապատանքով եւ
պաշտումով ուխտէ անոր սրբազան տաճարին
առջեւ թէ՛ հեռի օտարին ձեռք երկարելէ, հե-
ռի թշուառութիւններ եւ ողբեր հիւսելէ, սի-
տի լծուիս Կարմիր Խաչի դրօշին ներքեւ, որ-
պէս հարազատ «Դստերք Հայաստանի», նը-
ւիրուելու խաղաղ եւ շինարար աշխատանքի,
ստեղծագործող եւ անմահ փառքերու յաւեր-
ժական տենչանքովը...:

ՍՕՆԱ

ՆՈՒԷՐՍ

«ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱԶ»ԻՆ

ՀԱՐՑ

Ճակտիդ վերայ քանդակուած
Լուսակառոյց կառարով
Ի՞նչ է քոյրիկ այդ գրքուածք
Կարմիր կարմիր՝ տառերով:

Կարմիր պատկերն Սուրբ Խաչին
Ինչի՞ր է այդ նշանակ-
Նորաքողբոյ այն վարդի՞ն,
Թէ՛ սուրբ արեան Քրիստոսին:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Ճակտիս վերայ քանդակուած
Լուսակառոյց կառարով
«Պետական Հայ Կարմիր Խաչ»
Գրուած է Հայ տառերով:

Խաւրած, քօշնած կեանքներու
Լոյս եւ յոյսն է նա միակ
Եւ բալտասն վերքերու
Ու ցաւերու անյատակ:

Ուստր, Մէս.

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

ՍԷՐ ՄՇԱԿԵՆԲ

Կանացի կազմակերպութիւն բառերը իմ
մտքիս մէջ միշտ հոմանիշ եղած են ներդաշնա-
կութեան, փոխադարձ սիրոյ, ժպտաղէժ յա-
րաբերութեանց եւ ճշմարիտ բարեկամութեան,
նաեւ ազգին բարօրութեան համար իրենց ջանքն
ու կարողութիւնը ի սարսաղ ներքու պատրաստա-
կամ ու անձնուէր կանանց խմբակցութեան մը:

Ամերիկահայ գաղութին մէջ ուշագրաւ
դէպք ունեցող կանացի կազմակերպութիւնն է
Հ. Կ. Խաչը որոյ կազմութեան ու գործունէու-
թեան պատմութիւնը ծանօթ է ամէնուն եւ այդ
մասին անդրադառնալու աւելորդ համարելով,
մէկ թելադրութիւն միայն կ'ուզեմ ընել:

Ինձ նման ամէնքն ալ քաջ գիտեն թէ Կ.
Խաչի կատարած գործը սիրոյ եւ գթասրտու-
թեան գործ մըն է, որմէ կը հետեւի թէ այդ
գործի կատարումը ստանձնող մէն մի անհատ
ինքն բացարձակապէս օժտուած պէտք է ըլլայ
սիրոյ եւ մարդասիրութեան բարձրագոյն ձիւ-
րերով:

Ունէ գործի բարոյական արժէքը կարեւո-
րագոյն եւ մեծագոյն է քան անոր նիւթական
արժէքը:

Հայ կիներ իր ժրաջան գործունէութեան
պէտք է միացնէ յայնամիտ եւ թոյլատու նկա-
րագիր մը: Ան պէտք է դուրս գայ հետեւողա-
կանութեան նեղ արտահաններէն եւ թոխք տայ
իր հողոյ բնազդական ազատ ու անկաշկանդ
ձգտումներուն: Պէտք է իր հողեկան ոյժերուն
աչքը դառնայ եւ իր ձեռքով կիրարկէ զայնս:
Միով բանիւ պէտք է զա՛րկ տայ իր բարոյա-
կան կազմին որ միշտ բնազդօրէն եղած է մա-
քուր ու խոշաղական եւ որ յաճախ խաթար-
ուած է անբաղձալի ազդեցութեանց ենթար-
կուելով...:

Ինչպէս որ արեւն է կենսատու ոյժը Հա-
մայն նիւթական աշխարհին, այնպէս ալ սիրոյ
արեւն է կենսատու ոյժը հողեկան աշխարհին:

Մէրը ներող է, գիշող, համբերող: Մօտե-
նանք ալը արեւին: Մէր մշակներ: Ասով Հ.
Կ. Խաչի կազմակերպութիւնը կանգնած ըլլա-
լով իր կոչումի բարձրութեան վրայ, լուա-
գոյնս պիտի ծառայէ իր նորաստակին:

ՍԱԹԵՆԻԿ ՇԵՐՎԱՆԵԱՆ

ՀԷՖՆԱԷԲ

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ԴԵՐԸ

Քաղաքական դժպտուն հոգիովութեանց
հետեւանքով երբ Հայ կազմակերպութիւններ
պահ մը դադար առած են իրենց ժրաջան գոր-
ծունէութենէն, Հայ կիներն է որ նոր թափով
ստարգէլ կ'իջնէ Պետական Հայ Կարմիր Խա-
չի դրօշին տակ օգնութեան թելեր երկարելու
հոն, ուր բախտի դժիւր հարուածներն իջած
են, հոն ուր սրբեր, որբուհիներ եւ ամէն կար-
գէ աղէտաւանք պուտ մը կարեկցութեան կ'ըս-
պանեն:

Մեր ներկայ դժգոյն կացութեան հանգէպ
բնական է որ Հայ կիներ շարժի, իր բոլորանուէր
ջանքերով մասնակցելու ազգային գործունէ-
ութեան եւ իր օժանդակող ձեռքը երկարելու
Հայ վերաշինութեան:

Հայ կիներ արդէն ազգային կեանքի նոյն
խոյն յեղափոխական մարտնչութիւնը օրե-
րուն, միշտ իր ակզը դրած է անձնապէս Հայ
ազգամարդուն քով: Մամիկոնեան Շուշանիկներ
սուբով սրբագործած են Հայ կնոջ սրտիւր:
Հայ ազգը իրաւամբ կրնայ պարծիլ իր Սան-
գոյիսներով, խաչակիր Դիսոյներով եւ թա-
ղակիր Սրբուհիներով:

Անվահեր Զէյթունցիին քաջագործութեանց
գաղանիքը Զէյթունցի արի կնոջ օգնող ձեռ-
քերուն եւ խրախուսիչ խօսքերուն մէջ պէտք
է փնտռել:

Հայկական արհաւիրքի օրերուն, եթէ
Սուէտիոյ լեւներուն մէջ անհաւատար պայքար
մղող Հայ հերոսներ ազատութեան պսակը խը-
լեցին, ապա մէջ մեծ բաժին ունեցաւ Սուէյ-
տիացի Հայ կնոջ սրտապնդող ոգին:

Այսպէս մեր պատմութեան ո՛ր մէկ էջն ալ
գործնենք Հայ կնոջ արի ու բարի կեցուածքն
է որ կը տեսնենք, իրեւ փարոս մը որ Հայ
կենսունակութեան եւ իրեւ փարոս մը որ Հայ
մոգովութեան տառապանքի մոլթ ճամբաները կը
լուսաւորէ մինչեւ ազատութեան հանգրուանը:

Եւ այսօր, մեր ազգային այս ճգնաժամին
մէջ, ուր շատերուն համար ամէն ինչ փուլ ե-
կած, կործանած է, ուր շատեր յուսախար են
ու ձեռնթափ ազգին ծառայութենէն, Հայ կիներ
է որ դարձեալ դուրս կ'ելնէ իր բնատնկան
յարկէն եւ իր խրախուսիչ խօսքով ու գործ-

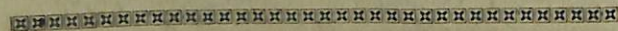

ՏԻԿԻՆ ԱՍՏՂԻԿ ԶԱՔՈՅԵԱՆ

ներով հաւատք ու ինքնավստահութիւն կը ներշնչէ այդ մարդուն եւ զայն կը մղէ դէպի իր պարտականութիւնը:

Պետական Հայ Կարմիր Քաշի եւ իր անսայթաք ու բեղուն գործունէութիւնը, կենդանի փաստ ու օրինակ են Հայկական վերածնութեան: Ամէն Հայ կին պէտք է փարի այս վսեմ գործին օրպէս զի յաւիտեան ապրի Հայրենիքը:

ՏԻԿ. ԱՍՏՂԻԿ ԶԱՔՈՅԵԱՆ

ՄԱՅՐԻԿ ԿԸ ՔՆԱՆԱՅ

Հայ Ժողովուրդի տխուր ու ահաւոր տառապանքի օրերուն էր: Դուրսը սառնաշունչ քամին կը մոնչէր: Ամէն սիրտ ճմրտած էր ու ամէն մարդ սոսկումով կ'երեւակայէր սիրելիներու տառապանքից կեանքը յանձնուած անխիղճ դահիճներու զթուփեան: Ոչ մէկ մարդ կար որուն աչքած սրտին խորը զայրոյթը չի գտար մարդակեր զապաններուն դէմ, որոնք անողոր հարուածը տուին ագնիւ ու շինարար ցեղի մը գաւակներուն, բաժնելով զանոնք իրենց հայրենիքէն ու հօտիքական օճախէն, եւ

ՏԻԿԻՆ Մ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

անտէր ու անպաշտպան քշելով դէպի տարագրութեան ու թշուառութեան անվերջ ճամբաները:

Կը քայլին անոնք կտրելով լեռներ ու ձորեր ու ժաթափ, մահուան ու ողջակիւղումի պատկերը միշտ իրենց աչքին առջեւ: Իրենց դահիճներու խորագանին ու սուրին տակ անոնք չէին համարձակեր եւ ոչ իսկ ձիկ մը հանելու, իրենց աղերսանքին ու անէճճեքներուն միակ պատասխանն էին անողոր հարուածներ: Մահը երջանկութիւն մըն էր իրենցմէ շատերուն համար, որոնք այն պահուն իսկ ուր չարաւորների դառն բաժակը իրենց չըմեներուն վրայ էր, իրենց սրտին մէջ ցեղին յոյսը կ'երկնէին ու կը անուշանէին:

Հաղարարները բռնամահ ինկան, մեռան անտէր կենդանի հաւատքը իրենց սրտերուն մէջ: Անոնք գերեզման մը ունենալու միտքով թաղեցին ալ զուրկ մնացին, իրենց անթաղ մարմինները կեր եզան անապատի զաղամներուն ու երկնի թռչուններուն եւ իրենց չորացած ոսկորները բուրգեր ձեւացուցին անծայրածիր դաշտերու միօրինակութեան մէջ:

Արհաւիրքի այդ օրերուն էր, երբ օր մը գտնուեցաւ բարեկամ մը զազաղին մօտ: Հոն հասարակած էին բոլոր սրտակից ազգական-

ներ եւ բարեկամներ: Անոնց սրտերը տխուր էին եւ աչքերը արցունքոտ: Պառկած էր հոն վաղաժամ մահուան դոհը ծաղիկներու մէջ թաղուած, երբ անոր միտքը դաւալը Վահէն ներս մտաւ խոստալով ու մօտենալով իր յաւիտենապէս քնացած մօրը, զարմանքով սկսաւ նայիլ անոր եւ ուշի ուշով դիտելէ վերջ ըսաւ իր հօրը: «Հայրիկ, ինչքան սիրուն է այն ծաղիկներունը, որ գրուած է մայրիկիս մագերուն վրայ, բայց հայրիկ աւելի գեղեցիկ են անոր կուրծքին վրայ գետեղուածները», ու Վահէ հանգարաւ ու գգուող ձայնով մը յարեց. «Մայրիկ, սիրելի մայրիկ, ունեցած ծաղիկներէդ ինձի հատ մը կուտա՞ս»:

Մայրը լուռ էր ու անշարժ, Վահէ դառնալով իր հօրը դարձեալ ըսաւ. «Մայրիկը կը քնանայ հիմա, երբ արթննայ ան ինձի պիտի տայ ծաղիկ մը», ու կամաց կամաց սուրին մատներուն վրայ քայլելով հեռացաւ իր սիրելի մօր քովէն, այն հաւատքով որ մայրը պիտի արթննայ ու իր ծաղիկներէն պիտի տայ իրեն:

Փոքրիկ Վահէին անդիտակ խօսքերը արցունքներ կը խլէին ամէնուն աչքերէն, ամէնուն սիրտերը կը դարարուէին, իսկ իմ միտքս ու հոգիս կը սեւեռուէր դէպի աւելի հեռուները, այն վայրերը ուր տառապանքով ու չարարանքով փակեցին իրենց աչքերը առանց գերեզման մը իսկ ունենալու: Այս տրտուր վերջիչումներու միջոցին աչքս ակամայ կը դարձնեմ դէպի բարեկամուհիս: Հոն է Վահէն, եկած է հասկնալու թէ մայրիկը արթնեցա՞ծ է եւ մանկական անմեղութեամբ կ'ըսէ. «Ո՛հ, տակաւին մայրիկս կը քնանայ»: Արցունքը աչքերուս մէջ գգուեցի այդ փոքրիկը զայն աննկող թեւերուս մէջ, եւ երբ կուլայի փոքրիկը տխուր հառաչով մը իր երեսը դնելով իմ երեսիս աշտպէս հարցուց. «Բոլորիկ, ինչո՞ւ կուլաս, եւ ինչո՞ւ կուլան անոնք իմ քրնացած մայրիկս դիտելով»:

Վահէի ալ աչքերը լեցուեցան, ան տխրեցաւ իմ թեւերուս մէջ: Ըօի իրեն. «Սիրելի Վահէ, մայրիկը կը քնանայ ծաղիկներու մէջ, տակաւին այս քունը չմանիր սովորական քունին, անիկա այլեւս միշտ պիտի քնանայ, մենք իրմէն պիտի բաժնուինք ու զիրար պիտի չի տեսնենք դնելով զինքը խոր փոսի մը մէջ, եւ

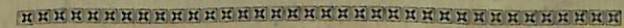
պիտի սպասենք որ օր մըն ալ մենք վերը՝ երկնքի մէջ զիրար տեսնենք»:

Վահէ փղծկեցաւ ու տրտում ձայնով մը սկսաւ հեկեկալ իր հօրը մօտենալով: Փորձեցի մեղմացնել իր ցաւը: «Մի յար, սիրուն Վահէ, մեղք ես, գեռ քու կեանքդ վարդի կոկոն է, նոր պիտի բացուի, մայրիկդ թէ եւ քնացաւ յաւիտենապէս, տակաւին դուն պիտի պահես իր յիշատակը»: Վահէն կուլար փաթթուած իր հօր վզին: «Մենք միմեկ ենք, մայրիկ չունինք այլեւս»: Յոյց տուի իրեն պատէն կախուած որբերու պառկերները ու ըսի. «Անոնք բոլորը քեզ նման փոքրիկներ են առանց մայրիկի, անոնց մայրիկները թուր-լերը սպաննեցին, անոնք ոչ գերեզման ունին եւ ոչ ալ ծաղիկ: Անոնք հայրիկ ալ չունին, որք են, անտէր ու անսիրական»:

Վահէի հետ մենք ալ կ'ողբայինք որ ան իր ծաղիկ հասակին մէջ զրկուեցաւ մօր դուրովէն, կուլայինք, հայ մայրեր էինք, կուլայինք անոր համար որ մեր աղքատ շատ ունեցաւ Վահէի նման տարաբախտ ու չարարուած անմեղ բեկորներ, բայց միթէ տարաբախտ պիտի մնա՞նք անոնք, թիթէ իւրաքանչիւր Հայ կին պարտականութիւն պիտի չսեպէ՞ ինքզինք մայր սեպել անոնց ու պիտի չուիրուի՞ շինարար աշխատանքի, փրկութեան ու զթութեան գործին: Ո՛հ որքան Վահէներ կան եւ ո՛ր զրոհ, ո՛ւր, որոնց ձեռքին մէջ կը մընան: Դուն Հայ կին որ մայրական սիրտ կը կրես, որ գաւակներ ունիս եւ չես ուզեր որ օր մը անոնց դէմքի տխրի, միտք բեր բոլոր դժբախտ փոքրիկները մեր հայաժառանգ ցեղին, անմայր ու անպատասխար: Բա՛ց անոնց քու մայրական թեւերդ, հանգչեցո՛ւր այդ անմեղունակ ազգիկներուն խոնջ զլուխը քու մայրական կուրծքիդ վրայ եւ անոնց մէկ ժպտալ անփոխարինելի երջանկութիւն մը պիտի ըլլայ քեզ համար:

ՏԻԿ. Մ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՔԷՄԱՐԻՆ

Հիւանդանոց-Մայրանոցներ շինեմք որ մայրութիւնը ըլլայ առողջ ու դիւրատար եւ մայրեր միշտ նոր գաւակներ պարգեւեմ ազգին:

ՕՐ ՈՒ ԱՐԵՒ

Արեւդ սիրեմ արեւ, մարդ մի մտներ: Արեւդ յայտնի սարսուտին մէջ, վերջապէս տխուր քամին կը փչէ. կը մտնեն ու կ'ելլեն, կ'ելլեն ու կը մտնեն. քրածէդ լուր ունի: Օրերս կը չափեն, օրերս համարում, օրերս փութկոտ:

Կը մարիս ու կը ծագիս, ցօղերով կուգաս, փօղերով կ'երթաս, շողողուն վարսերդ շղարշով փաթած, արեւ երեսդ՝ շուքերու մէջ է սեւեր: Սեւաւոր արեւ, դուն արեւ ես արեւ, բայց սեւերովդ տխուր գիս կը խաւարես, գիս որ քեզ պէս մարելիք ունիմ բայց ոչ ծագելիք: ... Ա՛յս, դուն, դու միայն գործիք մըն ես հօր, ու ... ու չես կարող զգալ սրտիս պէս անգոր:

Ո՛ր է փառաւեղ միջօրէն, արեւու, կեանքոտ: Գլխիս վրայ փառ պակդ ալ, փառք ալ. դուն ալ ինձի հետ եղար ինձի պէս, ւակայն մի մտնար որ դուն ես ես միշտ, իսկ ես անցաւոր:

Աստիք ալ վրաս օրեր կը համարես. անցերիկ գիշեր, անգարուն ձմեռ եւ դուն միայն գլխիս տարիներ կը փաթարես... Փաթարէ՛ ու փաթարէ՛ Հայի գլուխ է անտէր:

Օրեր, օրեր, վախճան օրեր, տեղում օրեր, շնչահեղձ ո՛ր կը սուրբ, վայրկեաններ, ժամեր կամ ձեր տաքի. հանդարտ, հանդարտ սահանքին քով, ձեր կարգը շատ մօտ է սրդէն:

— Օրերը անարեւ գիշերէն գէշ են: Գործ կայ գործ շիւշար արեւ. գործի ժամը բաց. գործերը կատարում ու յաջող, լոյս են իմ ստուերուն հագուոյս. պարտքերը վճարում՝ երկինքս ծպտուն, իսկ ա՛յս, սա գործերը ու մէկը կիտտ, նոյն իսկ չսկսում, խաւարք՝ տարող փնակներ կ'անգին:

Բա՛ց պակս գործի, կեցիք իմ, մի՛ անցնիր անկէ. գիտե՛ս որչափ դժուար է քակեցնել գործը չգիտակ անձով...:

— Է՛յ, բարի օրեր, արեւոտ օրեր, գլխիս վերեր կեցէ՛ք. գործերս չեն քալեր, խանգարում մշտապէս մշուշ խաւարով: Աշտարակին վրայ գոր մարդկութիւնը կը շինէ, աղիւս մը

ԱՂԱԽՆԻ ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ

դնել կ'ուզեմ, աղիւսը դեռ չգտայ: Ողորմած արեւ մի կարցներ իմ աչքերս:

Ներսիս խաւար, դուրսն ալ մի մթներ. երկու խաւար գերեզման է միմեկ. գործել կ'ուզեմ, գործ շատ ունիմ. խեղճ արեւ, տաքուկ սրտ, իրիկունս քամին կը փշրէ կապարը գլխիս տարակոյտով կը կապեմ. մի երթար հորիզոն եւ մարդ մի մտներ:

ԱՂԱԽՆԻ ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԻ ԱՐԺԷՔԸ

Կեանքի արժէքը ֆիզիքական եւ բարոյական առողջութեան մէջ է:

Ֆիզիքական, բարոյական եւ մտաւորական առողջ անհատ մը իր սերունդին երջանկութեան եւ վայելքի կենսաբանական պայմանն է:

Անոնք են որ ազդել մը դոյութիւնը կը յարժանանան:

Հայր առողջութեան տեսակետով Արեւելքը շատ մը ժողովուրդներէն դերագանց է, որովհետեւ իր բնական կամքով կ'անհրաժեշտ է մարդու կեանքը եւ իր մէջ բարոյական անհոգեւորացի սկզբունքներով յարգել անխորտակելի պատուար մը կանգնած են արդիւնքը համար մուտքը այն աւերիչ արեւ տեսնել եւ հիւանդութիւններուն որոնք բնական չեն բոյները կը քանդեն ու աւերակներու կը վերածեն:

Յաւալի է սակայն, որ վերջին աշխարհագրական պատերազմի ընթացքին՝ Հայ ժողովուրդը

անխորտակելի տառապանքն ու անոր թողուցած հետքերը հալումաչ ըրին տարաբախտ բեկորները մեր հղակտար ժողովուրդին, որուն գոյութեան սպառնացող վտանգներուն դէմ պէտք է որ զգուշական ազդու միջոցներու դիմենք:

Ես սա համոզումը ունիմ թէ՛ Հայ բժիշկներ, սակաւթիւ բացառութիւններէ դուրս, կազմ ու պատրաստ են ամէն գոհողութեան եւ աջակցութեան, Հայ հայրենիքի զաւակներուն ծառայելու համար:

Բժիշկը ամենամեծ բարեկամն է մարդուն, եթէ ունի իր հմտութեան ու կարողութեան հետ մաքուր նկարագիր եւ գոհողութեան ու ծառայութեան օրհնարներ սփին:

Պէտք է որախ ըլլալ որ անհասանելի ու անձնուէր բժիշկներ կարելու տեղ կը դրաւեն մեր մէջ. անոնք դիտակ իրենց կոչումին՝ առողջապահական խնդիրներու շուրջ յօգուածաշարքեր ու ռիւքեր հրատարակելով բարեգէտ միջոցներ կ'առեղծեն ստուգանելու եւ զատիւրակելու ժողովուրդը, եւ կը հզօնեն անվթար պահելու ազդիւն կենսունակութիւնը ընդդէմ պէտք է վստահ ըլլանք որ եթէ անոնք քաջալերուին եւ զէթ բարոյական ու քիչ մըն ալ նիւթական աջակցութեան քանակ, ժողովուրդի թական աջակցութեան քանակը անհոգեւորացի կողմէն, պիտի կրկնապատկեն իրենց ազդուութիւնը քանակը եւ պիտի բնորոշեն իրենց գործունէութեան չըջանալը:

Ահա դեղեցիկ օրինակ մը, «Հայ Բժիշկ» ամսագրերը, որուն խմբագիր ու հրատարակիչ Երվանդի բժիշկը գործակից ունենալով պատուական արհեստակիցներ, գործնական ազատացրելու համար ծառայութեան եւ առողջապահական ու դիտական դեղեցիկ գրութիւններով կը զատարարակ ժողովուրդը ու կը հրահանգէ զայն պաշտպանելու համար իր թանկագին առողջութիւնը:

Մեր հայրենիքը կը կարծախ ֆիզիքական, բարոյական եւ մտաւորական տեսիլ, առողջ ու կայտառ սերունդի մը: Այս պահանջին դա՛նում ամբողջ համար, խոշոր պարտականութիւն մը կը ծանրանայ արտասահմանի Հայութեան վրայ, այն է հեռու մնալ իրենց տարած միջավայրի յօտի ու վատ բարքերէն, որոնք հո-

ՏԻԿ. ԱՋՆԻԻ Յ. ՃԱՖԷՐԵԱՆ

դին կ'ազդեն, բարոյական կ'եղծեն եւ առողջութիւնը կը քայքայեն:

Զկայ մարդ մը որ չցանկայ վայելքներով եւ ուրախութիւններով իր կեանքի մը, իր հաղթ ու մէկ գոհողութիւններով վստուցած բնական տաքուկ յարկէն ներս:

Յարգելի հայրենակիցներ, եթէ կ'ուզենք իրաւորձել մեր իրիկները, պէտք է որ զոյգ ու հոգատար ըլլանք մեր առողջութեան, պէտք է ունեն զինքն ու հետեւի կարող բժիշկներու ժողովուրդին տուած օգտակար խրատներուն. պէտք է արժեցնել կեանքը, մեր իսկ օգտին համար ինչ որ կապ ունի նաեւ ուրիշներու օգտին հետ: Ահա այսպէսով ազգն ալ իր պէտքերուն լիառատ գոհացում կը գտնէ:

Արդարեւ եթէ խորապէս բմբռնելու ըլլանք կեանքին արժէքը, այն շատ կը բարձրանայ, կը քրտնայ մեզ համար: Միթէ՛ չարժէ՞ք մի քիչ հոգատարութիւն եւ քիչ մըն ալ արթնութիւն սպառնալի վեհապահ խնդրոյ մը շուրջ, որով կ'ախտաւորենք մեր երջանկութիւնը:

Թրոյ, Ն. Ե.

ԱՋՆԻԻ Յ. ՃԱՖԷՐԵԱՆ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԶՕՐՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ

Ազգի մը մէջ կազմակերպութիւններ — ըլլան անոնք կրօնական, բարեխիղճական կամ քաղաքական — միշտ անոր բաղադրարկութեան զաւանթը եղած են: Անոնց մէջ ազգի մը տարբեր դասակարգերը քով քովի կուգան, հաւաքական կեանքի կը վարժուին ու զինք կ'անցնեն քաղաքակիրթ ազգերու շարքին մէջ:

Կազմակերպութեան մը գործութեան գաղտնիքները կը գտնուին հետեւեալ չորս կարեւոր կէտերու մէջ:

Ա. Իր գոյութիւնը պահանջ մը պէտք է ըլլայ:

Բ. Պէտք է իւրացնէ գործնական ծրագիրներ:

Գ. Պէտք է ղեկավարուի ծրագրին գիտակից ու հետապնդող վարիչներով:

Դ. Պէտք է շրջապատուի իր գոյութեան գիտակից անդամներով:

Ա. Ընկերութիւն մը կ'անենայ այնքան տեսականութիւն, որքան այն պէտքը որուն համար կազմուած է: Եթէ քաղաքական ու բարեփոխական կազմակերպութիւններ գոյութիւն չունենային մեր մէջ, համաշխարհային պատերազմը հեղեղի մը պէս պիտի քչէր տանէր մեր ազգային գոյութիւնը: Ահարկու էր այդ փորձութիւնը եւ ունեցաւ ազդեցութիւն հետեւեալներ, բայց կործանարար չեղաւ: Այսօրուան կազմակերպեալ Հայր տարիներ առաջուան ոչ-կազմակերպեալ Հայէն շատ տարբեր է: Երբ ազգի մը չէնքէն ներս նայինք, պիտի տեսնենք որ կազմակերպութեանց գոյութիւնը իրեն համար պահանջ մը եղեր է ու իր բարեբար դերը ունեցեր է:

Բ. Այն ընկերութիւնները գորաւոր ու տեսական կ'ըլլան, որոնք կ'իւրացնեն գործնական ու փորձառութեան արդիւնք ծրագրեր, որոնք կրնան իրենց հետեւորդներուն պէտքերուն լրաման գոհացում տալ: Գործնական ծրագրերն ըրով կարելի է կազմ ու պատրաստ ունենալ ինքնապաշտպանութեան զէնքեր երբ թշնամին կը յարձակի. կանխիկ սովոր, համաձայնակները եւ նման տարիք ազդեցութիւն: Անոնց միջոցաւ կա-

րելի է տալ ազգային հաւատարմութիւն հարստանալու եւ հարուստ ալ առաջնորդել իր հարստութիւնը շիտակ կերպով գործածելու: Այսպիսի ծրագրերն արժանի են ժողովրդականութիւն վայելելու:

Գ. Երբ ընկերութեան մը վարիչները գիտակից են իրենց պաշտօնին, կը հասկնան ծրագրին խնդիրն ու զայն հետապնդելու ջանքերով կը տոգորուին, այդ ընկերութեան ծառայման դրժուարութիւնները հարթուած կ'ընտան համարուել: Ան պիտի աճի բնական կերպով ու հաստատ քայլերով: Գիտակից առաջնորդները անկասկած պիտի արտաբերեն գիտակից հետեւորդներ: Այն անհատները որոնք գիտակցարար ու արժանիքով կը գտնուին գործի մը գլուխ ու չեն թէ ղեկավարածով, բնականաբար երբ տեսնեն այդ ընկերութեան բարեբար ազդեցութիւնը իրենց ազգին ու մարդկութեան համար, կը գոհնեն նիւթապէս՝ երբ նիւթական պակասը կը մատնանշուի, եւ բարոյապէս՝ երբ բարոյական զոհողութեան պէտք կայ:

Իրենց համար այդ ընկերութեան մէջ գործելը հաճոյք մըն է ու ոչ թէ տաղաւուկ, քանզի պիտի որ շիտակ տեղ գործածուած դրամը կամ ժամանակը վատնուի մը չէ բնաւ, այլ շահարկութիւն մը որ անպատճառ արդիւնք պիտի տայ:

Այն ընկերութիւնը որ կը ղեկավարուի այսպիսի վարիչներով, գիւրդութեամբ ընդունելութիւն պիտի գտնէ իր ազգին տարբեր խաւերուն մէջ: Արժանաւոր վարիչներ կը յարգուին տեղի օրէնքի գործադրութեամբ, քան թէ չոյոյ լեզուաւ: Երբ ընկերութեան մը նիւթական ու բարոյական ոյժերը հաւասարակշիռ են պատճառ մը չկայ որ այդ ընկերութիւնը կապուի:

Դ. Եթէ ընկերութեան մը անդամները գիտակից են անոր ծրագրի ու գոյութեան պէտքին մասին, կամ անդամ արձանագրուած են ոչ թէ տակամայ ու կուրօրէն, այլ համոզուած ու յոժար, անոնք կ'ըլլան այդ ընկերութեան գոյութեան պահպաններն ու գործութեան սիւները: Այսպիսի անդամներ յորդորներու պէտք չունին ընկերութեան կապուած մնալու համար: Անոնք կը ծառայեն յօժարութեամբ: Մանր մասնիկներու համար չեն պաղիր եւ հետանար գործէն ու զոհողութենէն:

Գիտակից անդամները մանրակրկիտ կը հրահան իրենց վարիչներու գործերուն: Լայնամարտօրէն կը մատնանշեն անոնց սխալները ու կը գնահատեն անձնուէր ծառայութիւնները: Կը հետաքրքրուին ընկերութեան ելքովն ու մուտքովը, աէր են իրենց իրաւունքներուն — առոնց շահագանցող պահանջկոտ ըլլալու — եւ թոյլ չեն տար որ ընկերութեան նիւթական ու բարոյական ոյժը քանի մը անձերու ձեռքը խաղալիք դառնայ: Օրէնքով ու քաջութեամբ եւ ոչ թէ շահախնդրութեամբ վար կ'անեն անյարմար վարիչը ու կ'ընտրեն յարմարագոյնը:

Ասանկ անդամներ ընկերութիւնը անտուիկ ամբողջի մը կը վերածեն:

Պրայրըն, Մէս.

ՆՈՅՆՄԻ ԶՈՒԼՃԵԱՆ

ԱՆՅԱՐՄԱՐ ԱՄՈՒՍՈՒԹԵԱՆՅ ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ

Անհերքելի իրողութիւն մըն է որ անյարմար ամուսնութեանց հետեւանքով առանց կ'ըլլայ զօրիւք մը, հետեւաբար յարմար կենակցի մը ընտրութիւնը կենսական պայմաններէն մէկն է այդ կամ կին մարդուն իր երջանկութիւնը ապահովելու համար:

Երբ ուշադրութեամբ ուսումնասիրենք մեր նախնեաց բարքերը, անոնց նախանձախնդրութիւնն ու գուրգուրանքը ընտանեկան յարկին վրայ ու ջանքը անոր համար անաղաք ապահով համար, պիտի հարաւանանք որ մեր հայրերը հին դարերու մէջ իսկ, ըմբռնած են ընտանեկան սրբութիւնը եւ յաջողած են հսկել անոր մաքրութեան:

Անոնց օրով ամուսնալուծութիւն բար գոյութիւն չունէր, եւ ատոր գաղափարն իսկ մեծագոյն դժբախտութիւնը կը համարուէր: Այս պատճառաւ անոնք վերջին ծայր ըմբռնողի էին ամուսնութեանց առթիւ. եւ երբ իրենց տղան կամ աղջկան յարմար կենակից մը կը փնտռէին, կը քննէին, կը հասկնային նոյն իսկ թէ բնականութեամբ ինչպիսի հօր ու մօր զաւակ են, եւ ամէն բան ստուգելէ յետոյ միայն կը նշանէին իրենց զաւակները:

ՏԻԿԻՆ ՍՕՖԻ ՄՈՒՐԱՏ

Անշուշտ նախնիք այ ունեցած են յոռի սովորութիւններ, այսպէս յաճախ կը նշանեն երբ ազգիկ ու տղայ առանց զիրար տեսնելու, իրեւ սրբիւնեցողութեան խաբէրդանշան: Կարգ մը տեղեր փեսացուին հօրմէն դրամ կը պահանջեն եղեր աղջկի տարու համար եւայլն: Սակայն այսպիսի սովորութիւններ բարոյական այնքան մեծ հարուած տուած չէին մեր ժողովուրդին, որքան կուտան հետզհետէ շատցող ամուսնալուծումներ:

Համաշխարհային պատերազմը ոչ միայն առաւ տարու մեր մտաւորական կարող ուժերն ու առաջնորդները, այլ առկէ աւելի ուժգին հարուած մը եւս տուաւ մեր ազգին. ազգեց մեր ընտանեկան սրբութիւնը, քանզի բարոյական մաքրութիւնը եւ տղեկ ու վատաւորջ սովորութիւններ ու բարքեր մուտ գտան մեր մատուց սերունդին մէջ: Ասոր ցայտուն ապացոյցն է հարիւրաւոր ընտանիքներու տակընդունելութիւնը եւ իրարու յաջորդող ամուսնալուծումները:

Դժբախտաբար շատ օրինակներ կարելի է տալ անյարմար ամուսնութեանց, որոնք գրեթէ միշտ հաղձեցող կը կնքուին չարգիլուելու համար, առանց նկատի ունենալու թէ ժամանակը այդ անյարմարութիւնը երեւան պիտի հանէ ու կամ կանուխ, եւ իրենք ոչ միայն ա-

պերջանիկ պիտի ըլլան, այլ կնքուած ամուսնու խնդիրն ալ խախտուա եւ կտրճատուա պիտի ըլլայ:

Շատ անգամ տարիքոտ ալրեր կ'ամուսնանան իրենցմէ չատ ու չատ պղտիկ աղջիկներու հետ, նոյնպէս զրել կարգալ չգիտցող մարդիկ կը միանան ուսեալ օրիւրդներու հետ, այսպիսի միութիւններու վախճանը գուշակելու պէտք չկայ, անոնք զիրար կը քակուին վերջ ի վերջոյ, իրենք, անխորհուրդ ամուսնացողներ, կը թշուառանան եւ կը թշուառացնեն նաեւ իրենց զաւակներն ալ, եթէ ունեցած են:

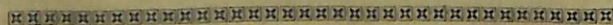
Իմ համեստ ու անկեղծ թերագրութիւնս է իմ սեռակիցներուս, որ զրամէ չյանալով չընտրեն իրենց ամուսիններն եւ ոչ ալ տիպոսի կարեւորութիւն տան, այլ մարդը պէտք է փրնտսեն, որովհետեւ մարդն է որ զրամը կը շահի, բայց անարժէք մարդուն վրայ բան մը չտեղցրներ զրամը: Հարստութեամբ ոչ ոք կատարեալ երջանիկ կ'ըլլայ, անիկա հանգիստ ապրելու կարեւոր պայմաններէն մէկն է:

Զիրար սիրող զոյգեր խրճիթի մը մէջ շատ աւելի երջանիկ են, քան զիրար ատող այր եւ կին, փարթամ տան մը մէջ:

Գիտեմ օրիւրդ մը որ ամուսնացաւ զրամի տէր երիտասարդի մը հետ, երկու տարուան մէջ այդ զրամը մսինցին, եւ երբ այլեւս զրամ չմնաց, եւ զործ ալ չկար, իրարմէ զատուեցան: Երիտասարդներ, ուշադիր եղէք միշտ եւ բնութեցէք յարմար կենակիցներ, որպէս զի զլջաք օր մը:

Շիֆալօ

ՏԻԿ. ՍՕՅԻ ՄՈՒՐՈՍ

Հայաստանի ազագան եւ ոյծը կը կազմեն այն հազարաւոր մանուկները, որոնք կը ծնին ամէն տարի: Մահացութիւնը այս մանուկներու մէջ, շատ մեծ է բազմաամսեայ քաղաքակիրք երկիրներու: Արգիլեմք, նուագեցնեմք այդ մահացութիւնը Հիւանդանոց - Մայրանոցներու հաստատութեամբ, եւ սերունդ մը չանցած 500,000 հոգի պիտի աւելնայ Հայութեան թւոյն վրայ:

ՏԱՔՑՈՒՐ ՕՃԱԽԸ

Հայ օնախը կը սլալայ, Լե'ր ուշադիր, դու հայ կին, Ածուխն ահա կը մոխրտուայ, Ցուրտ կը փչէ գայրագին,

Օնախին քով տե'ս մամիկը, Չեմ ու շուրթը կապուցած, Ունեխին բութ ծայրովը Մոխրները կ'ընէ բաց:

Օրրոցին մէջ մանուկը տե'ս, Ցուրտէն ինչպէս կը սրբսիայ, Բարակ ծածկոցն տերեւի պէս Մարմնոյն վրայ կը դադողայ:

Հայ մա'յր, հայ կի'ն, ու հայ աղջիկ, Անթեղուածէն դու դարձի'ր, Դեռ չէ հանգած կրակն յուշիկ Չոր քու մամիկն էր վառեր:

Իջն'ր մատանն... վուգէ' փայտնոց... Դտիր ածուխ քաւարար, Հայ անտառի խորքերէն հոծ Կոնդեր փարէ բոցավառ...:

Անթեղուած կայծն դու հրախիւ Եւրոպ, փայտով շաք ի շաք, Թող շէն օնախն բոց արձակէ, Սիւնէ տաք, լոյս հստատար:

Թող մամիկը ու իր թոռնիկ Բարկ կրրակէն տաքանան, Սիրտ ստեղծող մութն ու ցուրտ Հայ տընակէն հեռանան...:

Ծուխը գալար հայ ծրխանին Թող վերանայ դէպ յերկին, Որպէս խունկը եին բագինին Մատուցուած Սուրբ Սեղանին...:

ԷԼԻԶ Յ. ԳԱՄՊՈՒՐԵԱՆ

ՀՐԵԱՆ ԻՆՉՊԷՍ Կ'ԸՄԲՈՒՆԵ ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ հրաւէր ստացայ որ գրեմ Հայաստանի Հիւանդանոց-Մայրանոցի ի նպաստ ըլլալիք հանդանակութեան շուրջ, օգտակար գտայ հաշուեման ծանօթացնել ինչ որ հաւանաբար իբր ուղեցոյց ծառայած է Հրեայ ունեւոր անհատներու եւ ներշնչուած եղած է իրենց բարեսիրական գործունէութեան:

Այդ ուղեցոյցը գրի առնուած է Երկրորդ սաներորդ Դարուն եւ հեղինակն է Մովսէս Պինի Ալեքս, որ համբաւուր եղած է իբր ուսանող Թալմուտի, իմաստասէր, աստղաբաշխ եւ բժիշկ: Իր մատուցած ծառայութիւնները բաշխուած են որ «Երկրորդ Մովսէս» անունով ծանչցուած է իր ցեղակիցներու շնորհակալութիւնը:

Ծնած է Մարտ 30ին 1135, Սպանիոյ Գորտուովա քաղաքին մէջ եւ վախճանած է Դեկտ. 13ին 1204, Եդիպոս Գահիրէի մէջ: Բարեգործութեանց վերլուծումը ընելով նա բաժնած է զանոնք ութ զանազան տեսակներու:

Առաջին. — Դժկամակութեամբ տալ: Երկրորդ. — Յօժարութեամբ տալ բայց ոչ կարօտեալին պէտքին համեմատ:

Երրորդ. — Յօժարութեամբ եւ պէտքին համապատասխան տալ, բայց այն ատեն միայն երբ խնդիրը ըլլայ:

Չորրորդ. — Յօժարութեամբ, պէտքին համապատասխան եւ նոյն իսկ առանց խնդրուելու տալ, բայց զնելով զրամը կարօտեալին ձեռքին մէջ եւ այդպէսով արթնցնելով նպաստը ընդունողին սրտին մէջ ամօթի ցաւատանջ զգացումը:

Հինգերորդ. — Նպաստ տալ այնպիսի եղանակաւ մը որ նպաստ ընդունողը գիտնայ իր բարեբարը բայց նպաստ տուողը չգիտնայ թէ ո՞վ է ընդունողը:

Այս էր սովորութիւնը Հրեայ նախահարց որոնք կը կապէին զրամը իրենց պատմականներուն քղանդներէն կախուած որպէս զի կաթօսութեան մէջ եղողը ծանչնայ իր բարեբարը:

Բայց նպաստ տուողը չգիտնայ թէ ո՞վ է ընդունողը:

Վեցերորդ. — Մինչեւ հիմա յիշուածներուն պերագոյնն է՝ ծանչնալ նպաստ ընդունողները բայց անոնց անծանօթ մնալ: Այս էր Հրեայ նախահարցներուն ուրիշ մէկ մասին սովորութիւնը: Անոնք կը տանէին իրենց նուէրները կարօտեալներուն բնակարանները զգոյշ ըլլալով որ իրենց անձերը եւ անունները անծանօթ մնան:

Եօթներորդ. եւ շատ աւելի արժանաւորն է նպաստը մատուցանել այնպիսի եղանակաւ մը որ տուողը չծանչնայ ընդունողը եւ ընդունողն ալ իր բարեբարը չի ծանչնայ, ինչպէս որ կը կատարուէր երբ տակաւին կանգուն էր տաճարը, որուն սրբազան յարկին ներքեւ կար անկիւն մը որ կը կոչուէր լուծեան խոցը ուր բարեսէր անձինք պաղտապէս կը զետեղէին ինչ որ իրենց վեհանքն սրտերը կը թերագրէին եւ ուրիշ աղքատները կ'ընդունէին զետեղուած նպաստը հաւասար գաղտնապահութեամբ:

Ութերորդ. — Վերջինը եւ ամէնէն արժանաւորն է, կանխել ողորմութիւնը, արդիւրեւով աղքատութիւնը, այսինքն օգնել կարօտութեան մէջ եղողին մեծկակ նուէրով մը կամ փութատուութեամբ, կամ արհեստ մը սորվեցնելով եւ կամ օգնելով որ առեւտրական ասպարէզին մէջ հաստատուի, որպէս զի կարենայ շահիլ պարկեշտ օրապահիկ մը եւ չստիպուի ողորմութիւն խնդրելու համար իր ձեռքը կարկառել:

Այս է բարեգործութեան ամենաբարձր աստիճանը եւ ասոնց ամբողջութիւնը կը կազմէ բարեգործութեան ոսկեղէն սանդուխը:

ՏՈՒՓ. Տ. Բ. ՊԵՆՏԷՐ

Հայաստան կը շինուի: Հայաստանի Հայութիւնը ամէն օր տող մը կը բարձրացնէ այդ շէնքը: Դուռն չե'ս ուզեր քար մը դնել: Հիւանդանոց-Մայրանոցի հանգանակութիւնը լաւագոյն առիթն է որ դուռն կատարես պարտքը:

ԱՆՀԻՄՆ ՏՐՏՈՒՆԶՆԵՐ

Գրեց՝ Ս. ՄՆԱՐԵԱՆ

Ամերիկահայ գաղութի մէջ տարածուած են տրտուկներն ալ մասին թէ՛ Սորհրդային Հայաստանի Կառավարութիւնը երկրի զոնները յայնորէն չի բանում եկուորների առջեւ:

Այս տրտուկները երեւութապէս արդարացիութեան որոշ չեղած տնին իրենց մէջ: Երբ, սակայն, նայում ենք ինքրին ո՛չ թէ ըզգացական մի արամադրութեամբ, այլ «պետական բաւականութեան թեւադրանքներով», այն ժամանակ այդ տրտուկները աւելի քան անհիմն են դառնում:

«Հայաստանը», — այսպէս է դատում զգաւականութեան ենթակայ եւ պետական ըմբռնողութեան շարանիչը չիւղացրած գաղութահայրը, — «ազատագրուած է: Ազատագրուած հայրենիքը պատկանում է նրանց, բոլորին, որոնք հայ անունն են կրում: Ուրեմն՝ ո՛չ մի արգելք չի կարող արգարացի լինել Հայաստան գտնալ կամեցողների առջեւ»:

Վերլուծենք մի փոքր սոսրեայ գաղութական այս բնութագրացած ձեւը:

«Հայաստանը ազատագրուած է», այս: Բայց նախ պէտք է միանգամ բնդ միշտ իւրացնել այն կոչա իրողութիւնը, որ ազատագրուած Հայաստանը չունի ներկայիս այն բնդարձակութիւնը, որ կարողանար առանց այլեւայլի ներս առնել այն բոլոր տարրերին, որոնք ուզում են այնտեղ ապրել:

Յետոյ Հայաստանը չի ներկայացնում, եւ տարիների տեւածութիւններից ետքը չի կարող ներկայացնել անտեսաւարդ խնարհական այն մակարդակը, որ ի վիճակի լինէր աւելնել եկուորի ապահովել մարդավայել մի ապրուստ, ինքնաբաւ մի աշխատանք:

Ապա՝ ներքին գաղթականութեան, — «փախստականների» — խնդիրը մօտաւոր մի յուծում ստացած լինելով, տակաւին ամբողջական եւ ապուիչ յուծման չէ արժանացած:

Չորրորդ՝ Հայաստանի բնակչութեան բրնական աճումը ստիպում է Հայ Կառավարութեան խիստ զգուշատը լինել ներդադրի վերաբերմամբ:

Հինգերորդ՝ գաղութահայ հասարակութեան մէջ գեո կան այնպիսի տարրեր, որոնց

Ս. ՄՆԱՐ

մուտքը Հայաստան չի կարող բաղձայի լինել քաղաքական եւ այլ տեսակէտներից:

Մենք գիտմամբ «բաղաբական» խնդիրը վեջին կարգի վրայ ենք դնում, զբաղում իսկ նչեկ կամենալով, որ այլեւս դա կարեւոր նըշանակութիւն չունի: Այսօր Սորհրդային Միութիւնը եւ այդ Միութեան մէջ կազկացուցիւնը անդամը՝ Ս. Հայաստանը, այնքան հաստատուն են բաղաբական տեսակէտից, որ նայն իսկ սովենայետին նպատակներով Հայաստան մըտնող տարրերը չեն կարող յուրջ փտանդ ներկայացնել:

Սակայն «վրացական ապստամբութիւնը» ցոյց է տուել, որ ինչքան էլ անարժէք այդ պիտի խոտվարարների գոյութիւնը երկրում՝ քաղաքական տեսակէտից, բայց եւ այնպէս որոնք կարող են իրենց չմտածուած եւ անմիաբայելիով բնակչութեան խաղաղ եւ ստեղծարար կեանքը վրդովել ու զոհերի պատճառ գտնալ:

Զրուչութիւնը այդպիսի գէպերում դատում է պետական բանականութեան անհրա-

մեղա մի պահանջ, եւ Սոր. Հայաստանի Կառավարութիւնը ցուցադրել է ու շարունակում է ցուցադրել բարեբախտաբար այդ չըջահայեաց վերաբերումը:

* * *

Ընդունենք մի վայրկեան նաեւ, որ «ազատագրուած հայրենիքը պատկանում է նրանց բոլորին, որոնք հայ անունն են կրում»:

Բայց միթէ՞ այդ «պատկանելը» անպատճառ ներսով պիտի արտայայտուի, որ Հայաստանից երկար, նայն իսկ տասնեակ տարիներ դուրս մնացած անձինք մի-երկու տարուայ բնթացում, զանդուածային կերպով ներս խուսեն երկիր: Միթէ՞ այդչափ անհաշիւ մի յարձակումով է, որ գաղութահայ հասարակութիւնը իր սէրը պիտի ցուցահանի Հայաստանի հանդէպ:

Մեր Կառավարութեան պատասխանատուներ կաղաղուցի ճնեղից շատերը, զանազան աւիթներով չեղած են շարունակ, որ Հայաստանի մէջ տեղ պիտի լինի՝ այն բոլոր հայ աշխատուորների համար, որոնք ուզում են վերադառնալ, ապրել եւ աշխատել այնտեղ: Նորանք ո՛չ միայն չեն բաւականացել այդպիսի յայտարարութիւններով, այլ եւ յարատեւ աշխատանքով եւ հաստատուն ծրագիրներով ճիւղեր են թափել Հայաստանը մի այնպիսի վիճակի հասցնելու, որ նա իր փոքրիկ տարածութեամբն անդամ կարողանար բոլոր հայերին ներս առնել, նրանց մարդավայել մի ապրուստ ապահովել:

Ուրեմն, այն վրաւորքը, որի մասին արանջալից չեղտով խօսում են գաղութահայերը, անտրտունջ կերպով տրուած է նրանց՝ Հայաստանի Կառավարութեան կողմից:

Նշանակում է, որ այստեղ հարցը ինչ որ մի բարոյական իրաւասութեան հարց չէ, այլ մի գործնական իրաւանացումն հարց: Իսկ մի գործնական այդ իրաւանացումը պահանջում է ժամանակ, չըջահայեցողութիւն, սիտէմ եւ հետզհետականութիւն:

Այս կէտը, զժրախտաբար դժուարութեամբ են իւրացնում զգաւականութեան ենթակայ գաղութահայերը: Եւ սակայն շատ անհրաժեշտ է, որ դա իր արժանի հակացողութիւնը գտնի:

Պէտք է չմոռնալ, որ Ս. Հայաստանի վարիչները, որպէս իրենց պետական եւ սո-

ցիալական պարտականութիւնները լաւ կերպով բմբնող մարդիկ, իրենց ուշադրութեան զլխաւոր կենդրոնն են դարձրած ներկայիս Հայաստանի մէջ ապրող բնակչութեան վիճակը: «Գլխաւոր կենդրոնը», բայց ո՛չ միակը: Դա նշանակում է, որ Հայաստանի վարիչները նայն կամենում են Հայաստանի մէջ դանուող ժողովրդի վիճակը բարելաւել, նրան տալ կուլուարական եւ տեխնիքական բարիքների այն նուազագոյնը, որ անհրաժեշտ է վարդաւիթայել ապրուստ առնեցող քաղաքացու համար:

Այդ սկզբնական մտահոգութիւնից դուրս, եւ միայն զբաղից յետոյ է, որ Ս. Հայաստանի Կառավարութիւնը ուզում է տալ կարելիութիւն գաղթականութեան, արամադրել նրան ժամանակ, եռանդ, մարդ:

Ամեն մի ստաղարկ, որ եղած է եւ լինում է գաղութներից եւ Հայաստանի ժողովրդի գոյավիճակը կամ բաղձրացնելու եւ կամ առնուազն չվատթարացնելու բնթթ տնի, ընդունուել է Հայաստանի Կառավարութեան կողմից զրկարաց կերպով: Նայն իսկ նիւթական եւ այլ գոհողութիւնների գնով նա ջանադիր է եղած գաղութահայերի ներգաղթային բաղձանքներին գոհացում տալու, պայմանով որ գա չգնուի երկրի բնակչութեան վիճակի վատթարացումով:

Եթէ գաղութահայը իր շահին նայի լայն հայեացքով, ո՛չ զգացական արամադրութեամբ, ո՛չ բողէական, վաղանցուկ զրդումնիւմ, ո՛չ բողէական, վաղանցուկ զրդումնիւմ, այն ժամանակ նա պիտի տեսնի, որ Սոր. Հայաստանի ներկայ քաղաքականութեամբ իր տեսլան շահն է, որ պաշտպանում է:

Որպէս զի Հայաստանի Կառավարութիւնը կարողանայ գաղութային հայերի բաղձանքներին լայնօրէն բնդառաջել, նրանց ներս առնել՝ կարելույն չափ մեծ թւով, նա պէտք է ներկայիս խուսափի երկիրը մի բնդարձակ հիւանդանոցի, անդործների մի դաշտի, ծերունիների մի ապստամբարանի վերածելուց: Եթէ նա անխտրական կերպով, առանց վերստաշումի եւ շարաւորման երկրի զոնները լայն բանար բոլորի առջեւ, զբաւ հետեւանքը շատ աննախանձելի պիտի լինէր ո՛չ միայն այնտեղ ապրողների վրայ, այլ եւ ներս մանողների:

Ս. Հայաստանի Կառավարութիւնը ի վիճակի կ'լինի մօտիկ ստրագայում լայնօրէն բն-

դառաջելու դադարեցանք երկրորդ օրը տուժանքին, եթե վերջիններս օգնութեան հասնին նրան՝ խուսափելով հիւանդներին, ծերերին, աշխատանքի անընդունակներին, արհեստների պատրաստութիւնից զուրկներին, նրաթական միջոցներ չունեցողներին Հայաստան ուղարկելուց: Գէթ ներկայիս պիտի խուսափել դրանից:

Նոր հիւանդներ չէ, որ պիտի ուղարկել Հայաստան, այլ հիւանդանոցների պիտի չիւնան աշտեղ, եղած հիւանդները բուժելու համար: Նոր ծերեր չէ, որ պիտի ուղարկուին, որոնք կուզեն երթալ եւ «Հայրենիքի մէջ մեռնել», այլ պիտի ջանայ աշտեղ պայմաններ ստեղծել, որ եղած ծերերը կարողանան ապրել: Աշխատելու ուժից եւ կորույցից զուրկ անձանց չէ, որ պիտի ճամբել, այլ աշխոյժ, կայտառ, դիմացկուն, վարպետ մարդկանց:

Սա մի նեղ, սոսկ պետական տեսակէտ չէ, այլ նաեւ մի տեսակէտ, որով միայն կարելի կ'լինի ստեղծել մօտիկ ապագային հնարաւորութիւններ՝ որպէս զի ծերերը, հիւանդները, պակաս առողջները եւս կարողանան գնալ եւ տեղաւորուել Հայաստանում:

Հայաստանը ներկայիս վերականգնումի, վերատեսչումի ճամբայի վրայ է: Մեր ժողովրդի ապագայ երջանկութեան համար հիմնաքարերն են որ դրուած են. որքան աւելի առողջ դեմքի վրայ դրուին դրանք, որքան աւելի հաստատուն լինեն այդ հիմնաքարերը, այնքան աւելի շատ ծանրութիւն կարող են առնել իրենց վրայ, այնքան աւելի շատ մարդիկ կարող են կենալ նրանց վրայ, այնքան աւելի գոհացուցիչ ապրուստ կարելի կ'լինի ապահովել երկու սերնդին:

Ինչպէս կարելի է արդարացի համարել այն յայտարարութիւնը թէ՛ «ոչ մի արգելք չի կարող արդարացի լինել Հայաստան դառնալ կամեցողների առջեւ»:

Պէ՛տք է, որքան, Հայաստանը կրկին բոսորի վերածել: Արգարացի՞ է, որքան, անընդունակութիւնը քաղաքական յիմարութիւններին դէմ: Արգարացի՞ է երկիրը մատնել չուարումի, անդործութեան, կեանքը սղացունել, ապրուստը զփութարացնել, տրտունջները բազմապատկել:

Բարեբախտաբար թ. Հայաստանի Կառավարութիւնը մի այնպիսի խնայողութեամբ եւ ար-

դար սկզբունք է կիրարկել ներգաղթի վերաբերմամբ, որ իր պարզութեամբ եւ լայնութեամբ կարող էր գոհացում տալ նրանց բոլորին, որոնք զոգացական մի զանգուածի չի մտածուած եւ չի հիմնաւորուած բաղձանքները նեղ հաշիւների համար չահագործելու ջանադրութիւնը չունին:

Այդ սկզբունքն է՝ «նեքս բնդունիլ այնչափ, որչափ պէտք է երկրի բնկերա-տնտեսական կեանքի բնականոն զարգացումն համար. Այնպիսիներին, որոնք ներկայիս չեն կարող խանգարել այդ զարգացումը»:

Ընչաւ այս բառերով չէ ձեւակերպուած մեր Կառավարութեան ներգաղթի օրէնքը: Բայց այս առողջ եւ մտածուած գիծն է, որ մենք նկատում ենք ամենուրեք: Եթէ զաղուելահայր իր տեղական շահին նայէր ոչ միայն իր հայրենիքի պահանջից մղուած, այլ եւ վաղուան կարելիութիւնների տեսակէտից, ուժ պիտի տար այս սկզբունքին եւ ոչ թէ տրտնջար նրա դէմ: Այդ տրտունջները ոչ միայն զոգացական հիմք ունին, այլ եւ նեղ-հոսական են:

* * *

Կայ տակաւին մի ուրիշ, կարեւոր կէտ, որի վրայ մասնաւորապէս ենք վերել:

Դա Հայաստանի բնակչութեան բնական աճման խնդիրն է:

Եթէ մենք յիշօրէն հաշուի առնենք այդ կէտը, աւելի եւս ցցուն կերպով երեւան կգայ թ. Հայաստանի Կառավարութեան վարքագծի իրաւացիութիւնը եւ գաղութահայերի աւելումների աճող անիրաւացիութիւնը:

Թ. Հայաստանի մէջ եղած ծնունդների եւ մահացման վիճակահանութիւնը ցոյց է տալիս, որ մեր Կառավարութիւնը դրսի գաղթականութեան խնդրի շարք, թերեւս նրանից աւելի մեծ մի խնդիր էլ ունի ներսում:

Հարցը այստեղ վերաբերում է այն 45 հազար մանուկ «գաղթականներին», որոնք շարք տարի ծնուած են երկրի մէջ, որոնք դայիս են «անյայտութիւնից» եւ իրենց իրաւունքն են պահանջում արեւմտի տակ, աւելի զօրաւոր կերպով ու համոզիչ չեղումով, քան որեւէ «զրեցի» կարող է առնել:

Աւելի քան պերճաբան են թուերը այդ ուղղութեամբ:

«Խորհրդային Հայաստան»-ի մէջ լոյս տեսած վիճակագրական մի եռլեկագրութեան համեմատ, 1924 թ. ընթացքում Հայաստանում եղած է մօտ 42,000 ծնունդ, աղայ եւ աղջիկ, նկատի ունենալով Հայաստանի բնակչութեան թիւը, ամեն հազար բնակչին ընկնում է 42—43 ծնունդ: Ուրեմն՝ 4,25 տոկոս:

Նկատի ունենալով մնացած երկրների վիճակագրութիւնները, (դարձեալ «Խ. Հայաստան» համեմատ), միայն Եւրոպական Ռուսաստանն է, որ պատերազմից առաջ իր ծնունդներով գերազանցել է թ. Հայաստանի ծնունդները՝ թուական կերպով: 1906—1908 թ. ջրջանին Եւրոպ. Ռուսաստանում ամեն հազար հոգուն եղած է 45.4 ծնունդ, այսինքն՝ 4.54 տոկոս: Նոյն ջրջանին խոշոր ծնունդներ ունեցող երկրներից Աւստրիան ունեցել է միայն 34.1 ծնունդ, Իտալիան՝ 32.3, Գերմանիան՝ 32.5, Շվեյցարիան՝ 27.1, եւն.:

Նկատի ունենալով 1923 թ. Հայաստանի ծնունդների վիճակագրութիւնը, կարելի է տեսնել, որ մի յարաճուն բարձրացում է ունեցել, որ մի յարաճուն բարձրացում է ունեցել ծնունդը Հայաստանում: Շատ հաւանաբար է, որ դայիք տարիների ընթացքում Հայաստանի ծնունդները գերազանցեն նաեւ Եւրոպական Ռուսաստանի նախապատերազմական բարձրացման թիւերը:

Մահացութեան աղեւտակները նոյնքան պերճաբան են: 1924 թուականին, Հայաստանում ամեն հազար բնակչի վրայ եղած է 17.1 մահացման դէպք: Եւրոպ. Ռուսաստանում, մահացման դէպք: Եւրոպ. Ռուսաստանում՝ 30.0 դէպք, Հունգարիայում՝ 25.9, Աւստրիայում՝ 23.9, Գերմանիայում՝ 20.3, Ֆրանսիայում՝ 19.6: Մահացութիւնը Հայաստանից աւելի ցած է եղած Բելիւնի Հայաստանից աւելի ցած է եղած Բելիւնի Հայաստանից (16.9), Անգլիայում, Շվեդիայում (15.2), եւայն:

1924 թուին Հայաստանում եղած ծնունդների թուից հանելով մահացութեան թիւը, ստանում ենք բնակչութեան բնական աճումը՝ 25,000 հոգուց աւելի:

Ինչ ունի տակաւ տրտնջացող գաղութահայր այս նորածին 25 հազար «գաղթականներ» մասին: Սա մի խնդիր է, որի մասին զոգացական գաղութահայր գուցէ եւ դրուր չարձկելու տրամադրութիւն չունի, բայց որի հանդէպ մեր մանուկանամ երկրի իշխանու-

թիւնը չի կարող անտարբեր դանդաղել: Մի խնդիր, որ ոչ միայն եղանակաւորի պէտք ունի, որ ոչ միայն բնականորէն աճումը, ոչ միայն բնականորէն յոյսեր է ներշնչում գաղթի գաղացման համար, այլ եւ պետական մարդկանց առջեւ է հանում մի շարք լուրջ պրոբլէմներ:

Կայ ծննդամայրերի հոգատարութեան հարցը. կայ ծնունդների խնամքը, դաստիարակութիւնը, կրթութիւնը, տեղաւորումը, եւայն: Դրանքն է մոռացութեան տալ այդ մանուկ «գաղթականներին» բազմահազարանոց բանակը, որ Նոր Հայաստանի իսկական ապագան է ներկայացնում եւ ուղարկութիւնը յատկ դէպքի դուրս:

Ամեն մի գաղթական, որ երկիր է մտնում մինչեւ այդ 45 հազար մնացած «գաղթականների» խնդրի աճող շահան եւ բաւարարում լուծումը, այդ փոքրիկների հաշուին է մտնում: Դրա հակառակ, ամեն մի լուրջ փորձ՝ այդ մանուկ «գաղթականներին» վիճակը հաստատուն, գոհացուցիչ դարձնելու, կ'ընկալեն նաեւ դրսից եկող գաղթականների մուտքը:

Երկիր մեկնելով մի սոսկական իրաւունք չէ, որ Հայ Կառավարութիւնը պիտի տալ գաղթականներին: Աւելի շուտ դա մի կարելիութիւն է, որ գաղութահայերը կարող են ստեղծել իրենց համար՝ լայնօրէն օգնութեան հասնելով մեր Կառավարութեան եւ երկրի մեր ժողովրդին:

Առիթները պակաս չեն: Եւ առիթներից բաւարարել այսօր հրապարակի վրայ է:

Ամերիկայում հանգանակուած գրաւոր լրագրող երկրում մի մեծ հիւանդանոց-մայրաւոց՝ ծննդական մայրերին եւ ծնուած փոքրիկներին խնամելու համար մի այնպիսի ժամանակ, երբ նրանք ամենից աւելի պէտք ունեն խնամքի:

Ահա՛ առիթը, պարզ եւ անպատճառ կերպով հրապարակի վրայ:

Անչուշտ, մէկ հատիկ մայրանոցով, երկրի որեւէ մի անկիւնում հաստատուած, չի լուծուած ամբողջ խնդիրը: Բայց մի հատ մեծ, գիտութեան բոլոր տուեալներով զինուած մայրանոցի հաստատումը մի լաւ սկզբնաւորութիւն է փոքրիկ Հայաստանի համար:

Երեւոյում ամէս է, ինչ այդ հիւանդանոց-մայրանոցի համար հանգանակութիւնը բաց-

ուած է: Այդչափ ժամանակ անցնելուց յետոյ, այսօր էլ դեռ հարկադրութեան մէջ ենք ըզգում մեզ՝ խօսելու այդ մասին եւ կոչ անելու գաղութահայի առատաձեռնութեան:

Արդեօք ժամանակը չէ՞ որ վերջ գտնեն անհիմն եւ անպտուղ տրոտնջները եւ դրական, ստեղծագործ, անչուկ գործը սկզբնաւորուի:

Չորս-հինգ տարի անցնելուց յետոյ ժամանակը չէ՞, որ մեր զաղութահայ հասարակութիւնը Ամերիկայում վերջ տայ իր գեղեցիկ բաղձանքներին, եւ այդ բաղձանքները իրականացնելու համար անհրաժեշտ գործերին ձեռնարկի:

Ժամանակը չէ՞ որ զաղութահայ հասարակութիւնը ըմբռնի թէ՛ ինքը իրաւունք չունի Հայաստանի ներկայ կառավարութեան գէմ տրոնջալու, երբ վերջինս զգուշութեամբ է ներս առնում զաղթականներին. այլ որ ինքը պարտականութիւն ունի միայն գործելու, երկրին օգնութեան հասնելու, որպէս զի 45 հազար մանուկ «զաղթականներ» տրոտնջները Արարատից մինչեւ Աղյանտեանը չհասնին:

Ժամանակը չէ՞, վերջապէս, իւրացնելու այն սոսկական իրողութիւնը թէ՛ հիւանդանոց-մայրանոցներ եւ նման հաստատութիւններ հիմնելով Հայաստանի մէջ, զաղութահայր ո՛չ միայն իր սեպուհ պարտականութիւնն է կատարում, այլ եւ ամենապատուաւոր կերպով իրաւունքներ նուաճում իր համար:

Հայ կառավարութիւնը պատրաստակամ եղել է եւ է՝ ներս առնելու համար այն բոլոր հայերին, որոնք ցրուած են աշխարհի չորս կողմերում եւ ուզում են ագնիւ աշխատանքով իրենց մի մարդավայել սպրուստ ապահովել Հայաստանում:

Երկրի մեր ժրջան եւ հիւրասէր ժողովուրդը մշտապէս զրկարաց ընդունել է եւ զարձակ կ'ընդունի այն բոլոր հայերին, որոնք ուզում են գնալ Հայաստան, իրենց քանակագործ աշխատանքով ապրեցնել իրենց եւ չէնցնել երկիրը:

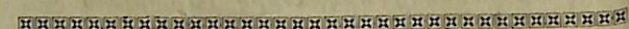
Արդեօք պատրաստ է զաղութահայր իր բաւարարն անելու, որպէս զի դրանք կարելի գտնանաւ Արդեօք պատրաստ է նիւթական ամենալաւ պայմանների մէջ գտնուող Ամերիկա-

հայր այն նուազագոյն գոհողութեան, որ պիտի դիւրացնէր այդ բաղձանքների իրականացումը:

Հիւանդանոց-Մայրանոցի ֆէմբէյնը մի փոքրիկ քննութիւն է՝ այս հարցումների տեսակէտից:

Ամերիկահայը կարող է շատ պատուով դուրս գալ այդ քննութիւնից, եթէ կամենայ: Պէտք է միայն վերջ տալ տրոտնջներին եւ դրական, ստեղծագործ աշխատանքի ձեռնարկել:

Չմոռանա՛լ, դրաի զաղթականներից առաջ կան 45 հազար մանուկ «զաղթականներ» ներսում: Նրանց ճակատագրով որոշում է նաեւ դրաի զաղթականների ճակատագիրը:

Մենք արդար գայրոյթով մը կը դատապարտենք հեղինակները ջարդերու ու տեղահանութեանց, որոնք հարիւր հազարաւոր քանկագին կեանքներ խլեցին ու մոխիրի վրայ նստեցուցին Թուրքիոյ Հայութիւնը:

Մենք չենք տեսներ սակայն թէ մեր անհոգութիւնն ու անտարբերութիւնը, տարրական խնամքէ զուրկ նորածններու ու անոնց մայրերուն հանդէպ, իր հետեւանքներով նուազ աղէտալի չէ քան ջարդերն ու տեղահանութիւնները:

Խորհեցէք թէ ամէն տարի հազարաւոր մանուկներ կը մեռնին, որոնք ֆէիկ մը հոգածութեամբ պիտի ապրէին եւ ո՞վ գիտէ թէ քանիներ անոնց մէջ իրենց հանգարով, իրենց տաղանդով ու ձիրքերով ազգին ոյժն ու փառք պիտի ըլլային:

Հիւանդանոց Մայրանոցը մահէն պիտի փրկէ զանոնք ու ապրեցնէ Ազգին համար: Բե՛րք ու բաժին աջակցութիւնդ անոր շինութեան:

ԱՄԵՐԻԿԱՆՑ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԶԵՆԱՐԿԸ

(Խմբ. «Պայքար»-ի, Դեկտ. 18, 1924)

Ամերիկայի Հայ Կարմիր Խաչի Պետական Հատուածը շատ գեղեցիկ առաջադրութեամբ մը հրապարակ կ'իջնէ: Հայաստանի մէջ պիտի հիմնէ ՀԻԻԱՆԴԱՆՈՅ-ՄԱՅՐԱՆՈՅ մը:

Արդէն իսկ կազմուած է Կեդր. Հանգանակիչ Յանձնախումբ մը, որուն ատենապետութիւնը ստանձնած է Տիար Արշակ Գարակչօղլեան եւ անդամութիւնը ընդունած են Երկսեռ պատուական ու հայրենասէր ազգայիններ, որոնց անուններն ինքնին դրաւական մըն են ձեռնարկին յաջողութեան համար:

Ահաւասիկ դործ մը, որ շուտով պէտք է իր զուրկ եղնէ եւ որուն աջակցիլ ամէն Հայու աւագ պարտականութիւնն է մեր զաղութին մէջ:

Հայ ազգը բաղձածին ժողովուրդ մըն է: 1924-ի առաջին ութը ամիսներուն, պաշտօնական վիճակագրութեանց համաձայն, Հայաստանի մէջ ծնունդներու թիւը եղած է 53,000. Մանի մէջ ծնունդներու թիւը եղած է 53,000-ի կամ 80,000-ի, մահերու թիւն ալ սա- 75,000-ի կամ 80,000-ի, մահերու թիւն ալ սա- 17,000, միեւնոյն ութը ամիսն անցան չէ, որ տարւոյն վերջը կրնայ հասնիլ 400,000-ի: Մահերու մէջ անշուշտ մեծ թիւ մը կը ներկայացնեն մանուկները, ինչպէս կ'ըլլայ իրենց լեւան շատ մը երկիրներու մէջ, եւ տարբեր զլիաւոր պատճառը նորածններու խնամքին մէջ առաջին օրերուն գործուած թերութիւններն են եւ կամ խնամքի խոցաւ բացակայութիւնը, որով մանուկը կը իրաւի վաղահաս եւ կամ իր ամբողջ կեանքին մէջ կը մնայ վատոյթ, ու ցուապար, ինչ որ աւելի պղտիկ չափ մը չէ: Փոքր թիւ մը չեն կազմեր նաեւ ծննդաբերութեան հետեւանքով մեռնող կամ ծննդաբերութեան հետեւանքով մահացող մայրերը, դարձեալ տըղիաութեան, ինչամբի ու գիտական մաքրութեան պակասին պատճառաւ:

Այս մահերը, գթախառութիւնները, բնական ու ճակատագրական չեն, անոնք կրնան ար-

գիւրիլ եւ շատ մեծ չափերով: Քաղաքակիրթ Երկիրներու մէջ արգէն իսկ այս խնդիրը մեծ ուշադրութեան առարկայ եղած եւ պատշաճ ու մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած են ոչ միայն մանուկներու մահը արգիւրելու, այլ նաեւ առողջ ու ապահով ծննդաբերութեան համար պայմաններ ստեղծելու եւ հոգ տանելու որ ապէս ունենայ միշտ առողջ մանուկներ, ինչ որ առողջ ու հզօր սերունդ կը նշանակէ, եւ առողջ մայրեր, որպէս զի նոր դուսկներ պարգեւեն ազգին: Վիճակագրութիւններ հրաշալի իրողութիւններ ի վեր կը հանեն առ տեսակէտով: Այսօր շատ երկիրներու մէջ մահերու թիւը կէս առ կէս պակսած է արգիւրելով մանուկներու մահը, իսկ ծննդաբերութեան առթիւ պատահած մահը, այնքան հազուադէպ է, որ հաշուի չառնուիր:

Մայրանոցները առաջին տեղը կը դրաւեն այս նպատակաւ եղած ձեռնարկներու ու հաստատութեանց մէջ: Անոնց շնորհիւ անկարող կամ համեստ կարողութեան տէր մայրեր ծննդաբերութեան ջրջանին ձրի կամ փոքր ծախքով մը կրնան յիտի վայելել այն խնամքը, զոր ունեւորներ մեծ ծախքերով իսկ չեն կրնար ունեւալ իրենց տուններուն մէջ: Անոնց շնորհիւ նաեւ նորածնները առաջին մէկ երկու շաբթուան միջոցին առարկայ կ'ըլլան փորձառու դայակներու հոգածութեան եւ մայրեր ալ օգտակար օրեկեկութիւններ կ'ստանան ու կը սորվին թէ ինչպէս կրնան կանոնաւոր կերպով դիւցնել ու մեծցնել զանոնք: Ահաւասիկ բարեքներ, զորս անկարելի է փոխարինել՝ ունէ կերպով, քանի որ անոնք կը կազմեն ազգի մը առողջութեան եւ հետեւաբար նաեւ աճելու ու արտադրելու կարողութեան, զօրութեան ու բարօրութեան հիմերը:

Ուրեմն հարկ կ'ոյ ըսելու թէ Հայաստանի մէջ Հիւանդանոց-Մայրանոց հիմնելու նպատակաւ եղած ձեռնարկ մը, ո՛րքան արժանի է գնահատուի ու քաջալերութեան: Մենք կը շնորհատենք Հայ Կարմիր Խաչը որ այսքան նրապատկաշարմար ու ազգաշէն ընտրութիւն մը բրած է: Ամերիկայի Հայ զաղութին կը մնայ

մի եւ ինքնագործողութեան գնով կատարելու մեր պարտքը:

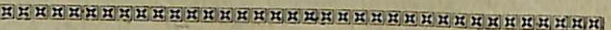
Ամերիկահայ կեանքի մէջ քանի մը տարիներէ ասդին գոյութիւն ունեցող եւ իր եռանդուն գործունէութեամբ եւ մատուցած ու տակաւին մատուցանելիք ծառայութիւններով ծանօթ Հայ Պետական Կարմիր թաշի Ամերիկայի Կեդրոնական Վարչութիւնը՝ Հայաստանի մէջ հիւանդանոց-մայրանոցի մը շինութեան համար փերջերս հանգանակութեան նախաձեռնած է. Պետական Հատուած Կարմիր թաշի այս գովելի եւ միանգամայն գնահատելի դադարաւոր ու ձեռնարկը կուգայ մեծ պակաս մը լրացնել եւ հսկայ կարիքի եւ անհրաժեշտութեան մը բաւարարութիւն տալ:

Հայաստանի հիւանդանոց-մայրանոցի շինութեան կեդրոնական յանձնախումբը իր մասնախումբերով եւ Կարմիր թաշի մասնաձեւերը իրենց ամբողջ կորովով, այդ ուղղութեամբ արդէն գործի լծուած են. աւելորդ կը նկատենք չեղանէլ ձեռնարկին բազմակողմանի օգուտներն ու կենտական նշանակութիւնը. հանգանակութիւնը բացուած է արդէն. կ'արժէ եւ պէտք է որ անխիղ համագործակցին բնոյթ ստանայ: Անոր արագ արդիւնաւորութիւնը կախուած է գաղութահայութեան պարտականութեան դիտակցութենէն եւ գոհարեցութեան աստիճանաչափէն. մենք վստահ ենք թէ՛ ամերիկահայութիւնը՝ քաղաքական ու կրօնական ինչ հաւատամբ ալ ունեցած ըլլայ, պիտի փութայ իր նիւթական ու բարոյական անփերայաճ աշակցութիւնը նուիրել այս յոյժ կարեւոր եւ վեհ ձեռնարկի եւ նպատակի յաջողութեան համար:

Մենք աստիճան մը չենք մեղադրեր ամերիկահայ գաղութի՝ բոլոր ձեռնարկներու հանդէպ այս փերջերս ցոյց տուած անտարբերութիւնը, երբ նկատի կ'ունենանք իր կրած դառն յուսախաբութիւնն ու հիասթափութիւնը, անոր բղղացող միտքներուն խոսեցան, բաակը պարպեցին՝ ի հաշիւ Գանայեան կարասիներու. հաղորատոր տարրերու հանգանակութիւններ փառակ խորովակներու մէջ հալեցան, կորսուեցան՝ զեռ նպատակին չհասած, սակայն այսօր Հայաստանի հիւանդներն ու անկար մայրերը՝ պետական ասողով եւ զօրաւոր խորովակներու միջոցաւ կը խօսին բոլորիս օրաին հետ միասին մրտաբին ու դատողութեան. պետական վեհակոչու-

թեամբ կատարուած այս հանգանակութեան մասնակցել կը նշանակէ մէկ գրպանէ հանել եւ միւս գրպանը դնել՝ ստոյգ ծառայութիւն մը մատուցած ըլլալու գոհունակութեամբ:

Հիւանդանոց-մայրանոցի հանգանակութեան կողմէ Կարմիր թաշի միջոցաւ Կարմիր Հայաստանէն մեկը կը հասնի. արձագանք տանք անոր, բերելով մեր մասնակցութեան բաժինը՝ վերաշինութեան գործունէութենէն մէկ կենտական ձեռնարկի յաջողութեան:

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԷԿ ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

(Նոր Օր Խմբ. Օգոստոս 5, 1924)

Հիւանդանոց-Մայրանոց՝ Հայաստանի մէջ: Ահաւասիկ ուրիշ մէկ ձեռնարկը Ամերիկայի Հայ Կարմիր թաշին որ մեր պետական Կարմիր թաշի իրեն կարեւոր մէկ մասնաձեւերը՝ լծուած է գերազանցօրէն ազգօգուտ ծառայութեան:

Հայ Կարմիր թաշը իր Գ. Պատգամաւորական Ժողովը գումարեց անցեալ ամսուան ըսկիդները եւ իր ընդգրկած նոր ուղեգրով եւ աշխատելու եռանդով՝ նոր թուական մը բացաւ ազգանուէր գործունէութեան:

Հիւանդանոց-Մայրանոցի մը հաստատութիւնը՝ խիստ օգտակար ձեռնարկ մըն է, եւ պատիւ կը բերէ Ամերիկայի Հայ գաղութին, որուն ազնիւ տիկիները ծրագրած ու գործադրութեան ձեռնարկած են նոր հիւանդանոց-մայրանոցով մըն ալ օգնելու երկրի ընդհանուր վերաշինութեան մեծ գործին:

Նիւ Եորքի մէջ առաջնորդ աղբայրներու մասնակցութեամբ՝ Հայ Կարմիր թաշի այս Հիւանդանոց-Մայրանոցին ի նպաստ եղաւ հաւաքով մը, ուր կարեւոր թիւով ներկաներ մեծապէս քաջաբերական՝ իրենց եւ դադութիւն օժանդակութիւնը խոստացան:

Հայ Կարմիր թաշի ատենապետուհին, Տօբ. Լուսի Կիւլզեան, որ իրր մտաւորական եւ առաջնորդող կին յոյժ պատուարեւ է մեր իզական սեռին ու ազգին համար հաւատարմապէս, իր հետ ունենալով նաեւ մօտիկ եւ հեռուոր

վայրերու մէջ՝ կորովով եւ հայրենասիրութեամբ օժտուած կիներ, վստահ ենք թէ այս հիւանդանոց-մայրանոցէն յետոյ Հայ Կարմիր թաշը իր թեւերուն տակ պիտի համախմբէ ցեղին ամէնէն խորունկ առաքինութիւններն ու զանոնք իրաւործել կըցող քաջարի Հայուհիներ որոնք, ինչպէս անցեալին, նմանապէս եւ ասկէ յետոյ շարունակեն ջանքն ու աշխատանքը Հայաստանի եւ անոր զաւակներուն արցունքը ժրպիտի՝ եւ մահը յարութեան փոխակերպելու համար:

Քալիֆորնիոյ Հայ կիներն ու օրիորդը անհրաժեշտ է որ լծուին Հայ Կարմիր թաշի ծառայութեան, այս չըջանալի համակրութիւնն ու օժանդակութիւնը հասցնեն ըլլալիք նորանոր ձեռնարկներուն:

Հայաստան կը վերածնի: Մեր Պետական Կարմիր թաշին Ամերիկայի թեւը մեծ սրբաշունչ կանուցիւններ կը տանի: Օգնելէք անոր՝ թաշի թեւերուն տակ համախմբուած:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

(Նոր Շախլ թիւ 5, Դեկտ. 15, 1924)

Հայաստանի Կարմիր թաշի Հատուած Ամերիկահայ Կարմիր թաշի Կեդրոնական Վարչութիւնը կարեւոր ձեռնարկ մը սկսած է այս երկրին մէջ՝ Հայաստանի համար: Այդ ձեռնարկը պէտք է արժանանայ հասարակական բոլոր խաւերու, բոլոր կազմակերպութիւններու եւ անհատներու բուն քաջաբերական:

Ամերիկահայ Կարմիր թաշը լաւօրէն ծանօթանալով երկրի այն կարեւորներուն հետ, որոնք անմիջականօրէն կը շօշափեն իր գործունէութեան սահմանները, որոշած է Հայաստանի մէջ կառուցանել մայրանոց մը, բժշկական ձրի խորհրդատուութեամբ միասին: Այդ ուղղութեամբ թեւադրութիւններ եղած եւ ցուցմունքներ տրուած են արդէն Հայաստանի Կեդրոնէն, իսկ տեղիս Կարմիր թաշի Կեդրոնական Վարչութիւնն ալ այդ նպատակով յատուկ յանձնարարութիւնն ալ այդ նպատակով, 45,000 տոլարի քէմիքէյն մը բացած է:

Նիւ Եորքի Հայ վաճառականներէն Պրն. Արշակ Գարակէօբեան ընդունած է Հանգանակիչ Կանձախումբի ատենապետութիւնը, իսկ Պրն. Ալոտ Թիրեաքեան՝ գանձապահութիւնը: Պարագայ մը, որ նուազ չափի նպաստէ հանգանակութեան յաջողութեան:

Խօսիլ երկարօրէն այն կարեւորութեան մասին, որ ծրագրուած հիմնարկութիւնը կը ներկայացնէ, աւելորդ է: Ամէնուն յայտնի է, որ մանուկներու հոգատարութիւնը պիտի սկսուի մայրերու խնամատարութիւնէն: Ամէն ոք գիտէ, որ մանուկները իրենց ծննդեան սկզբնական շրջանին ամէնէն աւելի պէտք ունին խնամքի: Աւելի՛ն: Անոնք ծնունդէն առաջ լաւ խնամքի պէտք ունին:

Հաստատելով մայրերու եւ մայրացուներու համար ձրի բժշկական խորհրդատուութիւն, կարելիութիւն կ'ստեղծուի ծնողը մանուկներու համար լաւագոյն նախապատրաստութիւններ տեսնել՝ ծնունդէն առաջ: Հաստատելով մայրանոց, կարելի կը դարձուի, որ մանուկները իրենց կեանքի ամէնէն նորագոյն եւ իրենց սպաղայի համար ամէնէն որոշիչ նշանակութիւն ներկայացնող շրջանին լաւ խնամքի մը արժանանան: Այդ հաստատութեամբ միաժամանակ խնամքու հոգատարութիւն կը ցուցուի մայրերուն՝ ախպիսի շրջանի մը, երբ անոնք ամէնէն շատ խնամքի պէտք ունին, այն է՝ մանուկի ծնունդէն մի-երկու շաբաթ առաջ եւ մի-երկու շաբաթ փերջը:

Թէ ո՞ր կը հաստատուի այս մայրանոցը, ինչ ձեւի չէնք կը հաստատուի, ո՞րքան անկողին կը պարունակէ ան, եւայլն, — ասոնք բոլորը երկրորդական խնդիրներ են: Կը բաւէ, որ նախնական կոպիտ հաշիւ մը կատարուէր է, եւ մօտաւոր գումար մը որոշուէր: Մնացած բոլոր խնդիրները կրնան կարգադրուիլ լաւագոյն կերպով բուն երկրին մէջ: Ներկայիս ամերիկահայ հասարակութեան առջեւ առհասարակ, եւ Կարմիր թաշի առջեւ մասնաւորապէս մէկ հատիկ կարեւոր հարց կայ. այն է՝ առաջացնել 45,000 տոլար կամ աւել տեւի գումար մը, եւ ինչեան կարելի է շուտ:

Ամերիկահայ Կարմիր թաշը ինքը լաւագոյն օրինակը տուէր է՝ իր արամադրութեան տակ եղած քանի մը հազար տոլարը այդ նպատակին

յատկացնելու խոստովումով: Պէտք է որ այդ լաւ օրինակին հետեւի հասարակութիւնը:

Ամէնէն առաջ, այդ տեսակէտէն մեր սպասելիքները կ'ուղղուին դէպի այս երկրի ռեւենյուրի վաճառականները: Չէ թէ այն պատճառով, որ առանց անոնց աջակցութեան ոչինչ չըլլար, այլ որովհետեւ անոնք ի վիճակի են պահանջուած դուրսարժեքները առաջացնելու, առանց որ իրենք որեւէ դժուարութիւն զգային յատուկ այդ պատճառաւ: Նաեւ անոր համար, որ Ամերիկայի մէջ հայ ունեւոր մը չկայ, որ «ազգի», «հայրենիքի», «վերաշինութեան», «Հայաստանի ճակատագրի» եւ նման գեղեցիկ բաներու մասին չխօսի: Այդ ձեռնարկի մէջ կայ թէ՛ «ազգ», թէ՛ «հայրենիք», թէ՛ «վերաշինութիւն» եւ թէ՛ հայ ունեւորներու սիրած բոլոր մնացած բաները: Դեռ քիչ մըն ալ աւելի, — հայ նոր սերունդի ճակատագիրը, որուն հետ սերտօրէն կապուած են նման ձեռնարկները:

Սակայն հայ հարուստները զոհողութեան հրաւիրելով, մենք չենք կամենար, որ այս երկրի հայ աշխատուորութիւնը այդ պատիւը թողուր միայն հայ ունեւորներուն: Աշխատուորները չեն կրնար շատ տալ. բայց անոնք շատուորներ են: Անոնց հինգ սէնթը ունեւորներու մէկ հազար տոլարին դէմ է: Բայց ամէն մէկ ունեւորի հանգէպ ալ անոնք հազարներ են:

Ամերիկայի զոհող հայ աշխատուորները տասնեակ տարիներու ընթացքին միլիոններ տրուել են նպատակներու համար, որոնք անոնց շահերուն ճիշտ հակառակ եղած են: Երկար տարիներէ ի վեր Ամերիկահայ Կարմիր թաշի այս ձեռնարկը իրական աշխատուորներու շահերը չօգտօղ առաջին խոշոր եւ կարեւոր ձեռնարկն է եւ մենք կ'սպասենք որ հայ աշխատուորները բարձր գիտակցութեամբ մօտենան խնդրին եւ իրենց նուիրատուութիւնները տան:

Սակայն կայ յատուկ դաս մըն ալ, որ առանձին պարտականութիւններ ունի կատարելիք այս ձեռնարկին մէջ եւ ամէնէն աւելի կոչուած է հասկնալու այդպիսի ձեռնարկի մը անհրաժեշտութիւնն եւ նշանակութիւնը:

Այդ՝ բժիշկներու դասն է, որը Ամերիկայի մէջ քանի մը հարիւր հոգի կը ներկայացնէ:

Այդ դասը այս երկրի մէջ հասարակական իմաստով շատ քիչ, կամ ոչինչ գործ ցուցադրած է մինչեւ հիմա: Լաւագոյն առիթն է այժմ,

որ ան կազմակերպուած կերպով երեւան գաւոր ուղղիւններ հրապարակ բերէ: Չի՛ բաւեր, որ հայ բժիշկներէն ամէն մէկը յաճախորդէ մը առած դրամը յատկացնէ ձեռնարկին: Նաեւ պէտք չկայ որ անոնք մտածեն թէ ապագային իրենցմէ ոմանք հաստատուելիք մայրանոցի եւ դարմանատան մէջ պիտի աշխատին: Մենք կ'սպասենք, որ հայ բժիշկները իրենց մասնագիտութեան եւ կոչումի գիտակցութենէ ըրդրած սրբապաշտութեան չափով երեւան գան:

Նիւթական օգնութեան լաւագոյն ձեւը կ'ըլլար եթէ հայ բժիշկները, մէկ ամսուայ ընթացքին, ըսենք Յունիարին, իրենց յաճախորդներէն ստացած դուրսի որոշ տոկոսը յատկացնէին Կարմիր թաշի ձեռնարկին: Միաժամանակ անոնք կրնային հանգանակիչ յանձնարարութիւններ ձեռնարկէն ստանալ ստացագրերու յատուկ տետրեր, եւ յաճախորդներէն գանձելով նուիրատուութիւններ, յանձնել գանձապահին:

Բարոյական տեսակէտէ հայ բժիշկները կըրնային խոշոր գործ կատարել՝ տարբեր ուղղութեան թերթերու մէջ համապատասխան յոգուածներ տալով, հաստատուելիք հիւանդանոցին նշանակութեան մասին լախօրէն խօսելով հասարակութեան, ժողովուրդը՝ հրահրելով դէպի նուիրատուութիւն, եւ այլն:

Ի՞նչ խօսք, որ մարդկային իրենց կերպարանները տակաւի չկորսնցուցած հայ խմբագիրներու պարտականութիւնն ալ պիտի ըլլայ, այդ բոլորի հետ միասին անհրաժեշտ բոլորականորէ մղել, խրախուսել ձեռնարկը, ընդարձակ տեղ տալ ատոր համար եղած կոչերուն, յայտարարութիւններուն:

Այս ամէնը ըլլալէն ետք, մենք ունենք կասկած չունինք, որ բացուած ֆետիքէյնի 45,000 տոլարը կարելի պիտի ըլլայ հասցնել 65-70,000-ի, որով եւ հիմնուելիք հաստատութեան ընթացիկ ծախքերը ապահովուած կ'ըլլային՝ զաւելք քանի մը տարիներու ընթացքին:

Այսպիսով Ամերիկահայ Կարմիր թաշի առաջացուցած կ'ըլլար խոշոր, կարեւոր հիմնարկութիւն մը: Ամերիկահայ հասարակութիւնը կատարած կ'ըլլար իր մէկ պարտականութիւնը՝ լաւ կերպով: Հայ մայրերը անհրաժեշտ օգնութիւնը կ'ստանային եւ մեր երկրին կուտայլ առողջ մանուկներ, որոնց ուժերուն վրայ խարսխուած է Հայաստանի ճակատագիրը:

Հայաստանի մէջ «Հիւանդանոց-Մայրանոց» հիմնելու Կեդրոնական Հանգանակիչ Յանձնարարութեամբ տարւոյս Մարտ 18-ի իւր գրութեամբ կը խնդրէ կոչ ընել Ձեզ, որ սիրով ու առատաձեռնութեամբ մասնակցիք այդ ձեռնարկին:

Սիրով է, որ ընդառաջ կ'երթանք այդ խնդրին, որ խնդիր ըլլալէ աւելի՝ բարոյական իրաւունքն է անոնց, մեր խօսքն արտասանելու, մեր օգտակարութիւնը բերելու գործին. գործ մը որ այնքան մօտ է ամէնքին սրտին, մտքին ու հոգուն, քանզի կան պարտականութեանց կատարումներ, որ պատիւ են այս ժողովուրդին, որ կը ձեռարկէ անոր իրագործման:

Այսպիսի պատուոյ եւ պարտականութեան Հաստատութեան, հիմնարկութեան, պահպանութեան եւ խնամածութեան խնդիր մըն է, որ այսօր մեր երկիրը կը դնէ ամէնքիդ առաջ:

«ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ-ՄԱՅՐԱՆՈՑԻ» գաղափարը եւ անոր կեանքն ու ապահովութիւնն առաջ, մեր սեփական, ազգային ինքնապահպանութեան էական հարցերէն մէկն է:

Հիւանդութիւնները ժողովրդեան աւելի թշնամիներն են. անոնց դէմ մաքառելը՝ քաղաքակրթութեան նշան է եւ պարտք. զանոնք արմատախիլ անելը՝ քաղաքակրթ ժողովուրդը ըլլալու ապացոյց եւ անոնց արտաքուստը երկրէ մը, այդ երկրի ժողովրդի էական ապահովութիւնն է: Եւ երբ այդ հիւանդանոցին հետ անփակտի կերպով կապուած է «ՄԱՅՐԱՆՈՑԻ» մեծ ու սրբազան գաղափարը, ապա այդ նշան է, ապահովութեան կենսական այն շինիչ ոյժերուն, որ կը կոչուի երկրի մը ապագան ապահովելու, կերտող ու ստեղծագործութեան մղող մեծագոյն ոյժի, — մանուկ, մատաղ ու երիտասարդ ոյժերի խնայողութիւն: Ասոնց պահպանութիւնը ո՛չ միայն բարեսիրական է, այլ եւ ազգային պարտիք անոնց համար, որ ժողովուրդի մը կենսունակութեան ոչ միայն բարեկամներն են, այլ եւ անոր հաւատացողը:

Արդ Ձեր առաջ դրուած է այս մեծ ու սրբազան պարտականութեան իրագործման հարցը: որ միաժամանակ Ձեր գոյութեան եւ կենսունակ ոյժերի պահպանութեան հարցն է: Այլ խօսքով կեանքի արագայ փառաւոր յաղթանակի եւ կամ մօտաւոր անփառունակ պարտութեան երկրորդանքի հարցը:

Մենք չենք հաւատար, որ կայ մեր հոգեւոր գաւակներու մէջ ո՛ւնէ մէկը, որ վերջինն ընտրելու կողմնակից ըլլայ: Հետեւաբար, իրեւ Ձեր սրտին ու հոգուն մօտ խնդիր, պիտի յորդորենք Ձեզ, ամէնքդ՝ առանց բացառութեան, գալ սիրով փարիլ գաղափարին եւ գործին եւ գործնականապէս նպաստել անոր իրագործման, կերտման ու ապահովութեան հարցին:

Հիւանդանոցները՝ երկրի մը ապահովութեան լուսատու կէտերն են: Մայրանոցները՝ երկրի մը կենսունակութեան ազդեւոր եւ սրբազան վայրերը:

Եւ այդ երկուքը մի անդամէն ստեղծելու համար Ձեզմէ կը պահանջուի միմիայն \$45,000 չնչին գումար մը: Մենք յոյս ունինք ու հաւատ, որ ո՛չ միայն այդչափ, այլ կրկինն ու եռապատիկը պիտի տանք. — Քանզի տալ կարող ենք — որպէս զի մեր երկրի, մեր սեփական Հայրենիքի վերաշինութեան, կենսունակութեան, կեանք ունենալու, ձեռնուելու գործն ապահովենք:

Պիտի յորդորենք մեր բոլոր հաստատութիւնները, Միութիւնները, Ընկերութիւնները, երիտասարդ ոյժերը, գալ ու միանալ այս մաքուր գործի, շինարար հաստատութեան շինիչ գաղափարի շուրջը եւ պատուոյ վկայականով կրնել անոր հաստատութեան խնդրէն:

Կը յանձնարարենք մեր տեսչութեան տակ եղած բոլոր Հոգեւոր պաշտօնանկերուն, ինչ աստիճանի, դիրքի ու պաշտօնի եւ լինի, աստարել անձնապէս, յորդորել եկեղեցիներու բեմերէն, հրապարակաւ, առանին ամէնքին, գալ սիրով, տալու առատաձեռնօրէն մեր ապագան ապահովող մեծ ու պատասխանատու գործին: Նոյնը նաեւ մեր բոլոր Հոգաբարձութեանց: Ո՛չ պակաս սիրով պիտի յանձնարարենք նոյնը նաեւ միւս բոլոր յարանուանութեանց պատուական պաշտօնանկերուն, որ կը յուսանք սիրով պիտի կատարեն:

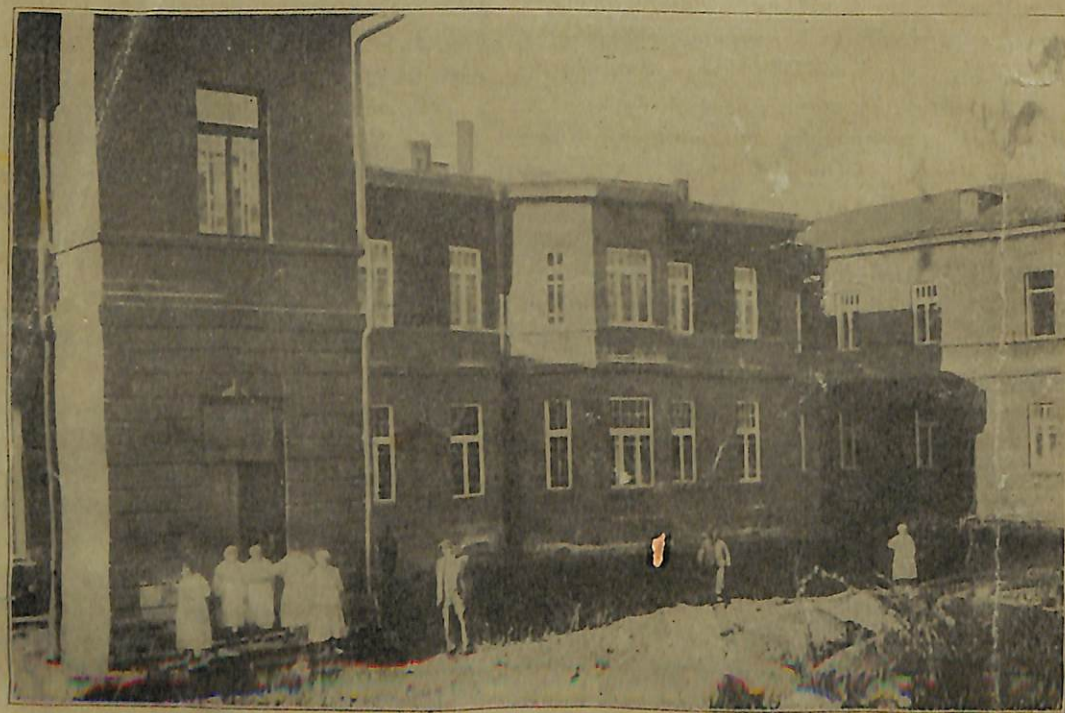
Յղացած այս մաքուր գաղափարի իրագործման եւ գիտակցական վերաբերման հաւատով առ ամէնքդ,

Հայրական սիրով եւ օրհնութեամբ՝
ՏԻՐԱՅՐ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Առաջորդ Հայոց Ամերիկայի

3p

944

ԵՐԵՎԱՆԻ ՉՐԻ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆԵՐ

«Ազգային գրադարան»

NL0273402

4061

